

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISK SAMFUND FOR PRÆSTØ AMT

Årbog 1979-80

HISTORISK SAMFUND
FOR PRÆSTØ AMT

HISTORISK SAMFUND FOR PRÆSTØ AMT

ÅRBOG 1979–80

NÆSTVED TIDENDES BOGTRYKKERI

1980

INDHOLD

	Side
En patriot og forretningsmand i krig	7
<i>Inge Adriansen</i>	
En boplads fra bronzealderens slutning fra Flædemose på Stevns ..	21
<i>Henrik Thrane</i>	
Eventyr på fodrejsen	37
<i>Aa. H. Kampp</i>	
Omkring et billede af Toksværd præstegård.....	40
<i>A. Strange Nielsen</i>	
Præstø amtmandsgård i forrige århundrede	44
<i>Claus M. Smidt</i>	
Litteratur om Præstø amt 1979	59
Historisk Samfund for Præstø Amt.....	63
Næstved Museum	64
Sydsjællands Museum	65
Møns Museum	66
Stevns Museum	67
Grundtvigs Mindestuer, Udby	68
Næstved By- og Egnshistoriske Arkiv	69
Faxe Herreds lokalhistoriske Arkiv.....	71
Tage Worsaae in memoriam	73
Registre til årgangene 1975–79/80	75
Salg af tidligere publikationer	93
Vedtægter for Historisk Samfund for Præstø Amt	94

En patriot og forretningsmand i krig

Handelsmand Peter Jacobsen i Næstved som frivillig soldat i 1864

Ved Inge Adriansen

I krigen i 1864 var der endnu mulighed for at købe sig fri for værnepligten ved at skaffe en stedfortræder, en såkaldt stillingsmand. Mange fandt dette system forkert, fordi det kun var muligt at benytte for de mere velstillede. Blandt modstanderne var handelsmand Peter Jacobsen i Næstved. Han kritiserede flere gange stillingsmand-ordningen bl.a. i lokale aviser og begrundede det med, at det var enhver borgers pligt at forsvare sit land. Ingen burde købe sig fri fra dette ved at betale en stillingsmand 300 kr. Det vakte derfor nogen forbavselse blandt udskrivningspersonalet på sessionen i Næstved, at Peter Jacobsen ved sin indkaldelse i marts 1864 købte sig en stillingsmand. Men efter at have sikret sig en afløser gik Peter Jacobsen atter frem til udskrivningsbordet, – denne gang for at melde sig som frivillig. »Så er vi da to, der kommer afsted«, var hans begrundelse, i følge familietraditionen.

Hvem var denne patriotisk indstillede handelsmand? Peter Jacobsen blev født 1839 i en jødisk slægt i København. Hans forældre var Daniel Jacobsen og Lene Hartman. Familien bosatte sig i moderens barndomsby, Næstved, omkring 1848. Her fik faderen en forretning med manufakturvarer og handlede desuden med marskandiservarer, klude og ben, men han døde allerede som 50-årig i 1860. Peter Jacobsen måtte som den ældste søn føre forretningen videre og bistå moderen efter bedste evne, da der var 6 børn mere, hvoraf den yngste kun var 5 år. Med til husstanden hørte også bedstefaderen.

Ved krigsudbruddet stod den 25-årige Peter Jacobsen således med ansvaret for en stor familie. Derfor var hans offervilje og patriotisme særlig stor, og det er forståeligt, at hans breve til hjemmet prægedes af hans interesse og omsorg for familien og dens levebrød. Forretningen blev passet af den 19-årige bror, Sigfred, som fik talrige anvisninger fra felten.

Peter Jacobsen blev menig infanterist ved 6. Regiment, 5. Compagni og efter indkaldelsen 23. marts fulgte en kort optræning. Peter Jacobsen synes ikke at nå i felten før efter stormen på Dybbøl 18. april. Sjette regiment

deltog derefter i bevogtningen på Als, og under våbenhvilen 12. – 25.6. havde soldaterne nogenlunde god tid til brevskrivning, selvom de også arbejdede med udbudringer af øens forsvar. Vi får et indblik i denne ventetid gennem Peter Jacobsens hyppige breve.

Efter erobringen af Als forflyttedes regimentet til Fyn og senere til Sjælland. I august aftaltes fredspræliminærerne, og snart efter begyndte hjemsendelserne. Peter Jacobsen hjemsendtes 3. oktober, næsten 4 uger før den endelige fredsaftale blev underskrevet i Wien.

Peter Jacobsen var nok typisk for mange af de danske soldater. Som flertallet af disse havde han ikke gennemgået nogen egentlig militæruddannelse, men han havde vilje til at gøre en indsats. Hans breve til hjemmet er også karakteristiske for mange af de menige soldaters. En tysk feltpræst, der tilså de sårede soldater på lazaretterne udtalte, at en såret preusser i tankerne vedblev at følge sin afdeling under dens kampe og farer, mens en dansker med det samme havde hele soldaten strøget af sig. Hans tanker kredsede næsten udelukkende om hjemmet og alt, hvad der knyttede sig dertil. Også for de aktive i felten kunne det gælde, som vi kan se af brevene. Men de danske soldater blev ikke ringere af den grund. Bevidstheden om at kæmpe for fædrelandet, for ære og ret var levende for mange.

Erlstrup [Elstrup] den 19de Mai 1864.

Kjære Moder!

Da jeg har saa god Tid, vil jeg ikke vente paa Svar, men fortælle Dig, hvorledes jeg har haft det i de sidste Dage. I Tirsdags var vi oppe hos vor Mutter paa Gaarden. Jeg havde travlt den Dag, for det var min Tour at være Kok for Sectionen. Jeg slap imidlertid godt derfra. Risengrøden blev ikke sveden, Klipfisken og Kartofflerne vare kolde, da de andre kom fra Exersis, men de var sultne, saae de var godt tilfredse med min Kokkereren. Værst var det med at faae Brænde. Vi maae ikke »rædde« [rapse] noget ved Gaarden, saa jeg maatte ud i Skoven og hente det. I Forgaars kom vi ud i Løbegravene og maatte vaage hele Natten, men den gik muntert. Fra 9–12 gravede vi en Løbegrav dybere. Til afveksling skændtes vi med Pioneren, han maatte døie mange Vitigheder, da de gamle har et Horn i Siden paa ham. Han har været Skyld i, at de flere Gange har maattet gjøre Arbeidet om. Vi holdt op Klokken 12, fordi det var Vaabenstilstand.¹² Ligesom vi var kommen tilbage til Arbeidet, – Maanen var ved at gaa ned, alting var saa stille, men et dejligt Vejr – hørte vi Preusserne raabe et 9 gange gjentaget Hurra. Derpaa lød Hornene og Trommerne først nærved og saa fra de længst bortliggende Poster. Ogsaa fra Sønderborg blæstes Tappenstregen. Vor Loitnant kom ud til os fra sin Hytte og fortalte, at nu var Vaabenstilstanden, hvilket glædede os lige saa meget som

Peter Jacobsen som menig infanterist, fotograferet i Nordborg. Billedet er lavet efter et foto med to soldater på – i følge traditionen tog fotografen 2 soldater ad gangen og lod derpå begge soldater betale fuld pris.

Preusserne, skjøndt vi ikke raabte Hurra. Dog det er vel ikke til at undres over at Soldaterne var kjede af Krigen, de har doiet meget. Igaar eftermiddag henimod 6 kom Afløsning, og vi maatte marschere 2 Miil paa en støvet og knoldet Vej, men vi kom ogsaa godt frem(?), derfor vi har faaet gode Quartirer i en ganske deilig Egn. Skoven ligger tæt op til os. I formiddags kjøbte jeg paa Herregaarden Lysholm,¹³ hvor vi møder til Appel, noget godt Smør og Ost, kom dette i Madposen og gik saa ud i Skoven, hvor jeg spiste Frokost. I Eftermiddag har jeg foruden Aftensmaden taget Skrivematerialer [med]. Jeg gik i Skoven tværs igjennem og kom til det blaa Hav. Træerne staae saa langt jeg kan se Land til begge Sider langs med Vandet. Jeg kastede mig ned paa det bløde Mos, spiste min Mad og skriver Brevet paa en just ikke glat Trærod. Naar Du sender noget herover, saa send nogle Aviser og lad mig vide, om der ellers er noget Nyt. Hils Bedstefader og Søkende.

Din hengivne Søn

P. Jacobsen

Gjem Brevet. Du kan sende det ind til Onkel, men bed ham returnere det.

Min Adresse er 6te Infanteri Reg. 5te Comp. No. 511 Als (da det er forandret i dag).

Broballe den 11te Juni 1864.

Kjære Moder!

Da jeg ikke har hørt fra Sigfred, hvad han har bestemt med Benene, tilskriver jeg dig for at Du kan sige ham, han maa snart tilskrive mig, hvorledes det gaar med dem. For nogen Tid siden, medens jeg laa i Elstrup, skrev jeg til Tante i Jylland, da jeg, saa vidt jeg erindrer, ikke havde svaret paa det sidste, hun skrev, og modtog en 8de Dage senere indlagte Brev, som det maaske kan interessere Dig at læse. Jeg skal en af Dagene svare hende. Det er meget pænt, men det vilde vist blive for meget af veien at tage hjem over Varde, naar jeg slipper engang. Pengene, Du sender mig, kom tilpas. Jeg skulde netop have de smaa Støvler bagflikket, og jeg havde ogsaa lyst til at lade mig fotografere i Uniform, og saa var de [pengene] ogsaa forbi med det samme, saa Du kommer til at sende mig en 1 Rdl tilligemed noget Smør eller? Send ogsaa et par af de sidste Aviser, for her faar vi sjælden noget Nyt at vide. Ellers veed jeg intet Nyt. Lad Sigfred snart skrive mig til, hvorledes det er gaaet med Benene, og hvor mange de var. I hilses Alle fra Din hengivne Søn

P. Jacobsen

Broballe den 13de Juni 1864.

Kjære Broder!

Som jeg seer af Dit Brev, vil Du sende ?? til Søs, vil Du sørge for, at alt kommer ordentlig ombord, og at Du faaer assureret i Tide – og faaer 3 Conossementer¹⁴ paa samtlige Varer. Iøvrigt vil Du erindre mine forrige Breve desangaaende. Petersen sagde mig, at Klude stiger. Følgelig maa Du tilskrive ham, hvis han ikke betaler Dig de forhoiede Priser. Tak Moder for 1 Rdl, den kom lige tilpas. Nu kan jeg hjælpe mig lidt igen.

I hilses alle fra

Din hengivne Broder P. Jacobsen.

(Besørg mig indlagte Brev)

Broballe den 23de Juni 1864.

Kjære Moder!

Jeg modtog Dit Brev og Pakken med Smør, Kaffe, 1 Rdl. Bertines Brev o.s.v., ligesom vort Compagnie skulde på Strandvagt, og da vi i de sidste Dage har haft en deel Exersits, har jeg ingen rigtig Tid haft til at svare før i dag. Kaffen fik jeg Brug for ude paa Vagten. Vi maa nemlig noies med en lille Fisker-

hytte et godt Stykke herfra, hvor vi intet kan faae, uden vi selv har lidt med. Jeg fik imidlertid skrevet til Tante derudefra. Af Næstvedavisen seer jeg, at Sigfred har overskaaret Bomuldsgarn. Det hedder noget couløret Bomuldsgarn og ikke *nogle couleurer*. Han har glemt at avertere Straahattene. Tak Bertine for Brevet, det er ikke saa daarligt skrevet. Hun kan nok komme sig, men hjælp hende med at Bogstavere. Ellers veed jeg intet. Du, Sødskende og Bedstefader hilses af Din hengivne Søn

Peter Jacobsen

Den 26de. I de sidste 3 Dage har jeg ikke kundet komme til Nordborg med Brevet for det daarlige Veir. Tyskerne har idag skudt efter en Kanonbaad, men jeg troer ikke, at de ramte. Det er muligt, at jeg ikke kan svare Jer saa hurtig som ellers paa Brevene, for vi kommer nu hver Dag eller Nat paa Post. Men hvis det lader sig gjøre, skal I faae Brev, saa tidt jeg kan skrive snart.

For Øieblikket maa vi være glade ved at komme i Halmen hveranden Nat, men der maa vi føre Krig med Lopperne.

Huusby den 7de Juli 1864.

Kjære Moder!

Dit Brev af 28de f.M. med Aviser 1 Rdl. og Frimærker har jeg modtaget, hvorfor jeg takker. Efter hvad Sigfred skriver, maa jeg antage, at jeg ikke har modtaget et af Dine Breve, da jeg ikke veed noget om Benene. Skriv mig til, hvor mange der var, og hvad I har modtaget for dem, samt hvorledes Terminen er gaaet. Vi har i 2 Dage marscheret ca. 8 Miil fra det sydlige til det nordlige Fyen. Beboerne ere rigtig skikkelige mod Soldaterne, men vi ligger nu altfor mange paa eet Sted. Ellers kunde vi have det godt. I Nat blev vi allarmet og maatte være 2 Timer under Gevær. Det var gjorde Melding, at Bavnerne vare tændte; og saa var det hele kuns Snak. Vi bleve blot dygtigt vaade, for det skyldregnede. Jeg troer ikke her er nogen Fare for Fyen. Paa det smalleste sted er Strømmen i Bæltet saa stærk, at Tydskerne ikke let kommer over. Jeg var inde i Kirken her i gaar. Den er ret smuk. Der er 2 Capeller med Marmor-Kister, i den ene ligger en Baron Gyldenchrone i den anden afdøde Eiere af Godset Vedelsborg, hvortil Kirken hører. Greven er vist i Familie med Baron Vedel i Næstved. Der var ogsaa 2 Malerier. Det ene forestiller Christian den 4de paa sin Ligseng, det andet er et Stamtræ. I Dag er det godt Veir, vi er fri hele Dagen, men maa ikke forlade Byen, ellers havde jeg gjerne gaaet til Middelfart. Send mig mine Harmonikas Noder, de er i den røde Bog, og en Kniv.

Jeg har tabt min. Ellers veed jeg intet Nyt, hils Bedstefader og Søskende, skriv snart.

Din hengivne Søn
P. Jacobsen

Jeg synes Sigfred skulde skrive til Kjøbmanden i Korsøer. Hvis han ikke selv reiser derved, maa det kunde betale sig at købe hans Klude, da de er stegen i Prisen. Har I ingen solgt af Straahattene? Efter at have sluttet, modtager jeg dit Brev af 6te og ser deraf, at Du har afsendt et Brev til mig med 5 Rdl. Jeg har ikke modtaget det, men hvis Du har afsendt det som Pengebrev, maa Posthuset indestaae for Pengene. Forhør derfor om det hos Postmester Witte.

Raasløv den 12de Juli 1864.

Kjære Moder!

Du har vel modtaget mit sidste Brev, at jeg har bekommet de 5 Rdl. Ovenpaa de strenge Marsche, vi havde de første Dage, kom vi herover. Vi har det nu rigtig godt, men hvorlænge – det kommer det an paa. Vi maa rigtig nok hver Aften Kl. 10 trække ½ Miil ud til en Mark, hvor vi 2400 Mand [i grupper paa] 6 og 4 Mand tilbringe 5 Timer af Natten til Kl. 3 om Morgen med Tornisteret under Hovedet og Geværerne foran os. Men i det prægtige Veier sove vi alle paa de faa Vagter som paa de blødeste Dyner. Den øvrige Tid er vi helt fri, vi kan sove og drikke og spise ganske som vi lyster. Vi maa blot ikke forlade Cantonnementet,¹⁵ for at vi hurtig kan kaldes sammen. De fleste søger ind i Loen og et Skur, [og] saa er 50 Mand indkvarteret hos Møllerens og sover der deres Morgen- og Middagslur. Men jeg har tilligemed en Farver og en Handelsbetjent valgt Sovekammer i Haugen op mod en Vold, hvor der under nogle Træer er deilig Skygge. Efter at vi har sovet til Morgen, drikke vi Kaffe, spiser Frokost, efterser Tøjet lidt. Henimod 12 kommer Kokken med Maden, og om Eftermiddagen sludre vi med Kammerater eller [er] en 4 Mand til en Wist eller Sijavensel [Skærvindsel]. Om Aftenen samles dem, der har Lyst til at synge. Saa tage vi først vores Madkasser og Feltflasker, spiser Aftensmad. Derpaa synger vi og gjør Narrestreger til Kl. 11, saa gaa vi igen til Leieren, Du veed nu hvorledes jeg har det for øieblikket. Vil du tilligemed Harmonicae-Noderne sende mig Visebogen. Lad mig vide, om der har meldt sig nogen Liebhaber til Madam Niensens Leilighed, og dersom der ellers er noget Nyt og svar paa mit siste Brev. Sigfred ser vel lidt ud til Husene, om der

er noget at bemærke? Giv Garver Nielsens Søn indlagte lille Brev. Hils Bedstefader og Sødskende.

Din hengivne Søn
P. Jacobsen

Gjemmer Sigfred mine Breve? Jeg kunde selv have Plassier af at have dem, naar jeg kommer hjem. –

Roesløv den 17de Juli 1864.

Kjære Moder!

Dit Brev af 9de med 1 Rdl har jeg rigtig modtaget, og saaledes er intet gaet tabt. Har Du modtaget mine sidste 2 Breve? I det ene var der Brev til Garver Nielsens Søn. I det andet bad jeg Dig om Bogen med Harmonika-Noder. Og naar Du skriver, send Adresse Brevet til Fyen og udlad Byenavn, for vi flytter jo stadig fra en Bye til en anden.

Af Nyt haver jeg intet, hils Bedstefader og Sødskende.

Din hengivne Søn
P. Jacobsen

Broe den 21de Juli 1864.

Kjære Sigfred!

Dit Brev af 13de med Noderne har jeg modtaget. Kniven var falden ud af Pakken, men jeg har faaet mig en i stedet for. Det var jo ikke saa lidt, du kunde betale Grøn og Hannstrup af Benene. Lad mig vide, hvor meget der bliver til Rest, og om Du troer snart at kunde betale noget mere. Sælger i noget? Du maa ikke være for kneben[?] med at lade mig vide, hvorledes det gaar. Har Du slet ingen solgt af Straahattene? Compagniet har inat skifted Quarteret. Armeen er bleven lidt fordelt omkring i Landet paa Grund af Vaabenhvilen. Inden vi afmarscherede, hilste jeg paa Bogtrykker Bangs Søn og Zimmermann fra Næstved. De kjørte forbi i en Postvogn. Vi marscherede 2 Miil og er nu en Miils Vej fra Bogense. Her dyrkes meget Humle. Ved alle Gaarde og Huse staar Humle i lange Rader. Send mig Visebogen, jeg skrev om, og en Skjorte for jeg kommer til at kassere en af mine. Men sig til Moder, at hun kun sender een, for jeg kan ikke have mere i Tornysteret.

Hils Moder og Sødskende og Bedstefader.

Din hengivne Broder
Peter Jacobsen

Den 1st August 1864.

Kjære Moder!

Tak for Skjorten, Visebogen og Pengene. Jeg sender Dig hermed 3 Straa, som jeg haaber, maa alle komme hele. Jeg kjøbte dem i Broe, hvor vi reiste fra i Nat og er nu nærved Middelfart. Jeg trænger til et par Halvstøvler for mine gamle [?] er helt Kaput. Lad Volander blokke de letteste af dem, jeg har derhjemme, og forandre dem til Halvstøvler.

Din hengivne Søn

P. Jacobsen

Gjem Straaene godt for de er ret smukke.

Ebberup den 6te August 1864.

Kjære Moder!

Jeg haaber, Du har modtaget mine 2 sidste Breve. Med det ene fulgte Straaene og Bogen. Det andet [var] angaaende Colmsek, som jeg ikke ønsker Sigfred indlader sig med, før vi har erholdt Brev fra Petersen, at han ikke kan give mere for Kludene. I gaar marscherede vi her til, een Miil fra Assens, hvilken By jeg agter at besøge. Jeg saa gjerne, Du sendte mig det par Støvler, jeg skrev om, det maa være det smalleste af Parrene, og et par Daler, da vi har Vaabenhvile og maaske kommer mere omkring.

Din hengivne Søn

Peter Jacobsen

I aften i Faaborg, en smuk By med en Gade med næsten bare 2 Etager Huse og mange Skibe i Havnen. I morgen skal vi gaa til Nyborg 8 ½ Miil.

Sallinge den 7de August 1864.

Kjære Moder!

Vi har gjort holdt i denne By for at blive for Natten over. Vi har kun marscheret en 4 Miil i dag, og de resterende 5 Miil til Nyborg kommer vi til at gaa ad 2 Gange i 2 Dage, saa det vil ikke strengere. Efter hvad Officereren siger, kommer vil til at ligge omkring Kjøge. Det er altsaa tænkelig, hvis ikke Overkommandoen faar andre Nykker – som godt kan skee 15 Gange paa Een

Dag – at jeg kan faa Lov at komme til Næstved førstkommende Løverdags eller Søndag. Saa Du kan sagtens belave Dig paa noget Rødgrød eller saadant noget, hvis jeg skulde komme. Hils Bedstefader og Sødskende, selv hilses Du af Din hengivne Søn

Peter Jacobsen

Du burde egentlig sye et Dannebrogflag. Der kommer maaske ogsaa Soldater gjennem Næstved og saa flagre vel alle.

Kjøge den 26de August 1864.

Kjære Sigfred!

Dit Brev og Kassen har jeg rigtigt modtaget. Tak Moder for den. Af Udskriften seer jeg, at Du ikke har forstaaet mig med Adressen. Du kan helt udlade Regiment Comp. og Nummer og blot skrive

P. Jacobsen

Adr. Hr. Snedkermester J. Petersen

Kjøge

Men Skriv Snedker og ikke Sadelmager. Hvad Benene angaar, saa er det vist D. Hr. Frandsen & Meier, der har Beenmøllen. Men Du kan see over Pulten, om der ikke i Jernhandsken er Firmaets Adresse. Naar Du sender Been med Banen, kan der godt være 30 Skd. paa en Jernbane Vogn. Du kan jo sende dem ind ad 2 gange. Naar Du sender Klude med Banen, kan der være Been i Bunden paa Fragt-Vognen. Du kan jo tilskrive dem, om de vil afhente Benene paa Banegaarden uden fradrage noget i den omtalte Priis. Naar Du ved Leilighed kunde faae min Reisekasse hertil, kunde Moder sende mig i den mit sorte Tøj og Hatten og saa et par tynde uldtrøier. tag en gammel Frakke og et par gamle Bukser, det sorte Tøi havde jeg saa ved Haanden, naar jeg vilde paa civil, eller om jeg skulde være saa heldig at blive permitteret. Jeg har solgt det gamle Tøi, jeg havde med og kjøbt mig en Portemonnai m.m. som jeg havde Brug for for Pengene.

Forresten har jeg det godt. Dersom Fragtmand Anders Nielsen kører ad Kjøge til Kjøbenhavn, kunde Du maaske faa den med ham. Med Posten skal Du ikke sende den. Har Madam Stribolt betalt noget Husleie? Hils Moder, Sødskende og Bedstefader.

Din hengivne Broder

Peter Jacobsen

Peter Jacobsens oplevelser i krigen kom til at præge ham for livet. Det viser udkastet til et læserbrev til et dagblad fra 1886. Han giver her udtryk for bitterhed over nationens manglende forståelse for soldaternes vanskelige, ja umulige vilkår i krigen. Ligeledes udtrykkes vrede over oppositionens, d.v.s. venstres, uvilje mod militærbevillinger. Krigen i 1864 gjorde Peter Jacobsen – og sikkert mange andre veteraner – til højremænd i forfatningskampen i 1880'erne.

Også på andre områder end det militære viste Peter Jacobsen offervilje og fædrelandskærlighed. Han blev senere en af medstifterne af Næstved Museum og skænkede også en del genstande hertil, indsamlet under opkøbsture i Syd-sjælland.

Kladde til læserbrev til et dagblad om Als' erobring. Udateret, må være skrevet 1885.

Hr. redaktør!

Da for Tiden saa mange, der slet intet har set af Krig, udtaler deres Besyv »Hvad kan det nytte«,⁶ vil De maaske tillade, at jeg, som saa lidt af Kampene paa Als ogsaa giver min Mening med, ved at lade vedlagte optage i Avisen.

Man har brugt Als' Erobring til efter 21 Aars forløb at kaste Smuds paa vore Officerer. Forinden jeg kom til Als, var jeg af den Mening, at den Riffel, jeg havde, var et godt Vaaben, men en fangen Preusser, som jeg talte med, sagde rigtignok, at den Slags duede ikke til Krig.² De var kasserede i Preussen for længe siden. Da jeg kom derover og stod paa Vagt, hvor fjenden siden gik over og saa op til Skansen med Pilekurvene fyldte med Jord, tænkte jeg, »mon de duer noget?« Længere oppe i Landet var Bøndergaardene afbrændte, og dybe Huller i Jorden viste, hvad en Granat fra Preussen kunne udrette, [det] gav mig den Forestilling, at hvis en saadan kom ind i Skansen og sprang der, vilde den slette baade Skansepilekurvene og de Kanoner, den var spækket med; men nu de Skanser vi Infanterister skulde forsvare.³ Vi var en Afdeling, som en Dag var ude at forbedre paa Skanserne, da blev de ældre Infanterister uenig med Ingeniørerne »Det I laver duer ikke«, sagde de... Det er her som paa Dybbøl; først da vi kom dertil, maatte vi lave dem, saa vi kunde have nogen Dækning.« Da kom nu afdøde Oberst Falkenberg⁴ og spurgte: »Hvad der var i vejen«, og da han fik det at vide, sagde han: »Infanteristerne har ret«, og ved et Exempel viste han, hvor besværlig det var for en af de mindre at komme op

og skyde ud over Sundet. Tapriflerne blev taget fra os, og [vi] fik saa i stedet for de endnu slettere.

»Det maa være drøjt for Eder«, skrev en ung Pige til sin Forlovede af mit Bekendtskab, »man har kun Daddel over Arméen, det er den Tak, I faar, fordi I ofrer Liv og Lemmer«.

Natten kom, da Preusserne gik over Alssund⁵; omtrent ved Midnat saa vi ligesom et Lyn paa Himlen; de gamle fra Dybbøl vidste, hvad det betød, og vi yngre fik det straks at vide – den rullende Torden, Skuddene fra Riflerne og Kanonerne, som nu begyndte, sagde os, at nu var det Alvor. Det Compagni jeg var ved, stod ved indløbet i Augustenborg-Fjorden. Vi stod og talte om mon »Rolf Krake« ikke kommer; da strøg Skibet forbi os som et Banetog i stærkeste Fart ind i det smalle Alssund. Strax efter kom den tilbage, og nu gik den frem og tilbage ud for det smalle Sund og sendte Skud efter Skud derind.⁶ Drønene fra den lød igiennem Spektaklerne. Det var et stolt Syn i den mørke Nat at see den bevæge sig ganske langsomt. Hele Compagniet havde lagt sig i Græsset og talte sammen der. Officererne skød for sig paa den anden Side af en høj Grøftvold, der naaede ned til Fjorden. Jeg stod op paa Volden for at høre, hvad de talte om. »Nu hører jeg Feltkanonerne«, sagde Capteinen, »nu skal det nok hjælpe«. »Jeg frygter nu«, sagde en af Løitnanterne, »jeg hører stadig Preusserne blæse fremad«. »Blot vi kunde komme med«, sagde en svensk Løitnant, »vi kan godt gjøre saadan«, sagde en af vore og strøg Fingrene hen af Sablen, som om han vilde tørre Blodet af, »for vi kommer ikke i mere Slag, end vi har været i Dag«. De andre tav.

Ved Daggry kom en Dragon. Hans Hest vaklede under ham. Han afleverede en Ordre til Capteinen. Vi fik strax at vide, hvorledes den lød: Vore retirerede. Vort Regiment skulde dække Retræten, 2. Battaillon langs Vandet udenom Nordborg. Løitnanten paa en Kanonbaad, som laa tæt ved os, havde været oppe hos vore Officerer, gik ud paa den [igen] Søfolkene kom op til os med deres Rifler, og just som vi forlod Stedet, lød der et Brag. Løitnanten havde sat en Lunte til Krudtet. Før end Preusserne skulde have den, vilde han sprænge den. Vi gik et lille stykke Vej, da gik endnu en Kanonbaad samme Vej, to fortalte man siden. »Rolf Krake« havde haft Ulejlighed med at dække, medens den stod ud af Sundet. Atter gik vi et Stykke, da mødte vi første Bataillon af Regimentet. Oberst Caroc⁷ der førte det, tilrakte os et Farvel, de skulde dække Retræten til Kainæs endnu et stykke Vej. Da kom en af Forposterne med Besked: »Der er Baade ude lige over for os«. »Saa kommer vi dog med«, sagde Capteinen fornøjet. Men da han naaede til Bredden, vendte Preusserne. »Rolf Krake« havde set dem, og da den nærmede sig, tog de Flugten. I det smalle Sund kunde den ikke standse Overgangen. I den regn af Kug-

Peter Jacobsen og hustruen Louise.
Peter Jacobsen giftede sig i 1870
med en trosfælle, men blev senere
skilt, hvad der var meget sjældent
blandt jøder. I 1880 giftede han sig
med en landmandsdatter, Louise
Wulff, fra Stege-egnen.

ler, som de mange fjendtlige Batterier langs den slesvigske Kyst overskyllede den med i Mørket, lyste som ildgnister. Men her i den brede [Augustenborg-Fjord] var den Mester. Vi var mindst 6 Timer om de par Miil til Retrætebroen⁸. Det vil vel ingen kalde at løbe. »Giv dem kun Tid«, sagde Søfolkene paa Skibet vi gik ud paa, »de skal nok komme med alle«. Til Preusserne saa vi intet.

Hvorledes det var gaaet 1st Bataillon, som gik til Kainæs? Den var heller ikke blevet angrebet. Saa at Arméen har forladt Als i Uorden er Fabel.

Men 4. Regiment, som havde Forpost, hvor Fjenden gik over, var sørgeligt medtaget.⁹ Dens tapre Chef, Oberst Faaborg, havde, skønt saaret i Foden, vedblevet og opfordret sine Folk til at gaa frem, og fortsatte, til han faldt af Hesten, dødelig saaret.¹⁰ Mange brave og modige Menige fandt den Nat [...] deres Grav.

Takken derfor er, at den del af Folket, som kalder sig Flertallet, ved dets Redaktører hudfletter de tiloversblevne med »Hvad skal man tro«. Hvad er

Peter Jacobsen med familien foran sit hus i Næstved ca. 1900. Huset var det første hus uden for det gamle Næstveds bygrænse. Ved flagstangen står Peter Jacobsen med sin kone, Louise, og datteren, Martine, fra det første (jødiske) ægteskab samt børneflokken på 6 fra andet ægteskab.

mere helligt for disse, naar vort ældgamle Flag kan kaldes for et broderet Lommetørklæde, en Blee. En smuk Tak til den ophøiede Dame, der ved at brodere Fanen ikke alene viser Corpset sin Yndest, men det danske Folk en Opmærksomhed. Prindsessen haanedes derved paa den afskyeligste Maade. Hvad mon alle hendes ridderlige Landsmænd tænker, naar snart alle gode Følelser bringes til Offer for den Afgud som hedder Politikken, saa kan hverken vore Officerer eller menige Soldater beklage sig. Kun den der kæmper i Oppositionen er dansk. Kun det Flag, der vaier ved Bergs Sølvbryllup er Dannebrog.¹¹ Alt skulde vi lære af Als Erobring. Læg ingen Forhindringer ved Kysten, som kan genere Fjenden, naar han i aabne Baade stryger ind paa vore Øer og byg ingen Skanser. Lad dem i stedet for de usle Minierifler, de havde paa Als..., faa Kosterkafter i Hænderne; det er endnu billigere Vaaben: derfor kan man godt haane Arméen bagefter, at den ikke har gjort nok – eller sige som en gammel Kone i en Landsby paa Sjælland, da Regimentet kom derover: »Kunde saa mange Mennesker ikke banke Tydskerne?«

En fra 64

Noter

Brevene er i privateje hos Peter Jacobsens sønnesøn, hr. P. M. Jacobsen i Ballerup. Her findes også de nævnte fotos i privateje, udkastet til læserbrevet fra 1886 samt en dagbog med »stikord« og korte bemærkninger fra den sidste del af tjenestetiden. Kopi af materialet findes på Museet på Sønderborg Slot.

1. »Hvad kan dette nytte?« I en debat i Folketinget i 1883 om forsvarsordningen udtalte venstrepolitiker *Viggo Hørup*: »Jeg tror, at dette Spørgsmaal: hvad skal det nytte?, dette Spørgsmaal, der er en Hæder for vort Folks Forstandighed, breder sig mere og mere i Befolkningen...« Udtrykket blev hurtigt bevinget og anvendes også i vore dage.
2. De fleste danske soldater var udstyrede med såkaldte forladere, enten taprifler eller miniegeværer. Det samme var østrigerne. De preussiske soldater havde derimod såkaldte bagladere, tændnålsgeværer. Ved hurtigskydning kunne dette gevær affyre 8 skud, mens forladeren affyrede 1 skud. Dette bevirkede, at det i forvejen skæve styrkeforhold blev forrykket endnu mere til skade for de danske tropper.
3. De omtalte skanser på Arnkil var kun en række små batterier, der var placeret langs Allsund fra Sønderborg og til Arnkilsø. I disse var anbragt ialt 64 kanoner og morterer, som dog mest kunne skyde på langs i Sundet og ikke mod Sundeveds kyst.
4. Oberst Falkenberg må være Major G. A. Falkenberg.
5. Overgangen over Allsund indledtes 29. juni kl. 02, og den danske hær lod sig udskeibe fra Als samme dag. Hermed var hele Sønderjylland erobret, og da den danske regering frygtede preussisk landgang på Fyn og Sjælland indledtes hurtigt nye fredsforhandlinger, men denne gang helt på de to tyske staters betingelser.
6. Panserskibet *Rolf Krake* kunne på grund af sin størrelse og drejningscirkel ikke manøvrere i det smalle Allsund. Efter krigen blev *Rolf Krake's* chef udsat for stærk kritik, men han frikendtes ved søkrigsret.
7. Oberstløjtnant *Caroc* førte 6. regiment.
8. Retrætebroen er ant. en af de ved *Høruphav* liggende retrætebroer.
9. 4. Regiment havde vagt på stormnatten fra Arnkilsø til *Kærvig*. Ved overgangen kom 4. regiment til at tage det første stød, og derfor fik regimentet også det største tab: 6 officerer og 59 menige faldt, 5 officerer og 82 menige blev såret og 35 officerer og 460 menige blev taget som fanger. Det var knap halvdelen af regimentets styrke.
10. Oberst *Th. Chr. Faaborg* stod for 4. brigade, der var dannet af 4. og 6. regiment. Han døde 2 dage senere på *Johanitterlazarettet* i *Vester Sottrup*.
11. Venstrepolitiker *Christen Berg* idømtes af Højesteret i januar 1886 6 måneders fængsel på alm. fangekost for at have været ophavsmand til politisk uro i *Holstebro*. Under afsoningen havde *Chr. Berg* sølvbryllup, hvilket gav anledning til store demonstrationer blandt hans tilhængere.
12. Våbenstilstanden indledtes officielt 12. maj og varede indtil 25. juni.
13. Herregården *Lysholm* ligger på *Midtals* i *Egen* sogn.
14. Conossement = søfragtbreve.
15. Cantonnement = indkvarteringsområde.

En boplads fra bronzealderens slutning fra Flædemose på Stevns

Af Henrik Thrane

De fleste udgravninger flytter ingen grænser for vor erkendelse, men leverer små bidrag til vor viden om fortiden. Jo flere veldokumenterede iagttagelser vi fremskaffer, jo bedre skulle grundlaget for at sige noget sikkert om, hvordan mennesker opførte sig før os, gerne blive.

Nationalmuseet gravede 1969 på gården Flædemose øst for St. Heddinge, 1,5 km fra Stevns østkyst. Den daværende bestyrer af gården, Tage Olsen, meddelte 1968, at han havde fundet en køkkenmødding og et ildsted. Ved et besøg om efteråret fik jeg nogle ting fra yngre bronzealder med hjem, som han havde gravet op. Da disse fund i sig selv var interessante, og da vi netop prøvede at få mere at vide om bronzealderens bopladser, blev en udgravning planlagt i håb om at finde spor af huse.¹

Undersøgelsen foregik i perioden 18/9 – 4/10, ialt i 15 arbejdsdage. I udgravningen deltog stud.mag.erne Leif Møller og Stine Wiell og tegneren Sven Thorsen samt som frivillig ulønnet arbejdsmand fhv. sognerådsformand Johannes Petersen, Råby. Der blev ialt arbejdet i 50 manddage.

I forbindelse med den af Tage Olsen fundne grube (grube 1) blev der maskinelt afgravet et n-s gående felt i 6 meters bredde og 40 meters længde med forlængelser mod nord og en sidegrøft mod vest.

Der afdækkedes på denne måde 317 m².

Begundelsen for feltets placering var antagelsen af, at eventuelle husrester lå orienteret øst-vest og ikke alt for langt fra de fundne gruber.

Muldlaget blev fjernet maskinelt og yderligere afgravning foregik ligeså maskinelt, derefter rensedes af med spade og skovl, således at den sidste muld fjernedes. For yderligere at komme af med hjulspor og muld slæbt med af maskinerne afgravedes yderligere ca. 15 cm undergrund. Grubernes område er tegnet i et niveau, der er nogenlunde 2–5 cm under den urørte undergrunds-overflade.

Gruberne blev undersøgt ret håndfast, den ene halvdel af hver grube blev tømt med skovl og tildels hakke, snittene blev tegnet – og resten af gruben blev efterladt urørt, den udgravede del fyldt i og det hele derefter tildækket. Et koordinatsystem blev afsat med 0-punkt 23 m fra stengærden mod syd.

Stedet, hvor gruberne ligger, er en flad mark, skrånende let nedad mod øst og mod nord, og kun ca. 50 m vest for grænsen til et mere fugtigt område, der har strakt sig fra sø-nv. Dette fugtige område er først opdyrket i 1952. Det kan formodes at have været vandholdigt i oldtiden, idet der indtil 1927 gik et vandløb tværs igennem Flædemoses jord i retning nv-sø, formentlig med afløb ud til klinten.

På markoverfladen er der ingen synlige spor af anlæg. Muldlaget er bemærkelsesværdigt tyndt, ikke mere end 20–25 cm tykt.

Da der ikke er bevaret noget kulturlag eller noget gammelt muldlag, er det sandsynligt, at pløjning har fjernet det øverste af gruberne og det gamle muldlag.

Terrainets ringe fald mod øst giver ikke nogen særlig grund til at tro, at der skulle være sket nogen synderlig erosion. Mulden er ikke så let, at den skulle kunne blæses væk.

Undergrundens overflade var flad, bestående af meget vekslende aflejringer fra det hårdeste brune eller gule ler til næsten rent, fint hvidt sand i mindre pletter eller gult leret sand eller gruspletter. I leret lå en del sandstensfliser samt nogle få flintknolde, men ellers meget få sten. Sandstenene stod ofte på kant eller skråt. Nogle steder var der et tydeligt overgangslag af blandet, gråligt, plettet ler, der må repræsentere nedsivning af kulturjord eller bunden af gammel markjord.

I det udgravede felt var der tydeligvis ingen gruber syd for grube 1, og i den nordlige ende var der kun få og utydelige anlæg på den sandede jord. Gruberne lå på den sandede jord og kan vel i hvert fald tildels opfattes som lergruber.

Mod syd på nabomarken var der flere gruber, der kunne ses på den pløjede overflade som mørkere pletter. En stor rund plet med grålig, leret fyld og håndsten og flintafslag i pløjelaget var 5–6 m i diameter og ca. 44 m sv for 0-punktet. Fra denne grube og henimod vandingen mod syd kunne flere gruber spores.

Vest for udgravningsfeltet var der åbenbart også flere gruber; der var mindst 3 tilfælde, hvor flækkeknive og affald koncentreredes i mindre pletter. De lå ca. 50–75 m fra y-aksen.

Enkelte flintsager blev opsamlet, et fladehugget flintseglsemne *løsfund A* opsamledes i det fugtige område mod øst.

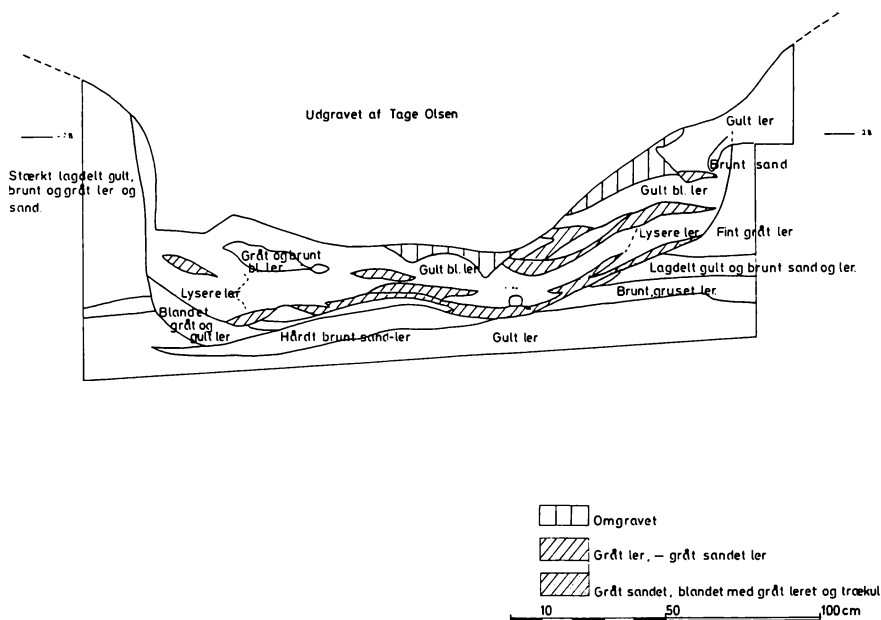

Fig. 1. Flædemose, grube 1, snit.

En knusesten med skålgruber *løsfund B* lå 10 m nord for feltets nØ-ende. Ca. 50 m. n. for samme punkt havde Tage Olsen fundet en skaflejesten og en rund flintkugle.

På den anden side af det gamle vandløb har Tage Olsen fundet dolke og der findes desuden righoldige overfladeopsamlinger over det meste af Flædemoses jord. Tage Olsen har selv en samling, og det fortælles, at karlene i tidligere tid – for 30–40 år siden – medtog samlinger af flintsager og at der blev samlet mange flintsager på området af L. Nielsen Runebo, hvis samlinger udgør grundstammen i Stevns Museums oldsagssamlinger.

Grube 1

havde Tage Olsen næsten fjernet totalt. Ved afgravningens begyndelse var den fyldt til igen og vi begyndte med at grave denne sekundære fyld op, hvorved yderligere en del små fund fremkom.

Tage Olsens udgravning fremtrådte meget uregelmæssigt med afsatser og et dybt firkantet hul helt ned til undergrunden i midten.

Selvom gruben således var svært medtaget, var der dog en tynd aflejring af oprindeligt fyld i bunden, lige nok til at man kunne følge grubens sider og bund. Et snit nØ-sv blev tegnet (Fig. 1).

Mod nord markerer afbrydelsen af en stærkt lagdelt aflejring af gult ler og

Fig. 2. udgravningsarbejdet var hårdt.

gråsandtribet sand og et underliggende brunt sandet lag formentlig grubens kant. Der var ikke noget fyldlag, der fulgte grubesiden og klart markerede den. Tilsvarende gælder den sydlige side, hvor ligeledes en stærkt lagdelt aflejring var afbrudt. Her var dog et tyndt sandet lag iblandet trækul og gråt leret materiale, der må være grubefyld. Dette lag fortsatte over næsten hele grubens bund.

Grubens bund var ujævn og siderne stejle næsten lodrette, grubens bredde n-s var ca. 3,25 m og 3 m ø-v foroven, men nede i det niveau, hvor grænserne var sikre, var bredden n-s kun ca. 2 m. Dybden ca. 1 m.

Grube 2

Umiddelbart vest for grube 1 lå en mindre grube, der snittedes s-n. Der var
24

Fig. 3. resultatet af sliddet på Fig. 2.

foroven i gruben en del skår, men ellers blot lysegråt sandet fyldt uden nogen lagdeling eller fund af nogen betydning.

Diameter ca. 1,25 m, dybde 0,75 m. Stejle sider og ujævn bund.

Grube 3

Lille rund grube nord for 1. (Fig. 4–5). Snittet v-ø, indeholdt 3 lag, øverst bortset fra en helt recent forstyrrelse et lag lysegråt, sandblandet ler med spredte trækuls- og lerpartikler: (2), derunder et lag med meget trækul: (3) og nederst et lag med ildskørnede sten ovenpå sort trækulsfyldt jord med større trækulsstykker i grubens sydlige del.

a+c. er en lang rund gren 63 cm lang og 5 cm tyk liggende nogenlunde vandret.

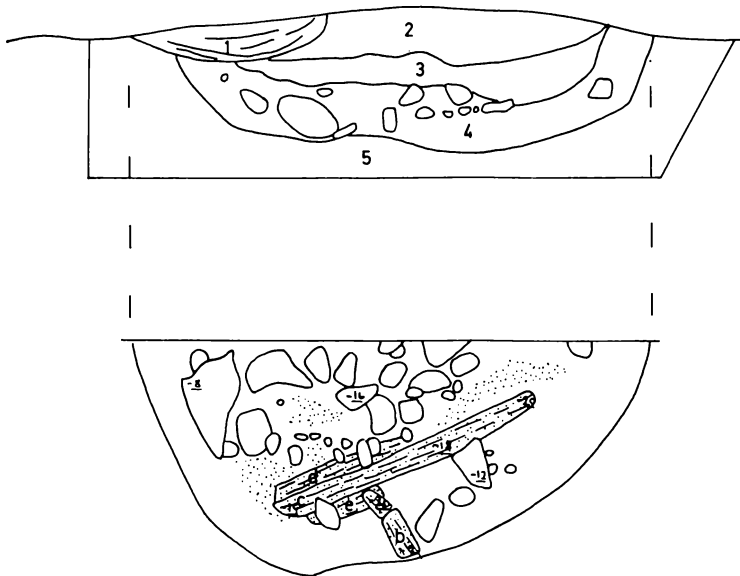
Fig. 4. grube 3, nordlige halvdel med trækulsflager på plads – se Fig. 5.

- b. et tilsvarende stykke, 6 cm tykt i grubens sydkant liggende ovenpå e.
- d. en 5 cm bred gren tildels liggende under a og parallelt med dette stykke.
- e. 6–7 cm bred, parallelt med a, under b, del af a?
- f. trækulsstumper nord for d–e
- g. trækulsstumper under stykkerne a–e, fra et fedt sort lag splintrede trækulsstykker. Gruben var 1,10 m i diameter og 30 cm dyb med skrå sider.

Grube 4

Stor 8-talsformet grube snittet sv-nø og vinkelret herpå mod sø, nv-lige halvdel ikke undersøgt. (Fig. 2–3).

Nærmest fladbundet, med stejle ujævne sider, 4,75 m lang og op til 2,20 m bred, dybde 0,95 m.

- 1 Lysegråt sandblandet ler med mørke striber (Recent)
- 2 — — — — — spredte trækuls- og brændte lerpartikler, alpletter.
- 3 — — — — — mange trækulspartikler.
- 4 Sort kompakt trækulslag med spredte sten.
- 5 Undergrund, gult ler.

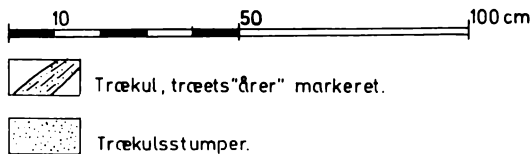

Fig. 5. Snit og plan i grube 3.

Hvis anlægget skal opfattes som to gruber, hvilket formen kunne tyde på, og til en vis grad også snittet, må de i hvert fald være fyldt nogenlunde samtidigt efter at en mindre aflejring havde afsat sig i bunden af gruben mod syd. Der er ikke nogen tydelig gennemskæring af lagene, tværtimod kan flere lag følges fra den ene ende af gruben til den anden. Se iverdigt profilttegningen.

Gruben indeholdt ikke særlig mange fund, de lå især i lag 3.

Grube 5

Lille rund grube 0.65 m i diameter. 0.23 m dyb med ensartet grå, brunspættet lerfyld og en enkelt lysere stribe.

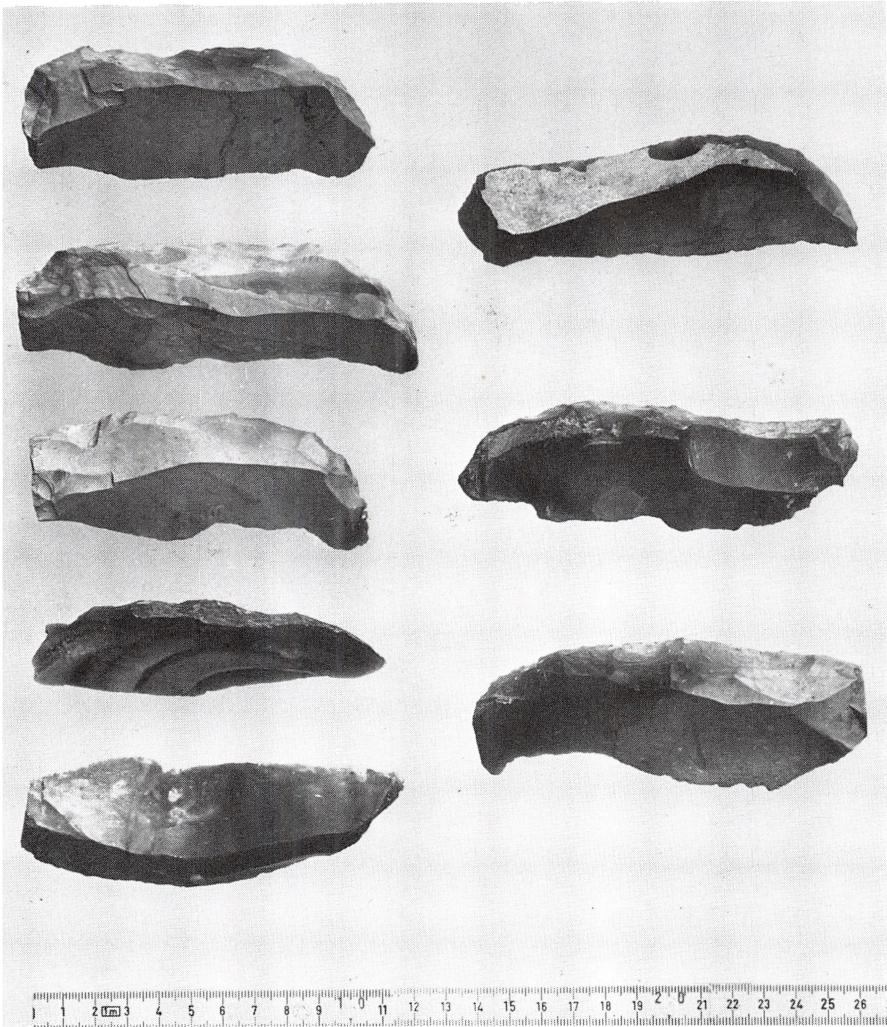

Fig. 6. Yngre bronzealders typisk grove flintflækkekniv – tidens kornsegle. Læg mærke til at de 4 nederste tv. er højrevendte, de andre venstrevendte – udtryk for et ønske fra flinthuggeren?

Grube 6

Større uregelmæssig grube, snittet n-s, 2,45 m i n-s og 0,65 m dyb med flad, uregelmæssig bund og stejle, uregelmæssige sider.

Gruben har tilsyneladende stået åben en vis tid, idet der i bunden var 2 tynde lag gråt lerslam med et lag fyld imellem. Slamlagene lå dels direkte på bunden, dels ovenpå et mindre gråt fyldlag i et hul i grubebunden. Et skulderblad lå helt på grubens bund.

Fig. 7. Fragment af kornsegl af ældre bronzealders type. L. Larsen fot.

Grube 7.

Lille rund plet med gråligt brunt ler, der tydeligt skiller sig fra det omgivende ler, diameter 20 cm, dybde 15 cm, snittet s-n.

Grube 8.

Aflang grube med sort jord og ildskørnede håndstore sten liggende i en uordentlig dyng i indtil 3 lag, diameter 60 cm, dybde ca. 25 cm, snittet s-n.

Grube 9.

Rund grube med gråt sandet lerfyld med brune pletter, nederst en diffus træ-kulsstrib, ca. 0.95 cm i diameter og 0.27 m dyb, snittet v-ø.

Grube 10.

Lille plet som 7 med et par håndstore sten og grå sandet lerfyld, diameter 22 cm, dybde 12 cm. Snittet n-s.

Grube 11.

Rund plet med sandet fyld. (Grube?).

Grube 12.

Tage Olsen havde her udgravet et ildsted, og der lå sort jord og ildskørnede håndsten tilbage indenfor det markerede område, men intet var efterladt urørt.

Fig. 8. Tv. flintkugle, th. bjergartkugle, begge formentlig en slags mortere, men til hvilket formål?
L. Larsen fot.

Grube 13

Lille plet med grålig sandet fyld. (Grube?).

Der blev ikke ved undersøgelsen eftervist noget regulært stolpehul og gruberne 7 og 12 kan kun med nogen tvivl anses for ildsteder.

Gruberne var såvidt en skuffelse, idet kun grube 1 indeholdt fund af nogen betydning, mens de øvrige gruber næsten intet indeholdt. På grund af undergrundens beskaffenhed kan gruberne formentlig tolkes som lergrave.

Det er muligt, at der ved en fortsat undersøgelse af området mod vest vil kunne findes flere gruber og eventuelt også andre bebyggelsesrester, men den hårde lerjord gør en udgravning meget besværlig, hvorfor det ikke ansås for besværet værd at fortsætte undersøgelsen.

Udgravningsrapporten viser, at resultaterne ikke var de ventede. Finderen havde pillet de gode fund op inden de professionelle kom til – som det så tit går. Vi kunne med vores ekspertise nok påvise nogle kendsgerninger, men på flere punkter skuffende lidt.

Men hvad kom der da ud af anstrengelserne?

Et udvalg af fundene fra bopladsen vises på fig. 6–11.

Fundene fra de møjsommeligt tømte gruber var ikke ophidsende, der var ikke synderlig meget keramik (fig. 9), men både fig. 9a og c er karakteristiske for bronzealderens slutperiode.

At der var mange flintredskaber – fremfor alt de store, grofthuggede flækker med tilhugget ryg – kan vel ikke forbavse, da vi befinder os nær de flintrige

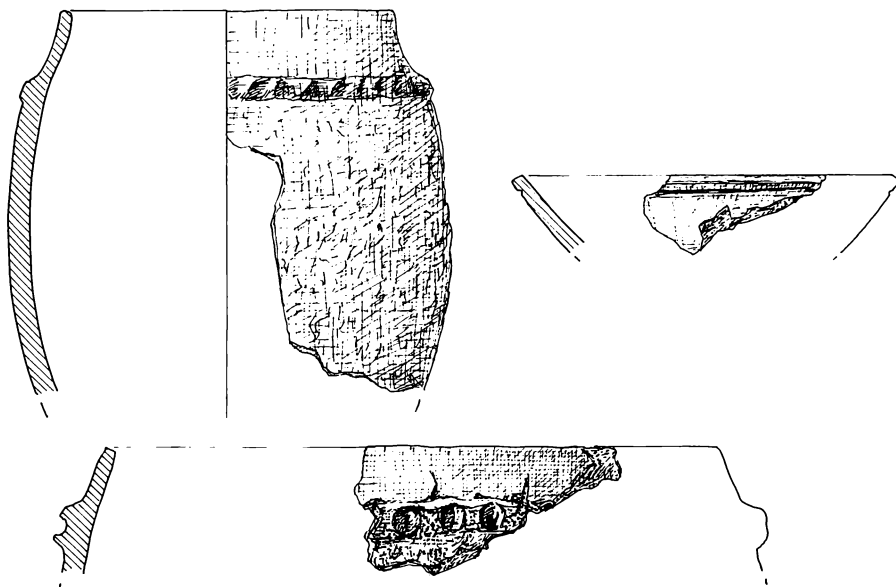

Fig. 9. a. skår fra grube 1, b-c fra andre gruber H Ørsnes del 1:3.

Stevns klinger. De mange flintknive eller kornsegle siger noget om, hvad bopladsens beboere lavede. Godt nok er der ikke gjort kornfund på Flædemosepladsen, men kornseglene viser landbrugets betydning. Hvad kvægholdet angår er vi endnu dårligere underrettet. Uden dyreknogeter fra bopladsen er der ikke mulighed for at sige ret meget. Beliggenheden i nærheden af engarealer ville være gunstig for kvægavl.

Det er imidlertid Tage Olsens første fund, fig. 10, som er mest spændende. Først er der et 18,5 cm langt lerrør, bøjet vinkelret i den ene ende, dets diam. i den modsatte ende er 6 cm. Selvom der mangler lidt, er der ingen tvivl om dets formål. Det er en »avlstud« eller blæsebælgstud. Mig bekendt foreligger der kun et tidligere fund af samme type fra Danmark, nemlig fra Tyregod i Midtjylland (Broholm 1953, 261). Spidsen er afbrudt, så vi kan ikke se, om den bøjedede på samme måde som Flædemosetuden, men der er den samme kam langs den ene side og fortykkelse af randen i den brede ende. Tyregodtuden var 19 cm lang, nedre diam. 9,5 cm. Ud fra lervaren daterede Broholm den til yngre bronzealder. Med Flædemosetuden er vi bedre stillet, idet den er fundet i samme grube som potteskår og støbeformsstumper, der klart kan dateres til slutningen af yngre bronzealder.

Det sjove ved Flædemosetuden er, at den til forveksling ligner de blæsebælgstude, som broncestøberne brugte i det meste af Europa (Simon 1972, Taf 31).

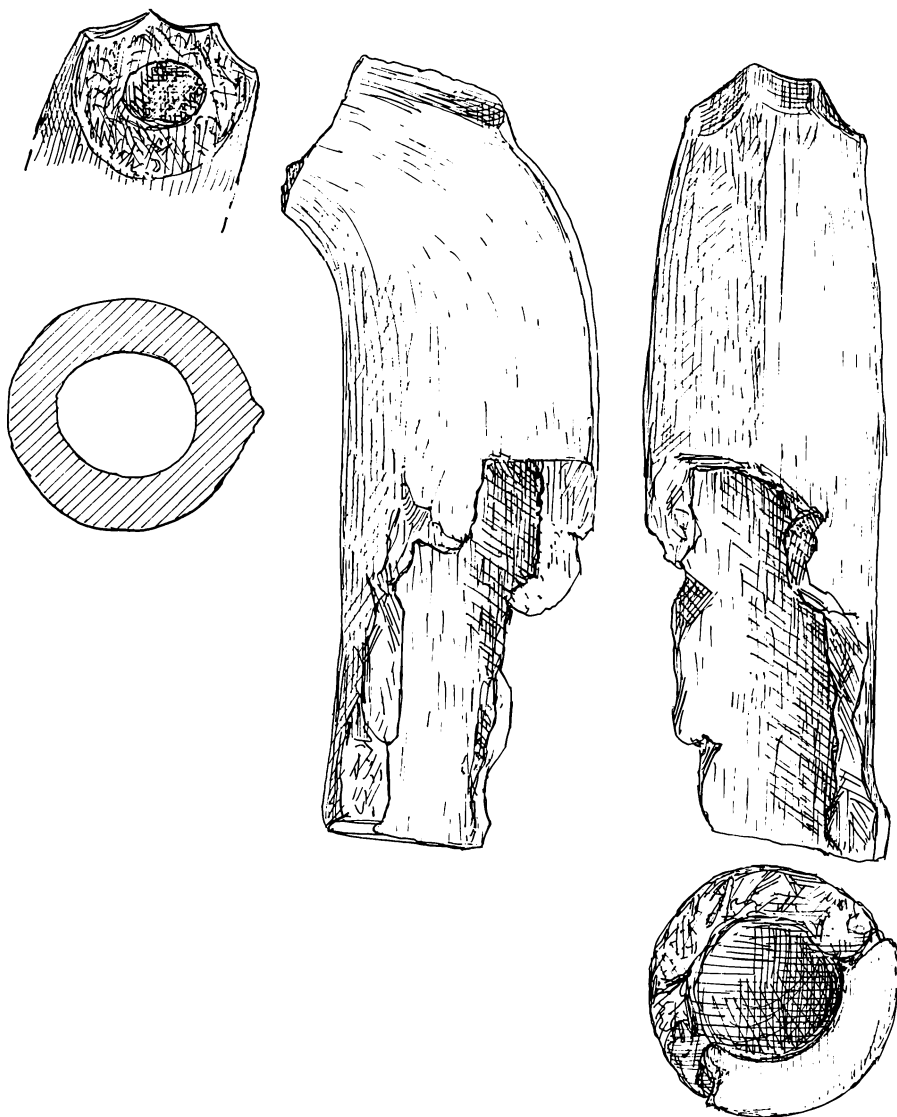

Fig. 10. Blæsebælgstuden fra grube 1 1:2 H Ørsnes del 1:2.

Tage Olsen fandt også nogle stumper af en hul lerring med rå yderside og fint slemmet, glat hul inderside (fig. 11). Diameteren af ringen har indvendigt været ca. 10 cm. Af det samme fine grå ler, som ses på indersiden, er en massiv lerring, oval i tværsnit og med en rille på den ene side. Den måler 4×3 cm i tykkelse.

Disse to dele hører sammen. Den hule ring er en støbeform, den massive ring er støbekernen. Det hele beregnet på at støbe en såkaldt vulstring af en

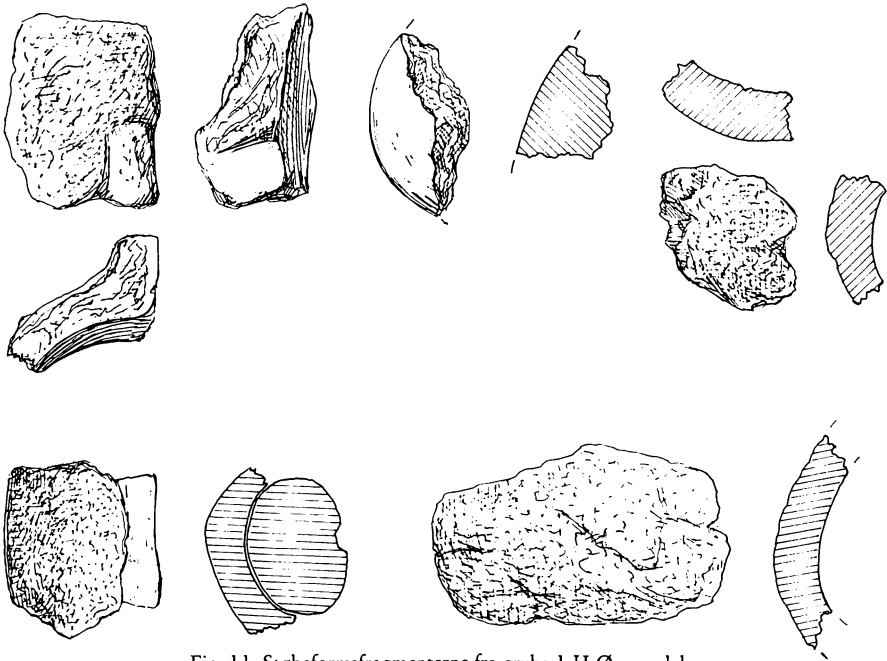

Fig. 11. Støbeformsfragmenterne fra grube 1 H Ørsnes del.
 Foroven t.v. formentlig et stykke fra indgydningshullet 1:2.

bestemt type, som optræder i slutningen af broncealderen, arkæologernes periode VI (fig.12). Jørgen Jensen beskrev typen indgående for få år siden (1971), så der er ingen grund til nærmere behandling her.

Da disse vulstringe forekommer over store dele af Nordeuropa, kunne de danske eksemplarer godt være indført udefra, f.ex. fra Nord- eller Mellemtyskland, hvor støbeforme kendes (Simon 1972, Taf 31 og 59).

Flødemosfundet viser klart, at man her i Danmark støbte vulstringe, men desværre kan vi ikke af stumperne se, hvorledes enderne var ornamenteret; det havde ellers lettet sammenligningen med de færdige ringe.

Der synes ikke at være andre støbeforme repræsenteret på Flødemosbo-pladsen.

Det er »den tabte forms teknik« vi har rester af. Ved hver støbning måtte der laves en ny kerne og form. Når voksen mellem kerne og yderform var smeltet af den gloende bronze, og denne var afkølet, måtte formen slås itu for at få genstanden frem i dagens lys. Det var således en møjsommelig proces, som giver individuelle smykker og våben, ikke masseproduktion. Det var den nordiske bronceesters typiske arbejdsmåde.

Blæsebælgstuden var en nødvendig del af broncestøberens værktøj. For at nå de rette høje temperaturer til smeltningen af metallet – ca. 1100° – var det

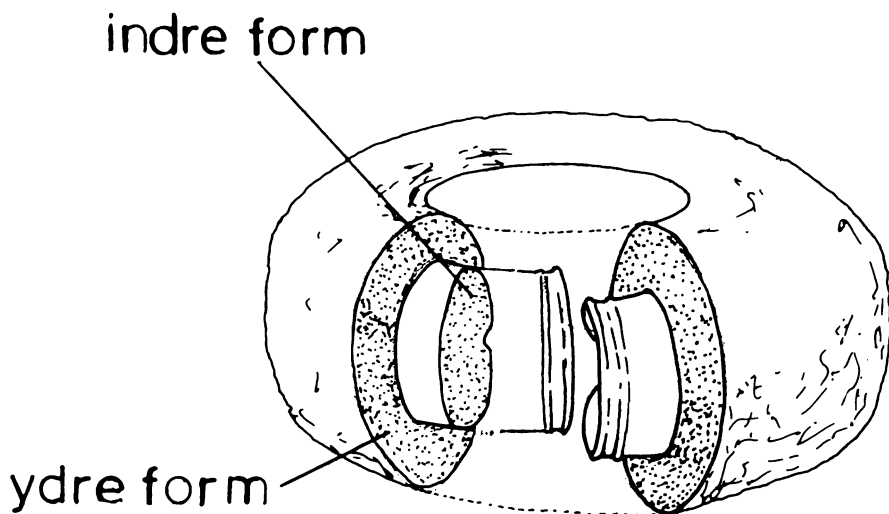

Fig. 12. Rekonstruktion af støbeformen med vulstring – lige inden udtagningen af formen. Form og ring er skåret igennem for at vise skabelonen (indre form). Indhældningshullet, hvorigennem den flydende bronze hældes i formen, ses ikke på tegningen. 1:2.

sikkert en stor fordel at bruge blæsebælgen, så trækullets varme kom op på de ønskede grader hurtigst muligt.

Det kan synes mærkeligt, at vi ikke finder flere blæsebælgstude. Kendte man ikke til at bruge dem før her sidst i bronzealderen?

Netop tudens ens udformning over det meste af Europa viser formentlig lidt om støbehåndværkets internationale broderskab. Arbejdsmetoderne har været de samme igennem lange tider, måske stort set gennem hele bronzealderens 1000 år. Allerede i tidlig bronzealder brugtes blæsebælge i Nærøsten (Tylecote 1976, 17 ff). Fundene tyder dog på, at tudene med knækket først kom med yngre bronzealder, d.v.s. fra ca. 1000 f.Kr.f. Desværre ved vi ikke ret meget om, hvorledes støberiet gik til, om støbehåndværket gik i arv i bestemte familier, om hver boplads eller bygd havde sin støber, eller om støberne drog rundt på en årlig runde i afgrænsede territorier.

Så meget kan dog siges, at spor af støbevirksomhed findes på en meget stor del af de bopladser, hvor der er udgravet blot nogenlunde omfattende, f.ex. på Sjælland (Thrane 1971, Lomborg 1977). Det tyder snarest på at støbehåndværket ikke blev udført i centrale værksteder, men foregik på de enkelte bopladser.

En sådan boplads lå altså på Flædemoses jorder. Da vi ellers næsten ikke kender sådanne bopladser fra Østsjælland, kan der ikke siges ret meget om, hvor langt der var til naboerne. Måske stod Flædemoseboerne i forbindelse

med Tommestrup, hvor der åbenbart var et stort værksted for flintknive som fig. 6 (Gregersen 1960).

Ser man efter i bronzealderbøgerne må fundfattigdommen på Stevns unægtelig forbavse. De få gravfund giver formentlig slet ikke noget reelt indtryk af bebyggelsens omfang. Området skulle have gode muligheder for at bære en kontinuerlig bebyggelse. Kun nye undersøgelser kan vise, hvor omfattende den var. Bopladserne må naturligvis blive et uundværligt led i ethvert forsøg på at udrede Stevns' bronzealderbebyggelse, så lad os håbe, at Flædemosebopladsen blot er den første af en lang række.

Der kendes endnu ikke andre bronzealderboplads fra nabolaget; der er spor af udstrakt virksomhed på Flædemoses jorder, således i markens højereliggende sydvestende (Davidsen 1978). Mangelen er nok tilfældig; der har ikke været lokale amatører til at arbejde med disse problemer.

Der er 1,7 km i luftlinie til Tommestrupbopladsen (Gregersen 1960); også den er fra yngre bronzealder, men næppe nogen almindelig boplads, snarere baseret på udnyttelsen af de gode flintforekomster med videre fordeling for øje – hvordan det så ellers er gået for sig.

Fra Flædemosebopladsen er der 1,5 km til den nærmeste kyst, men hvor meget der skal lægges til for at få afstanden i bronzealderen, ved jeg ikke, havet har taget en del land. Udenom Flædemose ligger der i 1 km's afstand gravhøje, 4 mod vest, 3 mod nord og 2 mod sydøst. Deraf at begynde at regne afstande fra grav til boplads er dog overilet; gravhøjene må antages at være ældre (Aner & Kersten 1976, 200 ff).

Højene viser, at landskabet hernede havde en fortid som bronzealderbygd. Flædemosepladsen er blot et slutprodukt af en 1000-årig udvikling, hvis enkelte led endnu ligger gemt – og for det meste glemt – i landskabet.

Litteraturliste

- Aner, E. & Kersten, K., 1976*, Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen II, Neumünster/København.
- Broholm, H. C. 1953*, Danske Oldsager IV, Yngre Bronzealder, København.
- Davidson, K., 1978*, The Final TRB Culture in Denmark, Arkæologiske Studier V, København.
- Gregersen, S., 1960*, Efterlyst, Skalk 1960, 4, s. 28–29.
- Jensen, J., 1971*, Bronceringe, -smykker og offergaver, MIV 1, 8–17, Viborg.
- Kaufmann, D., 1978*, Kultgegenstand oder Blaselbalgdüse?, Ausgrabungen und Funde 23, 170–173, Berlin.
- Lomborg, E., 1977*, Bronzealderbopladsen på Skamlebæk Radiostation, Antikvariske Studier, 123–130, København.
- Miske, K. von, 1908*, Die Prähistorische Ansiedlung Velem St. Vid I, Wien.
- Simon, K., 1972*, Die Hallstattzeit in Ostthüringen I, Berlin 1972.
- Thrane, H., 1971*, En bronzealderboplads ved Jyderup Skov, Nationalmuseets Arbejdsmark 1971, 141–164.
- Tylecote, R. F., 1976*, A History of Metallurgy, London.

Noter

1. Pladsen har no. 44 i Nationalmuseets sognebeskrivelse for Store Heddinge sogn.
Fundet er indført som B 16358 FM 1 – 63 i museets protokoller.
Denne lille sag tilegnes Johannes Petersen, Råby, der gjorde mine Stevns-udgravninger værd at huske trods kulde, blæst og hård jord.

Eventyr på fodrejsen

Et hundredårsminde

I 1879 opførte et teaterselskab af professionelle skuespillere Hostrups »Genboerne« i Frenderup på Møn. Tre unge karle fra Borre sogn ville ud at se forestillingen – der er 36 km fra Borre til Frenderup og retur syd om Noret, og den gang var der hverken cykler eller biler, så man måtte gå på sine ben. Det var senere mangeårigt postbud Kristian Rasmussen, Nyborre (d. omkr. 1920), den i 1926 afdøde Mads Peter Hansen Kampp og endnu tidligere afdøde Karl Nielsen (også kaldet Hjulmand), Nyborre.

Da de næste morgen ved dag gry skimtede Borre i øst, var der for længst enige om, at de selv ville prøve noget lignende, selv om det blev den første diletantkomedie i Borre, måske på Møn.

Den 1. marts 1880 indkaldte de til »Generalforsamling« i Borre »om at spille Teater«, d. 8/3 var fire karle hos boghandleren i Stege »om Teaterstykket«, d. 9/3 valgte de »Eventyr paa Fodrejsen« og udvalgte de tre piger, der skulle spille med. Frk. Laura skulle spilles af Marenstine, senere gift med landpost Kristian Nielsen, Nyborre, »Jomfruen hos Præstens«, senere fru Sofie Suldrup, Borre, skulle være frk. Johanne, mens fru Krans skulle spilles af Kirstine Pedersen, Nørreby, senere gift med skotøjsfabrikant Skou, København. Hendes bror, Kristen Pedersen, senere Kirkebjerg, Pedersborg ved Sorø, skulle spille fortskandidaten. Rollen som assessor Svale blev tildelt Karl Nielsen (Hjulmand), kammerråd Krans: Kristian Rasmussen, Nyborre, student Herløv: Mads Peter H. Kampp, medens hans bror, den senere musikdirektør i Skive Jens Kampp-Hansen, skulle optræde som stykkets stilfærdige student. Han måtte iøvrigt, som den eneste nodekyndige, lære dem melodierne til sangene. Rollen som Skriverhans fik Lars Kristoffersen (Brygger), Nyborre, og endelig blev rollen som Per Bonde tildelt Peter Suldrup, Borre.

De øvede sig meget længe, idet de begyndte d. 27/3 og havde prøve ca. en gang om ugen indtil generalprøven lørdag den 9/10 1880. Det var en begivenhed, der blev talt meget om det halve år før og efter.

Den første vanskelighed, de stødte på, var denne: Det er noget nyt, vi har ingen at spørge til råds. De måtte lade deres instinkt erstatte andres erfaringer, de instruerede og kritiserede hinanden og sig selv, så godt de formåede. Og hvor skulle de få lokaler fra til det forventede store publikum? Der var intet forsamlingshus, så de lånte sejl rundt om på gårdene i sognet og rejste et lærredstelt på Borre skoleplads. Malermester Bøving fra Stege fik de til at male kulisser.

Stykket varede tre timer, og de spillede praktisk talt hver aften hele oktober måned. Ganske vist blev det et frygteligt uvejr torsdag den 21/10, så teltet blæste i stykker; de fik det dog ved fælles hjælp repareret igen og spillede nogle dage endnu, men erstatning for de itublæste sejl tog næsten hele overskuddet.

Helene Dideriksen skriver i sin dagbog, at hun overværede generalprøven om lørdagen og var der igen d. 12., 14., 17., 26. og 31. Ifølge samme kilde indbragte premieren 182 kr., om tirsdagen blev overskuddet 186 kr., om onsdagen 320 kr.; da var der uden for teltet 200 mennesker, som der ikke var plads til! Den 26/10 var der ikke så mange, så de fik kun lige udgifterne dækket; den 29/10 var vejret så slemt, at de måtte holde op, da de var halvfær-

dige. Søndag den 31/10 spillede de for sidste gang; da var Helene der som nævnt igen, og »da spillede de det bedste, jeg saa«. Den 1/11 og 2/11 tog de teltet ned.

Det havde hele tiden været meningen, at overskuddet skulle gå til et »vel-dædigt Formaal«; på grund af den nævnte stormkatastrofe blev det kun til ialt 30 kr., som blev overladt til den syge »Væverens Anna«.

En gang i november var dilettanterne i Stege at blive »taget af«; resultatet ses øverst på side 38.

Aa. H. Kampp.

Kilder:

Helene Dideriksen: Dagbog 1875–1889. Ms.

Aa. K.: Eventyr paa Fodrejsen. Møns Folkeblad 12/2 1928.

Omkring et billede af Toksværd præstegård

Toksværd præstegård husede de første socialisters forældre

Af A. Strange Nielsen

I året 1815 blev *Frederik Michael Lund* ordineret til sognepræst i Rubjerg og Mårup i Vendsyssel. Han var født 1775 og var præstesøn fra Gudme på Fyn¹. Fra præstegården i Rubjerg var der kun få kilometer til Løkken ladeplads. En af de dominerende skikkelser i Løkken var skudehandler og gæstgiver *Jacob Thomsen Ingstrup*. Han havde skibe på søen og drev det gæstgiveri, som i vore dage er kendt under navnet »Klitbakken«. Desuden ejede han Søndergård i Ingstrup og var største lodsejer i Furreby ved udskiftningen 1807. Efter hans død solgte hans enke i 1811 gæstgiveriet til skudehandler og skipper *Mogens Brix Kjeldgaard*².

Skudehandler Jacob Ingstrup havde to døtre, Anne og Else. *Anne Ingstrup* havde i sine unge dage været ude for et uheld med en kaptajn fra Langeland, hvilket medførte, at hun nedkom med en datter, der fik navnet Anne Marie. På trods af den tids moralbegreber om, hvad der sømmede sig for en præst, blev det til bryllup med præsten Frederik Michael Lund. Søsteren *Else Ingstrup*, der havde ry for stor skønhed, blev som 18-årig tvunget til at gifte sig med den 10 år ældre enkemand, skudehandler *Mogens Steffensen Brix* fra Blokhus⁶. I dette ægteskab fødtes 1808 datteren Anne Marie og i 1811 sønnen Jacob.

Vi vender tilbage til præsteparret Lund i Rubjerg. Selv om Anne, økonomisk set, ikke var noget ringe parti, så nyttede det ikke så meget, for Lund var en dårlig økonom. I 1819 nåede det dertil, at han måtte gøre opbud. Det vil sige, at han overgav alt, hvad han ejede, til sine kreditorer, som derefter kunne dele det mellem sig. Han kunne derved slippe for at komme i gælds fængsel. Man kan forstå, at præsteparret efter denne ydmygelse gerne ville fraflytte embedet. Dette skete dog først i 1828, da familien flyttede til Skrydstrup ved Haderslev.

Hos skudehandler Mogens Steffensen Brix voksede de to børn til, og Anne Marie var nu en ung pige. Hun blev forlovet med *Arent H. Plesner*, der i 1829

Theodor Pio's akvarel af Toksværd kirke og Præstegård 1834.

havde købt proprietærgården Langeslund ved Brovst. Denne gård er nu helt udparcelleret. Det blev ikke til ægteskab, for hun traf løjtnant *Vilhelm Emil Laurent Pio*, der var tjenstgørende ved 3. jyske infanteriregiment i Ålborg³, og blev forelsket i ham.

Pastor Frederik Michael Lund fandt sig ikke til rette i Skrydstrup. Han og hans kone flyttede 1832 til sognepræsteembedet i Toksværd ved Næstved. Han var på dette tidspunkt 57 år og hans kone var 49.

Oppe i det nordjyske var det gået galt for *Anne Marie Brix* og løjtnant Pio, de ventede barn. Det var derfor belejligt for Anne Marie, at hun kunne forlade det hjemlige miljø og tage ophold hos sin moster i Toksværd præstegård. Her fødte hun så 1. juli 1833 en søn, som blev døbt *Jean Frederik Guillaume Pio*⁴. Han blev senere en kendt personlighed som skolebogsforfatter og leder af Borgerdydskolen i København. Han oversatte H. C. Andersens »Historien om en moder« til 15 sprog, udgav videnskabelige værker på græsk og udnævntes til professor⁸.

Ved dåben var barnefaderen næppe til stede, men hans søster, jomfru *Jeanette Pio* fra København holdt barnet over dåben. Fadderne var iøvrigt sognefoged *Bendt Jensen*, Nr. Tvede, *Hans Rasmussen* i Dysted, *Peder Andersen* i Toksværd og skolelærer *Preuss'* kone i Toksværd.

Senere på året skete der noget glædeligt. Pastor Lund fik rettet sin økonomi op ved, at han vandt den store gevinst i lotteriet på 50.000 rigsdaler¹.

Men et halvt års tid derefter skete der noget ulykkeligt. Præsten døde pludseligt d. 10. februar 1834⁴. Overleveringen vil vide, at årsagen var den, at han forspiste sig i sin livret, risengrød, og døde deraf. Det var det tredje præstedødsfald i Toksværd præstegård i løbet af fire år. 1830 døde den gamle præst *Christopher Meyer*, der havde virket i embedet siden 1798, 74 år gl. Året efter døde hans efterfølger *Hans Jørgen Grundtvig*, 62 år gl., og nu Frederik Michael Lund, 62 år gl. Toksværd regnedes for et godt præstekald, som derfor ofte blev besat med en mand i fremrykket alder.

Præsteenken havde lov til at blive boende i præstegården, indtil den nye præst kunne tiltræde, og d. 9. marts 1834 kunne hun holde bryllup for sin søsterdatter og løjtnanten fra Ålborg, som nu var 28 år gl. Han havde sin fader assessor *Vilhelm Jean Pio*, København, som forlover, mens krigsassessor *Ludvig Hilfing*, Trollesgave, var forlover for bruden⁴.

Brudgommens fader havde været skuespiller ved Det kongel. Teater og senere lærer i dans ved landkadet-akademiet. Brudens forlover havde været huslærer på Gisselfeld og havde siden oprettelsen 1825 været driftsbestyrer på Holmegårds Glasværk⁵. Forklaringen på, at netop han var forlover, har ikke kunnet findes. Måske havde han tilknytning til familien Brix, måske var han ven med præstefamilien i Toksværd, så det var naturligt, at han trådte i den afdøde præsts sted. I hvert fald var brudens fader afgået ved døden 1831, og hendes moder havde levet adskilt fra ham i nogle år, fordi ægteskabet ikke var lykkeligt⁶.

Vi ved ikke, om brudgommens broder løjtnant *Theodor Pio* også var til stede ved brylluppet. I hvert fald var han i Toksværd, da det blev sommer. Forklaringen er denne: I 1950-erne fik sognepræst *Georg Bentzen*, Toksværd, henvendelse fra et antikvariat i København, om han var interesseret i at købe en gammel akvarel af Toksværd kirke og præstegård. Prisen var høj nok efter den tids forhold, men præsten købte akvarellen, som gengives i denne artikel⁷. Den viser Toksværd kirke og præstegård. Vejen i venstre side af billedet kommer fra Toksværd by og deler sig ved hjørnet af præstegårdshaven. Den venstre gren går mod Nr. Tvede og den højre mod Dysted langs stengærdet, der hegner haven. Den underste del af dette stengærde kom iøvrigt til syne og blev fjernet, da man for nogle år siden gjorde svinget bredere. Til højre i billedet, ud for den østre del af kirkens skib, bemærker man det store lindetræ fra sidste halvdel af 1700-årene. Det er sikkert plantet da den daværende præstegård blev opført, og det er nu fredet. Præstegårdens stuelænge vender mod syd,

og de sidste rester af den blev nedbrudt i 1974 for at give plads til den nye moderne præstegård.

Akvarellen er signeret således: »TOKSVÆRD PRÆSTEGAARD MED KIRKEN (efter naturen). Malet i cantonnement år 1834 af Lieutenant Theodor v. Pio«.

Når vi betragter billedet, kan vi se, at det er sommer. Det er altså malet flere måneder efter brylluppet. Theodor Pio, der dengang gjorde tjeneste ved 12. bataillon i Fredericia³, har sagtens opholdt sig i præstegården hos enkepastorinde Lund under en militærøvelse i sommeren 1834, for præsteenken er næppe flyttet ud før sidst på sommeren. Efterfølgeren, sognepræst P. C. Thørche (dengang 51 år), blev godt nok kaldet d. 4. juni, men han flyttede ikke til Toksværd før 12. august⁴.

På kirketårnet knejser storken. Mon det er en hentydning til svigerindens utidige nedkomst året før? Vi skal også lægge mærke til de magre køer i forgrunden. De græsser på præstegårdens mark, men tro ikke, at de er præstens. Præstegårdens avling var nemlig bortforpagtet på den tid. Enkepastorinde Lund døde på Nærumgård 23-1-1847.

Premierløjtnant V. E. L. Pio og hustru Anne Marie, f. Brix, kom senere til at bo i Roskilde. Her fødtes i 1841 deres søn *Louis Pio*, den senere så kendte socialist. Familien flyttede snart til København, og her havde børnenes mor-moder Anne Marie f. Brix ophold til sin død 1851. V. E. L. Pio avancerede senere til kaptajn, han døde 1890.

Jeanette Pio, som i 1833 var gudmoder i Toksværd kirke for Anne Marie Brix' søn, blev knyttet endnu nærmere til familien Brix. Hun blev nemlig gift med Anne Maries broder Jacob Brix, og deres søn var den anden kendte socialist-fører Harald Brix, f. 1841 i København⁸.

Noter og kildehenvisninger

1. S. V. Wiberg: Almindelig dansk Præstehistorie I-III, 1970-71.
2. Løkken i 300 år. Udg. af Løkken Turistforening 1978.
3. Oplysninger fra Hærens Arkiv (i Rigsarkivet).
4. Toksværd kirkebog.
5. Folketælling 1834, Fensmark sogn.
6. C. Klitgaard: Slægtens Saga. Udg. 1898, s. 49.
7. Meddelt af sognepræst Georg Bentzen forhen Toksværd, nu Næstved.
8. Povl Engelstoft og Svend Dahl: Dansk biografisk Leksikon, bd. XVIII, s. 362-70 og Bd. IV, s. 102-05.

Præstø amtmandsgård i forrige århundrede – og især om bestræbelserne for at få den henlagt til Præstø

Af Claus M. Smidt

Det har sikkert ofte undret mange, at det gamle Præstø amt ikke havde sin amtmandsgård i den købstad, der lagde navn til amtet. Det har imidlertid ikke skortet på forsøg på at få gården henlagt hertil, allerede Præstøs navnkundige historiker N. P. Nielsen redegør herfor i sin fortrinlige byhistorie¹, og det er med udgangspunkt i denne, at nærværende artikel søger at trænge til bunds i disse bestræbelser.

Præstø amt er først oprettet på et forholdsvist sent tidspunkt, idet amtsinddelingen af landet som helhed går tilbage til enevældens indførelse 1660. En kgl. resolution af 4. september 1793 bestemte, at herrederne Stevns, Fakse og Bjæverskov, der hidtil havde henhørt under Tryggevælde amt og Tybjerg, Hammer og Bårse af det gamle Vordingborg amt tilligemed Møns amt, der også omfattede Bogø, skulle udgøre et nyt amt: Præstø². Til trods herfor fortsatte den gamle ordning endnu et stykke tid, idet der først 25. maj 1803 ved kgl. resolution blev udnævnt en amtmand over det nyoprettede amt. Denne blev den hidtidige amtmand over såvel Tryggevælde som Vordingborg amter, kammerherre Johan Rudolph Bielke (1746–1813). Større omvæltninger kan det jo ikke sige, at hans udnævnelse forårsagede, idet han ret beset fortsatte i sin gamle stilling, som han havde besiddet siden 1776. Kun Møn var egentlig nyt område. Heller ikke boligmæssigt ændrede det ved amtmandens stilling, idet han fortsatte med at bo i Næstved, som han hele tiden havde gjort. Men resolutionen pålagde dog Præstø amtmand at tage bolig i købstaden Præstø. At man dog ikke nænnede at kommandere Bielke derhen er forståeligt al den stund, at han allerede ved udnævnelsen var en ældre og noget skrantende herre.

Han sad derfor heller ikke mange år i sin stilling. Efter en dramatisk suspension 1807 under den engelske besættelse af Sjælland, hvor han som følge af en noget uheldig opførsel af en uduelig byfoged i Vordingborg blev beskyldt for at gå englændernes ærinde, blev han atter indsat i sit embede for det følgende

Fixhus. Den senere postgård på Axeltorv i Næstved købtes 1824 af amtmand, grev E. L. Moltke til amtsgård. Hans efterfølger nægtede dog at flytte ind, hvorfor den 1825 blev solgt til postmester Witte. Ca. 1860.

år at blive afskediget i nåde³. Som et bevis på majestættens agtelse for ham og en understregning af, at suspensionen var en fejltagelse, udnævntes han til gehejmekonferensråd. Til efterfølger valgtes overdirektøren på Gisselfeld, lensgreve Chr. Conrad Sophus Danneskiold-Samsøe (1775–1823) til Brattingsborg. Med dennes udnævnelse blev amtskontorets adresse Gisselfeld, og det vedblev den at være til lensgrevens død 6. juni 1823. Og hermed begynder også den egentlige historie.

Til efterfølger udpegedes Ehrenreich Christopher Ludvig Moltke (1790–1864), der inden – sin unge alder til trods – havde været stiftamtmand på Island. Moltkes udnævnelse forelå ved kgl. resolution af 9. september 1823 og gjaldt fra samme dato. Som den første amtmand synes han at have været indstillet på at bosætte sig i Præstø, og han har set sig om efter en passende bolig. Imidlertid har den lille købstad skuffet ham i den henseende, den indeholdt kun beskedne og uanseelige huse, der på ingen måde kunne leve op til de krav til komfort og plads, som en standsperson som en amtmand måtte fordr. Ej heller den nyudnævnte byfoged Jacob Christopher Møller kunne finde sig en passende bolig, men for ham var der ingen vej udenom, han måtte selv bygge. Men herom senere.

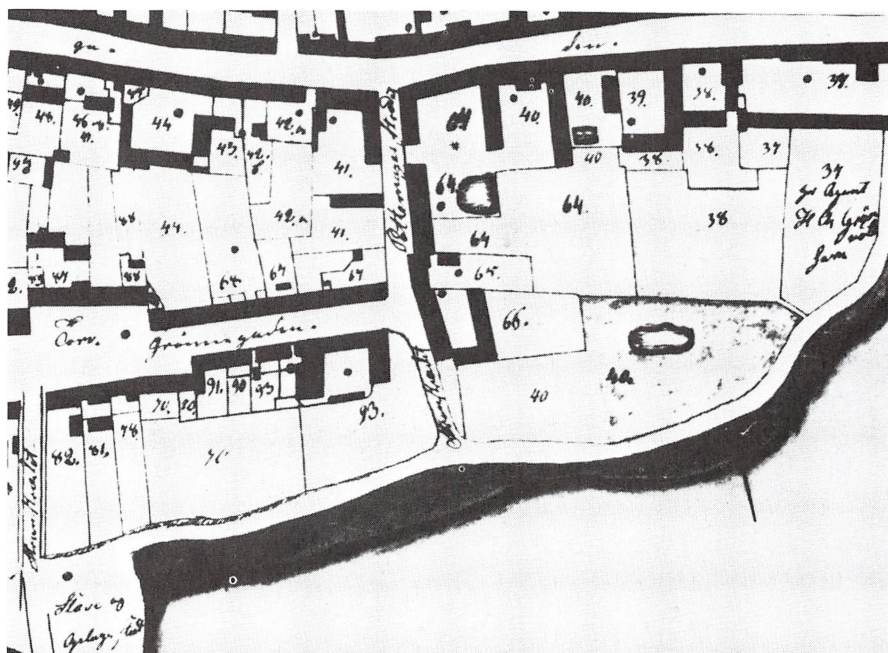
Den eneste nogenlunde anseelige bygning i Præstø på dette tidspunkt var

Herregården Petersgård ved Kalvehave, set fra haven. Litografi fra C. E. Secher & F. Richardt: Prospekter af Danske Herregårde. (Kgl. Bibl.). Bolig og amtsgård 1824–31 for amtmand, greve S. L. Schulin.

bager Frantz Dems' gård i Torvestræde, nuværende »Grundtvigshus«, der kort forinden havde afgivet bolig for digterpræsten⁴. Men til trods for, at den relativt store bygning var opført af grundmur et par år tidligere, har den altså ikke været betydelig nok og har således ikke fundet nåde for amtmandens øjne. Resultatet blev i stedet, at Moltke ved kgl. resolution af 31. januar 1824 fik bevilget 3200 rigsdaler sølv til køb og istandsættelse af en gård i Næstved, der således atter kom til at huse en amtmand.

Den nævnte ejendom lå på Axeltorv og tilhørte indtil 1821 regimentskirurg H. A. Posselt og siden dennes enke. Gården blev herefter ved offentlig auktion udbudt til salg, men først ved fjerde auktion erhvervedes den 14. juli 1823 af kaptajn Wedelsparre. Han har formentlig købt den i spekulationsøjemed, for allerede et halvt år senere solgte han videre til Moltke, der betalte 2400 rigsdaler sølv for hele herligheden⁵. Gården bestod af tre sammenbyggede længer, af hvilke den betydeligste var den mod Torvet, der bestod af 21 fag med port i midten med en trefagskvist med frontispice over⁶. Den indeholdt »seks rummelige gibsede og dels betrukne Værelser med Udsigt til Torvet« og dertil en række sekundære rum, således køkken m. m. Vinkelret på hovedfløjen med facade mod det såkaldte Pølsestræde, idag Gråbrødrestræde, sluttede sig en sidefløj på 18 fag indeholdende blandt andet bryggers og vognremise. Bagved i gården sammenbygget med sidstnævnte var et baghus på 13 fag indrettet til

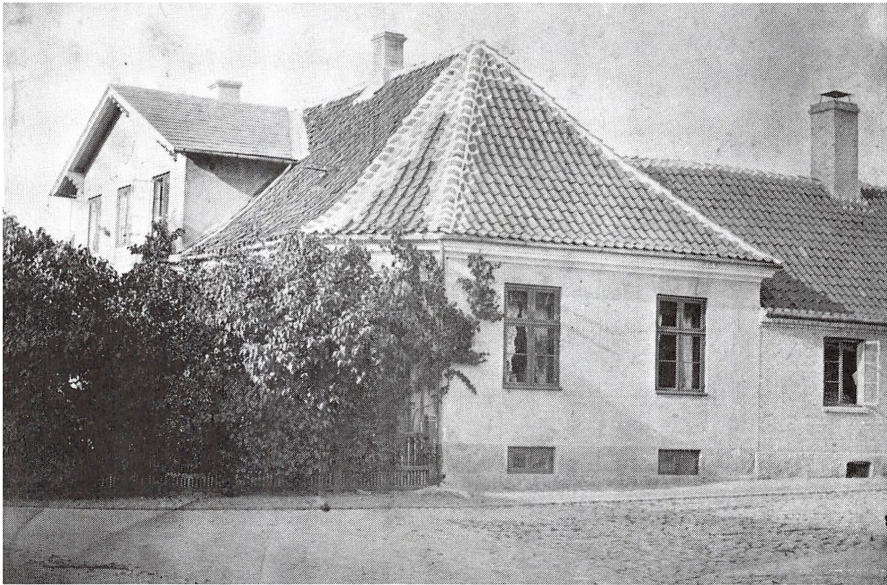

Udsnit af H. Niensens kort over Præstø 1840 (LA.). Nord nedad. Nr. 93 er byfoged C. J. Møllers 1823–26 opførte gård, nr. 66 overfor er Grundtvigshus. Byfogdens gård påtænkte 1831 ombygget og udvidet til amtsgård.

stald, lade og karlekamre. Bag det trelængede gårdsanlæg var der en have med et lille lysthus, der ligesom de øvrige bygninger var opført i bindingsværk med murtavl og tegltag.

Fra ældre fotografier kendes det statelige forhus, der med sine betydelige dimensioner og fint proportionerede kvist udgjorde et smukt, omend lidt gammeldags bygningsværk. Differencen mellem den af kongen bevilgede sum og købesummen er at dømme efter samtidige brandtaksationer næsten udelukkende brugt på hovedfløjen⁷, men de ret summariske beskrivelser tillader ikke nogen nærmere præcisering; man tager dog næppe fejl i at formode, at pengene først og fremmest er anvendt til interiørets forbedring. Imidlertid kom gården ikke længe til at tjene som amtmandsbolig, allerede i efteråret 1824 udnævntes Moltke til stiftamtmand over Ålborg stift. Skønt det lykkedes ham at sælge sin efterfølger, kammerherre, grev S. L. Schulin (1777–1836), gården, fik denne allerede 1825 tilladelse til at afhænde den til købmand og postmester Iver Nicolai Witte for selv at bosætte sig på herregården Petersgård ved Kalvehave, hvor også amtskontoret fik til huse⁸.

Gården på Axeltorv fik dog lov til fortsat at være offentlig bygning, idet den indtil Wittes død 1864 tjente som postgård. Herefter arvedes den af dat-

Byfoged J. C. Møllers gård i Præstø, Grønnegade 1. Ældre foto (Præstø kommunes lokalhistoriske samling).

teren Henriette Cathrine, der var gift med boghandler Fix, efter hvem den siden kaldtes »Fixhus«⁹. Ulykkeligvis er den sammen med så mange andre smukke huse i Næstved nedrevet. På dens grund ligger idag »Balticagården«.

Med amtmand Schulins bosættelse på Petersgård svandt Præstøs mulighed for at få sin amtmand – i det mindste for nogen tid. Han blev dog ikke så længe i sin stilling, idet han på grund af svagelighed 1831 gik på ventepenge og trak sig tilbage til sit gods Frederiksdal ved Furesøen. Efterfølgeren blev kammerherre, grev H. S. Knuth (1787–1861), og han var den første i embedet, der for alvor gjorde et forsøg på at skaffe sig en bolig i Præstø.

Knuths udnævnelse forelå 9. august, samme dag Schulin fik bevilget sine ventepenge, men den var først fra 1. oktober at regne. I de følgende måneder må den nyudnævnte amtmand have udfoldet en betydelig indsats for at skaffe sig en bolig i Præstø. Han beretter selv herom i en forestilling til kongen i februar 1832¹⁰.

Han har nemlig ladet udfærdige to tegninger, han kalder dem selv n° 1 og n° 2, og han omtaler de til samme svarende overslag på henholdsvis 15.505 rigsdaler og 90 skilling og 12.119 rigsdaler og 52 skilling. På grund af forslagernes meget høje omkostninger har han ikke gjort sig stort håb om, at majestæten vil bevilge penge til et af de to forslag til en amtmandsgård i Præstø, og han har derfor en alternativ løsning. Den tidligere nævnte byfoged J. C. Møller havde været nødsaget til selv at bygge sig en bolig. På hjørnet af Grønnegade

og Pottemagerstræde lå der en ubebygget grund, som han af byen havde fået overdraget gratis mod, at han her opførte et hus. Det endnu eksisterende bygningsanlæg, Grønnegade 1, giver – skønt ændret på flere punkter – et ganske godt billede af byfogedens ejendom. Den bestod af et trelænget gårdsanlæg, der på den nordlige side var lukket af en smal halvtagsbygning.

Længen, der havde facade mod Grønnegade, var den først opførte, idet den allerede optræder i brandtaksationen 1823; de øvrige huse blev takseret 1826, hvor byggearbejdet må have været afsluttet¹¹. Den bedste beskrivelse fås året efter ved den almindelige brandtaksation for hele byen¹².

Den vigtigste fløj er den, der har gavl mod Grønnegade, den beskrives som »Hovedfløjen med Forside til Strandgaden« (nuværende Pottemagerstræde). Den bestod af 14 fag, havde grundmur mod vest og i gavlene og bindingsværk til gården. Den indeholdt »Seks gibside og malede Værelser med Bræddegulve«, i hvert af disse var der en kakkelovn. Under de fire sydligste fag var der kælder, der havde forbindelse til en, der lå under længen mod Grønnegade. Sidstnævnte bygning var opført helt i bindingsværk og den bestod af 10 fag, der var indrettet til »Værelser, Køkken og Bryggers«. I øst var der dengang som nu en tofløjet port. På nuværende Grønnegade 3s plads befandt der sig en fløj vinkelret på gadelinjen. Heri var blandt andet to værelser, lade, stald, brændehus og vognremise. Som omtalt var gården i nord lukket af en halvtagsbygning, der tjente som »Huggehuus, Hønsehuus, Svineegel og Lokum«. Midt på gårdspladsen var der en stensat brønd. Den smukke have var indhegnet dels af plankeværk, dels af stakit. Ved taksationen 1827 var det hele vurderet til 6.360 rigsbankdaler.

Amtmanden har utvivlsomt ved besøg i byen skønnet, at byfogedgården var den eneste eksisterende ejendom, der kunne komme på tale som amtmandsgård. Han og byfoged Møller er åbenbart kommet overens og blevet enige derom. For i sin forestilling til kongen skriver Knuth, at »Møller er villig til at sælge sin tilhørende Gaard, der er ret smuk samt velindrettet og velvedligeholdt, men har (en) temmelig indskrænket Lejlighed, for 6.500 Rigsbankdaler sedler, hvilket maae anses (for) billig«. Han fortsætter, at »med nogen Udvidelse ved Tilbygning og flere Forandringer vil medgaae 2.500 rigsbankdaler«. Derfor munder forestillingen ud i en ansøgning om at få bevilget en sum på 9.000 rigsbankdaler af den kgl. kasse til køb og istandsættelse af den nævnte gård. Ved resolution af 29. februar 1832 bevilgede kongen dette.

Mens det planlagte køb af byfogedgården er veloplyst, så fortaber amtmandens byggeplaner sig i det uvisse. Trods ihærdig eftersøgning er det ikke lykkedes at finde hverken tegninger eller overslag. Imidlertid kan der ikke herske tvivl om byggepladsen. Allerede i både forestilling og resolution nævnes den af

Herregården Nysø, maleri af P. C. Skovgaard, 6. oct. 1852 (privateje). Inden familien Stampe i 1830'ernes midte tog hovedbygningen i besiddelse, beboede amtmand, grev H. S. Knuth 1831–33 den samtidig med at amtskontoret også befandt sig her.

»Præstøe Kjøbstad tilbudne Bygge- og Haugeplads«, og i senere papirer er dens placering nærmere præciseret til Klosterbakken. Ved denne tid henlå den som eng, således at der ingen bebyggelse var ved det nuværende Torvs østside (på dette tidspunkt kaldtes denne del for Grønnegade). At byen derfor har været interesseret i at få en anseelig bygning opført her for offentlig regning kan derfor ikke undre.

Imidlertid blev heller ikke købet af byfoged Møllers gård til noget. Denne plan havde ellers alle muligheder for at lykkes, dels var pengene jo bevilget, dels var såvel amtmand som byen interesseret i at få sagen i orden. Den strandede derimod på byfogedens uvillighed, besynderligt nok! Men han har sikkert ikke været nogen nem herre. Af et brev fra Knuth til Rentekammeret dateret 29. marts 1831 fremgår det, at »Realisation(en) af denne Plan ved uventede Hindringer fra Ejerens Side i den Grad (er) blevet vanskeliggjort, at Jeg (Knuth) har fundet Mig nødsaget til at afbryde den foreløbigen indledede Underhandling derom«¹³.

På dette tidspunkt havde amtmanden allerede et halvt års tid boet på herregården Nysø, hvad der iøvrigt var det nærmeste Præstø nogensinde nåede at få sin amtmand.

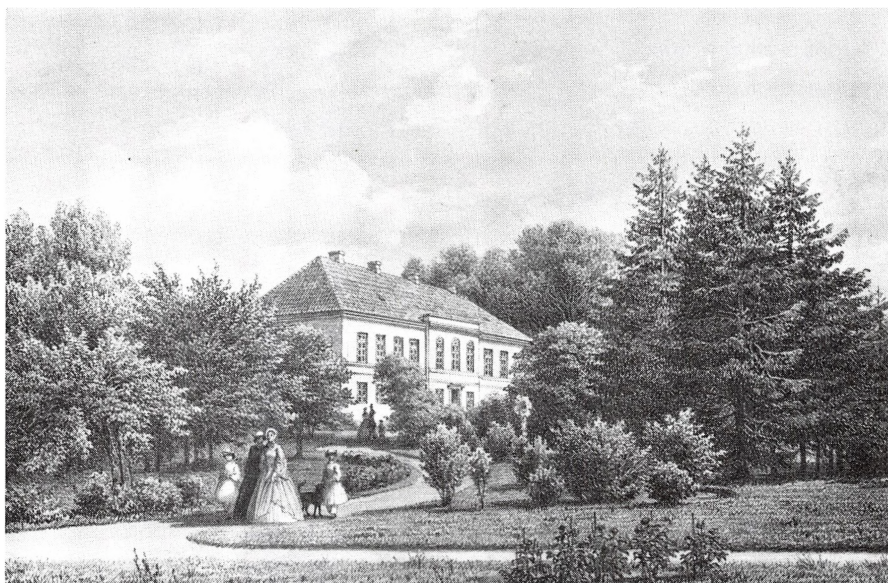
På Nysø forblev Knuth et par år. Men i løbet af sommeren 1833 tilbød besidderen af baroniet Gavnø at overlade amtmanden den nyopførte hovedbygning på Lindersvold. Ved kgl. resolution af 17. august samme år bifaldt kongen denne disposition¹⁴, og ved årsskiftet 1833/34 flyttede Knuth fra Nysø til sin nye bolig.

På trods af, at amtmanden nu havde fået en passende bolig, henstod imidlertid de af rentekammeret bevilgede penge og ventede på at blive anvendt til deres formål. Det ses ikke, at kammeret ved en ny forestilling søgte at annullere den hidtidige disposition. Af de efterladte sager fremgår det dog, at det, der egentlig standsede de videre bestræbelser i denne omgang, var, at grev H. S. Knuth 1836 blev udnævnt til amtmand over Frederiksborg amt. Rentekammeret må øjensynligt have opfattet denne sag som knyttet til Knuth personligt, for andet blev ikke foretaget, og Knuths efterfølger overtog uden sværdslag boligen på Lindersvold.

Efter at have stået ledig et stykke tid på grund af, at den nyudnævnte amtmand J. A. Graah blev fritaget for at tiltræde, blev embedet fra 11. februar 1837 besat med kammerjunker Johan Ferdinand Neergaard til Fuglsang (1796–1849). Denne har været godt tilfreds med Lindersvold som bolig, så man skulle ikke vente noget initiativ fra ham for at få opført en amtmandsgård i Præstø. Det kom derimod fra byen selv.

Medens den lille købstad havde ført en hensygnende tilværelse igennem de seneste århundreder, blev netop 1830'erne og 1840'erne en voldsom ekspansions-tid for Præstø. Byggeriet har næppe på noget andet tidspunkt udviklet sig mere eksplosivt end i disse år. Velstanden florerede, og som en naturlig følge heraf har man igen taget sagen om en amtmandsgård op. Det ville jo være en afgjort fordel for byens handel om de mange tilrejsende, der havde ærinde hos amtmanden, kunne virke yderligere forstærkende på omsætningen. Ligeledes ville alene det at huse amtmanden i en større bygning give anelse til staden.

Om dette var byens borgerrepræsentation enig. Den bestod på dette tidspunkt af gæstgiver P. Bønsdorff, guldsmed T. Carstensen, købmændene J. E. Hald og A. W. Hartmann samt snedkermester J. M. Johansen, og disse indgav 8. marts 1842 sammen en promemoria herom til rentekammeret¹⁵. Deres lange redegørelse tog naturligt sit udgangspunkt i den resolution fra 1793, der bestemte amtmandens bolig til Præstø. At byen så til og med lå centralt for amtet som helhed, og at det var kutyme, at en amtmand boede i den by, der gav amtet navn, var andre gode argumenter. Endvidere fremførtes det, at det for rejsende, der havde ærinde ved amtskontoret, var en fordel, at ventetid, der var almindelig, kunne tilbringes i en by med de bekvemmeligheder, der var forbundet hermed (læs: til fordel for byens handel). Herefter nævnte man sagen

Herregården Lindersvold, set fra haven. Litografi fra C. E. Secher & F. Richardt: Prospecter af Danske Herregaarde. (Kgl. Bibl.). Hovedbygningen, der var opført få år før, indeholdt 1833-88 amtskontor og bolig for amtmanden over Præstø amt.

om købet af Møllers gård og endvidere, at »en Plads, som Byen ejer blev opmaalt og taget i Betragtning for i sin Tid der at bygge en Gaard til Bolig for Amtmanden. Vi har siden fredet over denne Plads for om vort længe nærde Ønske kunde gaae i Opfyldelse«.

Borgerrepræsentationen havde endnu et par trumfer i hånden. Under en rundrejse i sit rige havde Chr. VIII 1840 gæstet byen. De ivrige borgerfolk havde da omtalt sagen om en amtmansgårds opførelse i Præstø og havde ladet majestæten se den udvalgte byggeplads, og den vandt, som de med egne ord skriver »Hans Majestæts allernaadigste Biefald«. Skrivelsen munder ud i en forespørgsel »om der kan forventes en Kapital udbetalt til en Amtmandsgaards Opførelse og da hvor stor, samt på hvilke Vilkaar, ligesom og Kollegiet vilde give Tegning og Overslag til en Bygning med Gaard, Udhuse og Tilbehør«.

Den sidste trumf er ikke den mindste. Den lokale magnat, agent og vicekonsul Hans Chr. Grønvold havde tilbudt at lade gården opføre på meget billige vilkår. Disse har han selv præciseret i en skrivelse til borgerrepræsentationen¹⁶, og de var virkelig meget favorable. Han ville i første omgang lade byggeriet foretage for egen regning, han skulle først have den halve betaling, når gården var under tag og den anden, når amtmanden flyttede ind. Og dertil skulle lægges, at han ingen renter forlangte af sin indskudte kapital. Unægtelig en stor

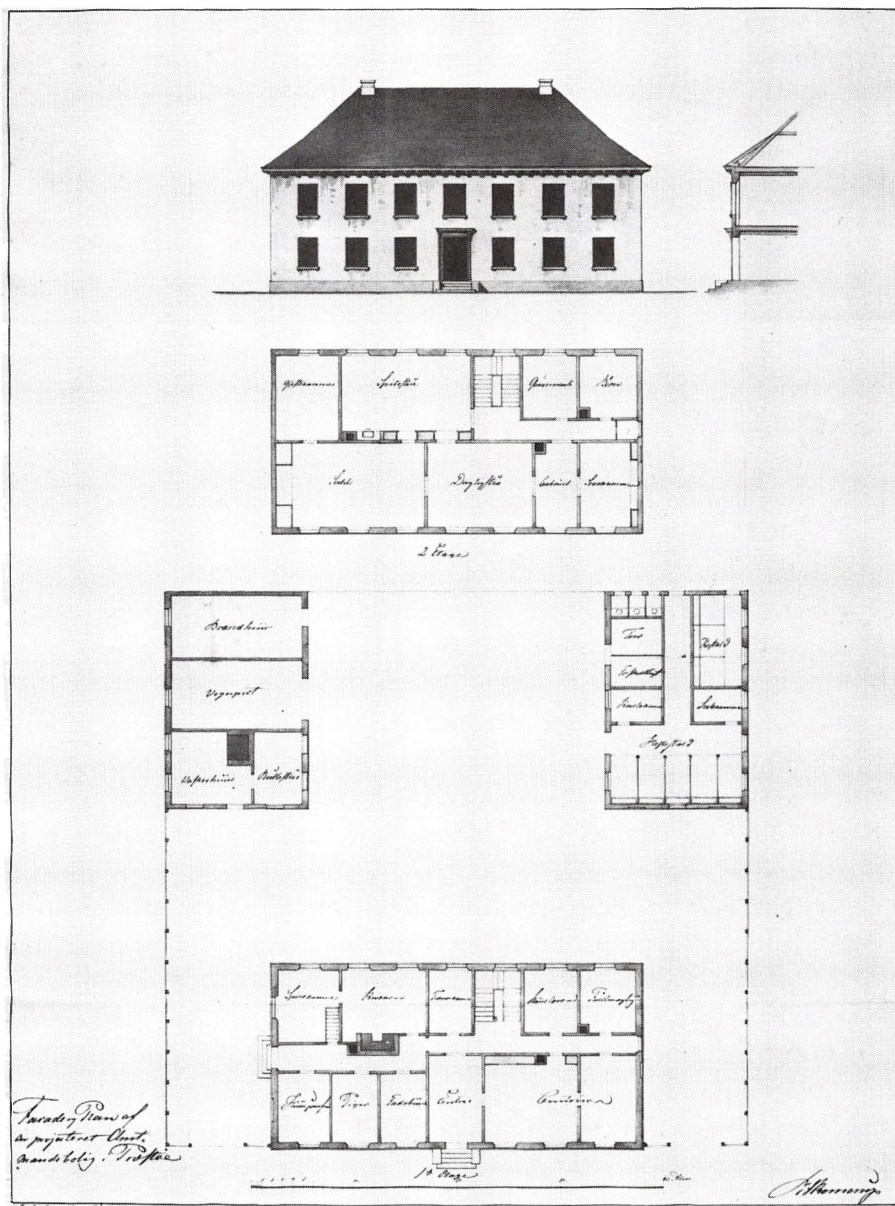
gestus af en mand, der ellers nok forstod at tjene penge på sine forretninger. Man forstår, hvor megen vægt der i Præstø blev lagt på at få den eftertragtede amtsgård til byen.

Imidlertid blev ansøgningen ekspederet ad »kommandovejen«, det vil sige, at den først kom til udtalelse hos byfogeden, der med en påtegning videre-sendte den til amtmanden. Behændigt nok henledte han opmærksomheden på, at hans gård stadig kunne erhverves, ligesom han samtidig bemærkede, at ville man bygge på Klosterbakken, så blev det på den ene tønde land, der var tillagt byfogedembedet og de øvrige tre, som han ved Danske Kancellis resolution af 28. maj 1822 havde fået tillagt på embedstid. Men han var naturligvis villig til at afstå alle fire tønder land, man gætter på, at han tænkte sig en lille erkendtlighed for sin tjeneste? Herefter afsluttede byfoged Møller sin påtegning med, at han ville finde det hensigtsmæssigt, at det offentlige sendte en »duelig Architect«, der kunne tage både byfogedgården og byggepladsen i øjesyn og herefter give tegning og overslag.

Desværre for byen var amtmandens kommentarer ikke helt så velvillige. Han var udmærket tilfreds med at bo og have kontor på Lindersvold, og havde intet ønske om at flytte til Præstø. Dog var han åben for, at en ny og fornem amtsgård ikke var at foragte, og skulle en sådan bygges var han enig med byfogeden om, at en duelig arkitekt var nødvendig. I en senere skrivelse til rentekammeret, dateret 9. august 1842, anbefaler amtmand Neergaard, at man anvender den kgl. bygningsinspektør P. E. I. Kornerup, »der ved sine Reiser til de kgl. Godser paa Lolland og Falster jevnlig komme her paa Egnen«¹⁷.

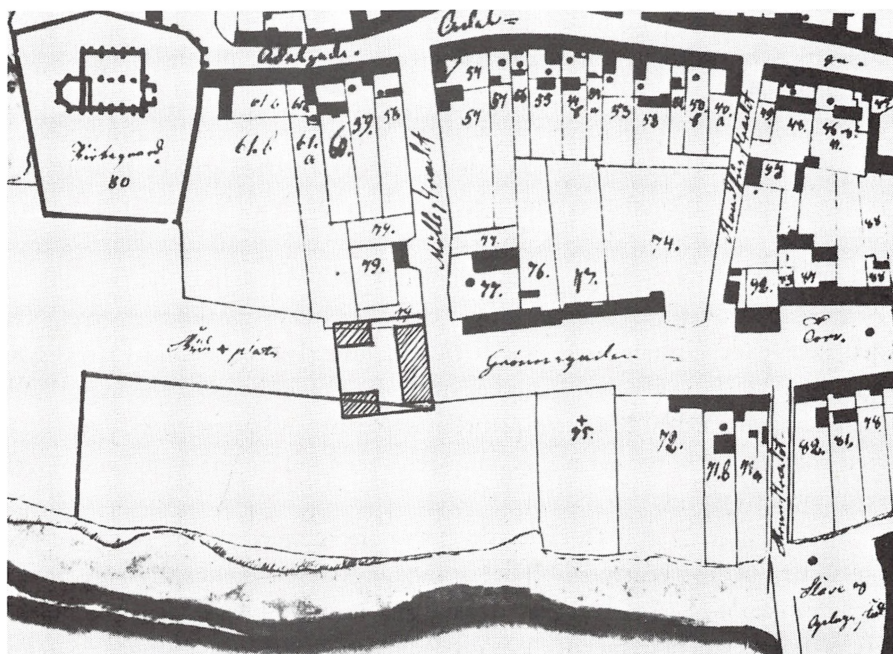
Det blev ikke den sidste gang, Neergaard kom til at optræde som Kornerups velynder, allerede året efter kunne han med akkurat den samme begrundelse pege på Kornerup som arkitekt for det nye rådhus i Vordingborg¹⁸. Som bekendt blev dette bygget 1844 efter arkitektens tegning, og det eksisterer den dag idag. Med amtmandsgårdens projektering havde det ikke den samme hast. Hvornår Kornerup fik tid til at komme til byen kan ikke siges med sikkerhed, men hans forslag til en amtsgårds opførelse på Klosterbakken forelå først for året 1844.

Medens de tidligere forslag til dette forehavende kun kendes gennem omtale, er det glædeligt at kunne sige, at projektet fra 1844 eksisterer – såvel tegning som overslag¹⁹. Den påtænkte grund er næsten kvadratisk og den har forrest i gadeskellet en grundmuret toetages bygning med teglhængt vinkeltag med helvalme i gavlene. Bygningens facade er kun sparsomt dekoreret. Omkring indgangsdøren, der befinder sig i midten af bygningen er der en cementpudset »Chambranle«, ligesom anden sal, der er beletagen, har markante sål-

P. E. I. Kornerup: Udkast til en amtsgård i Præstø, 1844, tegning (RA.).

bænke båret af små konsoller. Gesimsen har et tandsnit, der består af små kar- eller volutsvungne konsoller, der sidenhen blev så almindelige i byen. Men herudover fremtræder den uden anden pynt, ja den må siges at være lidt skuffende i sin neutrale senklassicisme, ikke mindst på baggrund af, at rådhuset i

Udsnit af H. Niensens kort over Præstø 1840 (LA.). Nord nedad. På kortudsnittet, der viser Torvets østlige ende, er indtegnet den formodede placering af Kornerups 1844 projekterede amtsgård. Stedet tv. herfor er Skydepladsen, hvor det lokale skydeselskab afholdt sine konkurrencer. (Indtegning ved Peter Bering, 1980).

Vordingborg blev anderledes sprælsk med en ualmindelig fin gotisk retouche af en bygning, hvir »krop« kommer meget tæt på Præstø-projektet.

Tegningen giver et godt indblik i den påtænkte indretning. Forneden er der tilhøjre for entréen amtmandens to kontorer, og bag disse er der ét til fuldmægtigen og ét til huslæreren. Til venstre i underetagen er der mod gaden fadebur og værelser til det kvindelige tyende, mod gården køkken og spisekammer. Umiddelbart bag entréen har tjeneren sit kammer og til højre for dette befinder den treløbede hovedtrappe sig. Når man kommer op ad denne, er der adgang til en spisestue i tre fag med vinduer mod gården og en dagligstue i to fag, der følges af den store trefags sal, begge med vinduer i bygningens facade. Om disse tre fornemste rum i beletagen hedder det i beskrivelsen, at deres gibslofter som de eneste har en udsmykning bestående af rosetter. Bag facadens to resterende vinduer tilhøjre befinder sig amtmandens kabinet og soveværelse. Svarende til dem er der mod gården et børneværelse med et tilstødende rum til guvernanten. I husets modsatte ende ligger endelig et gæsteværelse.

Alle bygningens vægge bliver glatpudsede, men dog betrækkes beletagens med papirstapeter. Den indtegnede gård, der har indkørsel på hver side af hovedbygningen, har to sidehuse, af hvilke det til højre indeholder lokum,

karlekammer samt stald til fem heste og seks køer. Det til venstre har rullestue, vaskerum, brændelager og vognport. Den samlede udgift anslås til 11.804 rigsbankdaler.

Hverken tegning eller overslag angiver en nærmere placering af bygningerne på Klosterbakken. Imidlertid er det så heldigt, at byen ganske få år før var blevet opmålt af en malersvend ved navn H. Nielsen²⁰. Hans fint udførte arbejde er signeret og dateret 25. juli, men han har glemt årstallet. Dette er imidlertid med overvejende sandsynlighed 1840. Allerede et hurtigt blik på Nielsens kort overbeviser en om, at placeringen på Klosterbakken er givet. Ved det daværende Grønnegades østside (idag kaldet Torvet) befinder der sig en grund med et så velplaceret gadeskel, at denne danner en passende byggeplads for amtmandsgården. Man tror gerne, at det er den »Bygge- og Haugeplads«, som borgerne så længe har hæget om. Men ak, endnu engang skulle anstrengelserne være forgæves.

Skønt kongen 5. juli 1842 havde givet rentekammeret ordre til at overveje sagen, der var blevet ham anbefalet af bygningskommissionen, og tage finansdeputationen med på råd, så blev det sidstnævnte, der 13. september samme år afgjorde den videre fremfærd med følgende kommentar, at da »ingen paatrængende Nødvendighed for en saadan Boligs Anskaffelse for Tiden er tilstede, maa (det) fraraades at der gøres allerunderdanigst Forslag desangaaende«²¹. Og derved blev det.

Borgerrepræsentationen havde dog ikke helt opgivet modet endnu. Da Neergaard 10. april 1849 døde, forsøgte den, der nu kaldte sig kommunalbestyrelsen (efter enevældens afskaffelse), sig atter ved at indgive et andragende til indenrigsministeriet, under hvem bygningssager nu henhørte. Denne gang var den tre år forinden udnævnte byfoged L. G. Manthey medunderskriver²².

Den konstituerede amtmand Fritz Brun (1813–88), der allerede havde taget bolig på Lindersvold, videresendte ansøgningen til ministeriet. Nogle måneder senere ekspederede han to tegninger med tilhørende overslag til samme med nogle bemærkninger, der utvivlsomt for tredje og sidste gang forhindrede Præstø i at få sin amtmand. Han fremførte nemlig, at Lindersvold lå centralt placeret i amtet, og at den var billig i leje. Det ville en gård i Præstø ikke blive, men hvis kommunalbestyrelsen insisterede, så kunne den for egen regning opføre den ønskede gård og udleje den til en pris, der ikke oversteg 400 rigsbankdaler om året. Denne ordning var ministeriet ikke uvillig til at godkende, men byen, der hele tiden havde set hen til at få det offentlige til at betale, mistede hermed lysten til at fortsætte bestræbelserne.

Det ville imidlertid være interessant at kende de to projekter, som amtmanden indsendte til ministeriet. Brun beskriver dem selv som værende udført af

Den tidligere amtsgård i Næstved, opført 1888 efter tegning af Frederik Wilsbech.

henholdsvis bygningsinspektør Kornerup og den lokale tømrermester Otto Herman Pries. Gentagne forsøg på at finde dem, har desværre været forgæves, idet de hverken ligger ved sagen eller er henlagt andetsteds. Overslagene angives at være på henholdsvis 12.198 og 11.981 rigsbankdaler, så man tager næppe fejl i, at Kornerups er det allerede en gang anvendte, men Pries' forslag synes det ikke muligt at sige noget om. De to kom som bekendt senere til at dele æren for det 1855 opførte toldkammer ved Havnen²³, og Pries blev iøvrigt en flittigt benyttet bygmester i byen²⁴.

Amtmand Brun fortsatte som omtalt med at bebo hovedbygningen på Lindersvold, og først 1888 fik amtet en offentlig ejet amtsgård i Næstved, opført efter arkitekten F. Wilsbechs tegninger²⁵. Men da var den til formålet reserverede grund i Præstø også forlængst bortsolgt og bebygget. På det sted, hvor den skulle have ligget havde den Borgerlige Velgørenhedsstiftelse 1869 opført sin alderdomsbolig, og langs den nye gade, kaldet Klosterbakken, havde en lang række smukke ejendomme fået deres plads²⁶.

Noter

1. N. V. Nielsen: Præstø Købstad og Klosters historie, Kbh. 1899, p. 418f. Dog uden kildeangivelse.
2. Stiftamtmand og amtmænd i Kongeriget Danmark og Island 1660–1849, udgivet af Rigsarkivet ved J. Bloch, Kbh. 1899. Herfra er samtlige oplysninger om amtmænd hentet.
3. Fra Arkiv og Museum I, Kbh. 1899–1902, p. 476f., G. Hornemann: Hvorfor Amtmand Bjelke blev suspenderet.
4. Gamle huse i Præstø, udgivet af Fredningsstyrelsen og Præstø kommune 1979, p. 223.
5. LAS, Næstved Byfoged, afd. B, Skøde- og panteprotokol, 1819 11/1 – 1826 23/1, fol 431 & fol 435. (Gl. matr. nr. 211^b). Resolutionen desangående citeret her.
6. Beskrivelsen stammer dels fra ovennævnte skøde og fra LAS, Købstædernes brandforsikr., Næstved 1817–27, p. 141 (16/1 1818).
7. Sammenligning mellem ovennævnte brandforsikring og Næstved 1827–37, p. 67 (4/1 1828).
8. RA, Rentekammeret, 2. sjællandske ktr., kommunerede kgl. resolutioner (2424.8), res. af 25. okt. 1825. Vedr. salget til Witte, se LAS, Næstved Byfoged, skøde- og panteprotokol, 1826 30/1–1831 4/7 fol. 323.
9. Otto Smith: Næstved 1135–1935, Næstved 1935, p. 287 & 330.
10. RA, Rentekammeret, Kammerkancelliet 1773–1840, Danske relations- og resolutionsprot. (2411.120), res. af 29. febr. 1832.
11. Gamle huse i Præstø, p. 173.
12. Præstø kommunes lokalhistoriske samling, brandforsikringsprotokol 1827 under gl. matr. nr. 93.
13. Concept af dette brev: LAS, Præstø Amts journalsager for 1849, nr. 539.
14. LAS, Præstø Amts journal 1833, under n° 1826.
15. RA, Rentekammeret, Ekspeditionssktr. for domænesager, 1841–48, Bygningsdomænesager til jr. nr. 752 (252.163).
16. *ibid.*
17. *ibid.*
18. Knud Voss: Bygningsadministrationen i Danmark under Enevælden, Kbh. 1966, p. 475.
19. Vedlagt RA, Rtk. 252.163, jvf. note 15.
20. Gamle huse i Præstø, p. 20. Tegningen selv: LAS, kortsamlingen.
21. RA, Rtk. 252.163, jvf. note 15.
22. LAS, Præstø Amts journalsager for 1849, nr. 539. Denne må iøvrigt være N. V. Niensens kilde.
23. Antikvariske studier 3, Kbh. 1979, p. 191f., Claus M. Smidt: Præstø Toldkammerbygning.
24. Gamle huse i Præstø, p. 26.
25. Weilbachs Kunstner Leksikon III, Kbh. 1952, p. 540 (ved O. Asmussen).
26. Gamle huse i Præstø p. 200f.

Litteratur om Præstø amt 1979

Svenskekrigene 1657-60 – For at fremskaffe et velegnet undervisningsmateriale i lokalhistorie om disse begivenheder har Amtscentralen for Undervisningsmidler i Næstved fremstillet et hæfte, der er et redigeret og illustreret fotografisk optryk af kaptajn K. C. *Rockstrobs* artikel »Sydsjælland under Svenskekrigen 1657-60« i Historisk Samfunds årbog for Præstø amt 1912. Nyudgivelsen er redigeret af amtsskolekonsulent J. Ingemann Pedersen.

Nye gravfund fra Himlingøje – »Nationalmuseets Arbejdsmark« 1979 beretter om udgravning 1978 af endnu 2 jordfæstegrave. Især den ene indeholdt rige gravsager af glas, perler, rav, sølv og guld. Den kortfattede beretning er skrevet af mag. art. *Ulla Lund Hansen*.

Præstø Bibliotek – I anledning af Præstø Biblioteks 70-års jubilæum d. 4. december 1979 udsendte det kulturelle udvalg en smuk jubilæumsbog, 28 s., illstr., der fortæller bibliotekets historie. Det er bibliotekets egentlige organisator og drivende kraft, overlærer *Harry Hansen*, som har forfattet skriftet. Han ledede biblioteket 1938-68.

Aversi kirke – gennem 1000 år er titlen på et lille vel illustreret hæfte, 16 s., som fortæller om kirkens bygningshistorie, inventaret, de adelige gravminder og til slut »Series Pastorum«. Hæftet er forfattet af *Hans-Henrik Lebrmann* og udgivet af menighedsrådet.

Tybjerg herredskirke – er et introduktionshæfte på 12 sider fortalt med sans for fremhævelsen af de vigtigste ting, der er værd af vide om kirken. Især om den skønne altertavle af billedsnideren Abel Schrøder og om de værdifulde kalkmalerier, der gør denne kirke særlig seværdig. Beskrivelsen skyldes *Hans-Henrik Lebrmann*. Hæftet er udgivet af menighedsrådet.

Våbenhistorie fra Næstved – Typograf *Anders Henriksen* har i en årrække forsket bøsse-magerprofessionen i Næstved, dels ved undersøgelse af bevarede våben og dels ved arkivstudier. Et resultat heraf er den illustrerede artikel »Om bøsse-mager Jens Ludvig Nielsen, Næstved« offentliggjort i *Våbenhistorisk Tidsskrift*, nr. 4, 1979.

Holmegård Glasværks Boldklub – har i 1979 fejret sit 75 års jubilæum. Det udsendte, illustrerede jubilæumsskrift, der er forfattet af *Ove Højrup*, *Flemming Jensen* og *Ove Petersen*, fortæller om stort og småt i de mange år og vidner om et trofast sammenhold blandt leder og udøvere indenfor fodboldsporten. Der berettes om det, som en frivillig, idébetonet indsats kan udrette.

Postkontorerne 1779-1979 – 7 postkontorer har rundet de 200 år. De har i fællesskab udsendt et jubilæumsskrift under redaktion af postmester *Aage Poder*, Nysted. Kun ét af posthusene, Vordingborg, ligger i det gamle Præstø amt. Bogen bringer træk af dettes historie og giver dertil et tidsbillede af den farefulde post- og passageroverfart med robåd fra Kalvehave til Møn. Teksten er ledsaget af gode billeder.

De Danske Forsvarsbrødre, Næstved og Omegn – fejrede 100-året for foreningens stiftelse d.

14. april 1978, bl.a. med udgivelse af et lille jubilæumshæfte, der i hovedtrækkene fortæller foreningens historie. Det er forfattet af direktør *Svend Holst*.

Rønnebæk – Stadsdyrlæge *Erik Hansen*, Hvidovre, der arbejder meget med sin slægts historie, har i duplikeret form udsendt et hæfte, der fortæller om gårdmand Jørgen Pedersen (1762–1835) i Rønnebæk om hans familie og om gården. Det er blevet et udmærket tidsbillede af den tids bonde i Rønnebæk.

Gudelige vækkelser, Brøderup Højskole og Ulse Friskole – Friskolelærer Lars Nielsen skrev sine erindringer i 1903-04. De er nu, 1979, udgivet i bogform af Faxe Herreds lokalhistoriske Arkiv. Det er særdeles interessant læsning om det åndelige røre, der bredte sig over store dele af den østlige del af Præstø amt. Fortællingen herom er flettet sammen med skildringerne af Lars Niensens eget liv, hans opvækst i en »vakt« familie, og hans oplevelse af Brøderup Højskoles start i Ulse, hvor han selv blev friskolelærer 1867.

Barn og ung i Næstved – På Borgens Forlag har juralist *Poul Nielsen* udgivet bogen »To af de dér græsrødder«. Heri bringer han erindringer fra Næstved om drengene i 1930'erne og om besættelsestiden. Vi oplever et typisk arbejdermiljø og får beskrevet arbejdernes holdning til politik og til arbejdspladsen på Kvægtorvet.

Gyldealds egnsbeskrivelse – Sydsjællandsbindet, der også omfatter det gamle Præstø amt er udkommet i 2. ajourførte udgave.

Vejhistorie på Stevns – »Årbøger for Nordisk oldkyndighed og Historie« 1977 (udg. 1979) bringer en særdeles interessant artikel »Oldtidsveje og vadesteder, belyst ved nye undersøgelser på Stevns«. Nærmere betegnet drejer det sig om udgravningerne af en lang række overgangssteder ved Tryggevælde å, og det er blevet til en beretning, hvordan man i forskellige tidsafsnit i oldtiden har søgt at lette passagen over åløbet, og hvordan de tilsluttende veje er anlagt samt deres betydning for de omkringliggende bebyggelser. Artiklen, der er skrevet af *Vagner Hansen* og *Helge Nielsen*, er illustreret med gode billeder og instruktive skitser.

Gårdfolk i Hjelsmølle – I bogen »Bernhard Olsen, virke og værker« af museumsinspektør *Holger Rasmussen* strejfes det forbigående, hvordan Bernhard Olsens faster og hendes mand Per Christensen, Hjelsmølle, levede ved midten af forrige århundrede.

Aflevering af lokale sager til de statslige arkiver – Det offentlige arkivvæsen har udgivet oversigten »Meddelelser om Rigsarkivet og Landsarkiverne 1966–75. Det fremgår heraf, at der til Rigsarkivet er afleveret vandreboer fra Vordingborg Seminarium. Til Landsarkivet er indgået en række sager fra Præstø amt og amtsråd samt fra 14 sognekommuner og købstæderne Næstved, Præstø og Stege. Fra Gavnø gods er afleveret 263 bind og 501 pakker, fra Askov Mølle 1 pakke og fra Engelholm og Bredeshave er der indgået fæsteprotokoller.

Pottemageri i Præstø – Ole H. Villadsen har på Gads forlag udgivet et undervisningshæfte, der beskriver pottemagerhåndværket, som jo er blevet aktuelt i nutidens formningsundervisning. Han har brugt keramikerdynastiet i Præstø i 3 generationer gennem 100 år til at fortælle dette håndværks historie.

Glashistorie – Fremstillingen af glas gennem tiderne er et emne, som *Ole H. Villadsen* har taget op i et undervisningshæfte til brug i folkeskolen, udsendt på Gads forlag. Sammen med glaskunstneren Per Lütken, Holmegårds Glasværk gennemgår arbejdet med tilvirkning af hans modeller, og vi præsenteres for glasfremstilling i dag både som håndværk og industri.

Familien de Bang og Sparresholm – Prokurist *Palle de Bang*, Høng, har på eget forlag udgivet 2 hæfter om sin slægt. Første hæfte handler om præsident i Hof- og Stadsretten Oluf de Bang 1731-89 – slægtens stamfader – en mand, der aktivt gjorde et arbejde i bondefrigørelsens tjeneste. Andet hæfte fortæller om Cathrine Amalie Henriette de Bang (1779–1879) og samler

sig især om generationernes liv og virke på Sparresholm 1807–1965, men mange træk af gårdens ældre historie er føjet til. Der gives et fængslende bidrag til herregårdens historie i form af et stof, som ikke findes i andre beskrivelser. Hæfterne bringer mange værdifulde illustrationer.

Hakon Mielches erindringer – Inden sin død nåede *Hakon Mielche* at udsende erindringsbogen »Mennesker jeg mødte« (Thanning & Appels Forlag) – godt han nåede det. Bogen bringer et rigt stof fra Næstved, Fensmark og Haslev, koncentreret i portrætter af en række af 1920'ernes kendte skikkelser, især i Næstved. De er tegnet med en sikker sans for det karakteristiske.

Næsby Jernstøberi – Ca. 1835 flyttede snedkervend Peter Lunge til Næsby. Han var en driftig mand og gik snart betydelig støtte fra herskabet på Næsbyholm. Omkring 1845 må han være begyndt selv at fremstille jerndele til tærskværker m.m. I »Jul i Sorø« 1979 fortæller lokalhistorikeren, amtsskolekonsulent *J. Ingemann Pedersen* om det jernstøberi, som fortagsomheden udviklede sig til, om virksomhedens flytning til Sorø 1863 og om de 3 jernstøber-generationer Lunge.

Stevns Klint – Stevns Museum har udgivet en nydelig, fint illustreret bog om klinten. *Søren Floris* skriver om geologien og kortlægger de forskellige tidsperioders bidrag til de geologiske dannelser. *S. P. Jensen* beskriver udnyttelsen af Klintens materialer og det arbejdsmiljø, der siden 1600-årene har præget klinten. Sluttelig skriver *Bjørn Poulsen* om århundreders ristninger og indskrifter i kridtsten, fortrinsvis i kirker.

Naturområder – i Samarbejde med Fredningsstyrelsen har Politikens Forlag udgivet bogen »Danske Naturområder« med *Hans-Ole Hansen* som forfatter. Udgangspunktet herfor er loven af 1972 om erhvervelse af fast ejendom til fritidsformål, og fremstillingen samler sig om udvalgte områder, der allerede er erhvervet i henhold til loven. Hvert amt har sit eget kapitel med en beskrivelse af dets fredningsværdige lokaliteter. For at bogen kan benyttes i oplysningens og undervisningens tjeneste, er der opstillet en emnekreds på 32 emner, hvortil der er henvisning til stof af kulturhistorisk, natur- og fredningsmæssig art. indenfor dette stof får Østmon, Risbyvejene og miljøministeriets ejendom i Fæby en særlig omtale. Stoffet er anskueliggjort på fremragende måde ved fotos, tegninger og skematiske fremstillinger.

Østsjællandsbanen – Fra Clausens Jernbanebibliotek er udsendt en bog af *Niels Jensen* »Sydøstsjællandske Jernbaner«. Men denne bog giver ikke særlig meget mere, end man kan læse i håndbogen »Danmarks Jernbaner« ved *Martin Buch* og *C. I. Gomard*, udg. 1934 på A. Kapfels Forlag.

Præstø Toldkammer – Fredningsstyrelsens årbog »Antikvariske Studier«, der her foreligger i sin 3. årgang, har nu placeret sig som en publikation af høj karat, både hvad indhold og udstyr angår. Blandt artiklerne finder vi *Claus M. Smidts* afhandling om toldkammeret i Præstø. Ikke alene giver den et meget vel bearbejdet stykke bygningshistorie fra Præstø, men vi får også kortlagt sammenhængen i toldkammer-byggerierne i mindre danske købstæder.

Rasmus Svendsens skole i Fakse – Det lykkedes i 1976 at få fredet den nedrivningstruede gamle skole, som derefter blev overdraget til Fakse geologiske og kulturhistoriske Museum. For at den historiske bygning kunne bevares for eftertiden, måtte der ske en gennemgribende undersøgelse og istandsættelse. Det er arbejdet hermed, der nu er beskrevet i en fin artikel i »Antikvariske Studier« 3, udgivet af Fredningsstyrelsen. *Allan Tønnesen*, *Hans Kappel* og *Jess Heine Andersen* beretter om henholdsvis de historiske, arkæologiske og bygningsmæssige undersøgelser. Artiklerne er velillustrerede.

Arkæologiske udgravninger i Sydsjælland – § 49 i naturfredningsloven af 1969 har fastlagt regler for tilfredsstillende undersøgelser af fortidsminder, der kommer for dagens lys under

bygge- og anlægsarbejder. i de forløbne 10 år har der været gennemført sådanne 1100 undersøgelser. Fredningsstyrelsen under Fortidsmindeforvaltningen har da i 10-året udsendt »§ 49 udgravninger 1969–79« og deri korteligt omtalt en række udvalgte eksempler. Fra Sydsjælland er medtaget: Stormandsgrave fra romertiden i Himlingøje, Risbyvejene ved Præstø og »Dronning Margrethes Stiger«, som den til 1161 daterede pælespærring over indsejlingen til Vordingborg Nordhavn, benævnes.

Gamle huse i Præstø – er titlen på en prægtig bog, hvis lige næppe findes i det ganske land. Det sluttede og spændende bebyggelsesmiljø i byen indbyder da også til et nøjere studium. Nu kommer det an på, hvad man forstår ved gamle huse, for ødelæggende ildebrande i 16- og 1700-årene har hærget så grundigt, at gamle huse i Præstø fortrinsvis er 1800-tallets bygninger. Men hver af disse bygninger, 163 ialt, er undersøgt og beskrevet bygnings-, ejendoms- og miljø-historisk så fuldstændigt som muligt. Det er gjort af arkitekterne *Bendt Friis*, *Søren Lundqvist* og *Leif Topsøe-Jensen* i samarbejde med kunsthistorikeren *Claus M. Smidt* og mag. art. *Stig Hornsbøj-Møller*. Resultatet er blevet en bog af betydelig værdi, udsendt af Fredningsstyrelsen og Præstø kommune.

Historisk Samfund for Præstø Amt

Årsberetning 1979

14. marts 1979 afholdtes i samarbejde med Stevns lokalhistoriske arkiv et foredragsmøde på Peters Restaurant i Store Heddinge. Cand. mag. Lotte Hedager holdt lysbilledforedrag over emnet »Kongeriget Stevns« med dokumentation i statistisk benyttelse af arkæologiske fund.

26. maj foretoges under ledelse af fhv. museumsinspektør F. Michelsen en byvandring i »det gamle Næstved«. Ca. 30 deltog heri.

Forsommerudflugten 10. juni gik til Nordsjælland. I busser kørte man til Frederiksværk, hvor både bymuseet og Krudtværksmuseet blev besøgt. Efter frokost kørte man mod nordøst, gjorde ophold ved Vinderød kirke, Asserbo slotsruin og sandflugtsmonumentet samt Tibirke kirke. Over 50 var med på udflugten, der begunstigedes af fint vejr.

Lørdag den 15. og søndag den 16. september blev det nyindrettede Kählermuseum forevist af lederen F. Michelsen. I alt ca. 50 benyttede sig af dette tilbud.

Efterårsmødet 23. september var henlagt til Præstø, hvor ca. 140 deltagere med interesse deltog i en byvandring under ledelse af mag. art. Claus Smidt, der på en livlig måde gjorde de fremmødte delagtige i sin store viden. Generalforsamlingen afholdtes på hotel Frederiksminde. På den forrige generalforsamling efterlystes større kontakt mellem styrelsen og de enkelte medlemmer. Det var hensigten at drøfte dette efter byvandringen i Næstved, men på grund af manglende interesse hos deltagerne måtte tanken opgives. Ved valget til styrelsen blev Nils Hartmann, Ebba Køie og J. Ørby genvalgt, ligesom også revisorerne Ernst Hansen og Levin Hansen samt revisorsuppleanten Juul Nielsen modtog genvalg.

14. november fortalte overlæge Carsten M. Smidt om Præstø Amts Sygehus fra oprettelsen i 1817 og til slutningen af 1930'erne. Arrangementet var henlagt til Centralsygehusets foredragssal, hvor man havde lejlighed til at studere den specialudstilling fra den medicinsk-historiske samling, som overlægen havde arrangeret. Der var stor tilslutning til dette møde.

Medlemstallet udgjorde ved årets slutning o. 840.

F. Michelsen

Næstved Museum 1979

Undersøgelser: Registrering af gravsten i Sct. Peders Kirke. Bygningsarkæologisk opmåling af Helligåndshuset v. stud. ark. Merete Schülein. Udgravning i Mognes Thuessøns Stenboder v. stud. mag. Tove Nyholm. Opmåling af snit i Axelhus-karréen.

Projekter: Projekt Kähler-samlingen v. fhv. museumsinspektør F. Michelsen (Næstved kommune og Storstrøms amt). Registreringsprojekt: jordfaste middelalderforekomster i Syd-sjælland/Møn v. cand. mag. Marianne Johansen (Storstrøms amtsmuseumsråd). Middelalderlige jordfund i Næstved v. stud. mag. Karen Urth (Projekt Middelalderbyen).

Samlinger: er vokset med ca. 400 genstande, indkommet som gaver.

Udstillinger: Kähler-udstillingen, Boderne – nyindrettet v. bevilling fra Næstved kommune. Holmegårdsglas, Boderne – udvidet og nyopstillet. Kirkesalen, Helligåndshuset – ny belysning.

Særudstillinger: Sparebøsser og pengeskrin – i Bikuben. Engelske bordstel 1750–1900 – lånt fra Vestsjællands amtsmuseumsråd. Juletræer – v. Tulle Emborg og G. Brogaard.

Besøgstal: 7970 (incl. 1040 skoleelever).

Lokaler: Der blev indrettet nye arbejdslokaler i Helligåndshuset. I Boderne blev 3 ny-restaurerede boder stillet til museets rådighed af Næstved kommune. Det nye afsnit rummer Kähler-samlingen.

Planlægning: Der blev udarbejdet 10-årsplan for 1980–90.

Palle Birk Hansen

4. juli kunne annekset i Boderne åbnes for offentligheden efter endt udvidelse og omordning. Man var dog allerede 25. juni i stand til her at modtage dronning Margrethe II og prins Henrik under deres besøg i Næstved. Den officielle åbning blev foretaget af borgmester Svend Hansen d. 29. juni.

I de tre nye rum – vestpartiet af Mogens Tuessøns Stenboder fra ca. 1480 – er Næstved bys Kählersamling opstillet. Holmegaard-glassamlingen blev stærkt udvidet, og de nyere glas blev placeret i det østligste rum af Boderne, hvor tidligere Kählersamlingen fandtes.

Indretningen af museumsrummene var overladt arkitekterne Karen Zahle og Ahlmann samt ingeniøren Cornelius Hansen. Opstillingen af Kählersamlingen foretoges af lederen F. Michelsen sammen med keramikeren J. P. Regenberg og kunstpædagogerne Birthe Regenberg og Jan Preisler, mens direktør Mogens Schlüter, Holmegaard tog sig af glasset. I kælderen indrettedes kontor og magasiner af kustos Mia Madsen i samarbejde med lederen.

F. Michelsen

Sydsjællands Museum, Vordingborg

Museets virksomhed i 1979

Efter 25 år som formand ønskede T. Worsaae i april at trække sig ud af styrelsen fulgt af gdr. Christen Foged Hansen. I stedet valgtes ekspeditionssekretær K. Ankjær Pedersen til formand.

T. Worsaae blev æresmedlem af museumsforeningen og konsulent for museet, idet vi endnu i mange år havde håbet at kunne trække på Worsaaes store erfaring og viden om museumsarbejde og kulturhistorie, men hans virke for museet blev brutalt afbrudt den 26. marts 1980.

Alle planlagte arbejdsopgaver blev gennemført – og mere end det.

I efteråret begyndte registrering af oplysninger om fortidsminder i den nordlige amtsdel. Et projekt, hvis sigte bl.a. er en effektiv kommunikation med centrale instanser vedrørende forhistoriske fund.

Det vigtige arbejde med fotoregistrering af museets samlinger blev foretaget af en civil værnepligtig og af unge arbejdsløse. Museet råder således idag over en gennemført registrering af ca. 6.000 numre.

Der har været en del besigtigelser og undersøgelser af forhistoriske fund – således undersøgelsen af en jernaldergravplads ved Græsbjerg NØ for Vordingborg, og recognoscering efter stenalderpladser i Dybsø Fjord.

Bidragene til museets samlinger var atrilge. Blandt andet var der en stor samling flintredskaber fra Knudshoved Odde, et fotografisk atelier fra Vordingborg-fotografen Valdemar Pedersen, dele af et store omfattende politisager, møbler, almuekister, messing- og kobbertøj. En ostepræse fra Ndr. Vindinge skal ved førstkomne lejlighed stilles op i publikumudstillingen. Officielt overgav T. Worsaae ved sin afsked fra styrelsen en række pragtgenstande til museet, således en brokade-dåbskjole, almuesager, keramik, porcelæn, gammelt legetøj m.m.

Besøgstal: der var i 1979 ialt 12.581 besøgende.

Planlægning: året stod i museumsplanlægningernes tegn, idet Statens Museumsnavn indkaldte langtidsplaner for en 12-årig periode og et detaljeret arbejdsprogram for de første 4 år.

Birgitte B. Henriksen

Møns Museum

Årsberetning 1979

Bygning, personale og samlinger

1979 blev et meget travlt år for museet. Taget på hovedbygningen var blevet fornyet, og der indrettedes nye magasiner på loftet. I museets nordlænge indrettedes 2 nye lokaler til arkæologiudstillingen.

Udover museets faste personale på 2 personer, har på skift 5 forskellige ledere været beskæftiget med registreringsarbejde og og konservering.

Museet modtog i årets løb mange hundrede gaver, blandt andet en velordnet samling oldsager og 39 malerier med Stege-motiver malet ca. 1900 af pastor Borch, Stege.

Formidling og undersøgelser

I marts måned var der en særudstilling, der viste de mange gaver, museet havde modtaget i 1977 og 78.

I påsken vistes en særudstilling om smykker af hår.

I sommermånederne vistes en større særudstilling om hør og uld og gamle bondetekstiler. Denne udstilling efterfulgtes af en udstilling om gammelt legetøj.

Museets inspektør gav forsøgsvis tysksproget omvisning i museet hver torsdag i juli måned. I samme måned var der en demonstration af spinding og udhugning af dejtrug.

Museet arrangerede endvidere en række særudstilling i Stege, dels i Turistforeningens vindue, dels i en særlig montre i SDS. I Bikuben vistes en særudstilling om bygningen af Bogø-færgen Ida på Stege Træskibsværft i 1958. Denne udstilling vistes senere på Bogø og Stubbe-købing bibliotek.

For Amtsmuseumsrådet arrangeredes en særudstilling om husflidsbevægelsen, som i påsken vistes i Oremandsgårds husflidsskole syd for Præstø. I juli måned vistes denne udstilling i Køng Husflidsskole. I forbindelse med dette udstillingsarbejde, lavede museet en radioudsendelse om husflidsbevægelsen.

Til brug for amtets skoler, leverede museet en emnekasse om uld i det gamle bondesamfund til Amtscentralen i Næstved, hvorfra skolerne bestiller den.

På museet holdes i løbet af året følgende foredrag:

Marisa Rey Henningsen: »Hexe og hellige kvinder«.

Marianne Saabye: »De første landskabsmalere ved Møns Klint«.

Carsten Hess: »Bondemøbler og folkekunst på Sydsjælland, Møn og Lolland-Falster«.

Niels Rosenkrantz: Liselunds historie.

Carsten Hess: Lidt om bryg og brug af øl og brændevin i ældre tid.

Museet har endvidere deltaget i Amtsmuseumsrådets fælles projekt »Alle Tiders Børn«, samt med godt udbytte i indsamlingskampagnen vedrørende de Folkelige Bevægelser historie.

Besøgstal: 6349.

Carsten Hess

Stevns Museum 1979

Selv om besøgstallet i år er faldet med ca. 10% og udgjorde 13.659, kan vi dog glæde os over, at medlemstallet er vokset til 721.

Vi kan konstatere, at vi er en af de største foreninger på egnen, og når vi tilmed ved, at medlemskabet dækker hele familien, så har vi mindst 10% af kommunens indbyggere som medlemmer. Vi ligger absolut førende både på amtsplan og landsplan, hvad angår den museums-kulturelle interesse i befolkningen. Dette forhold, der har bestået fra gammel tid, forpligter både bestyrelsen og de bevilligende myndigheder.

Vore aktiviteter på museet startede med, at vi fik gjort den permanente udstilling om Stevns Klint færdig efter flere års gruppearbejde. De planlagte publikationer vedrørende dette emne blev ligeledes fuldførte. Det drejer sig dels om et hæfte til undervisningsbrug om Stevns Klints geologi, der blev trykt på Amtscentralen i Næstved og dels om en pænere bog med tre artikler om stevnske forhold.

Hovedudstillingen i 1979 var helliget »Barnets år« og omfattede børnetegninger, litografier og legetøj, der for en stor del var udlånt os af den stevnske befolkning. Et arbejdende litografisk atelier beregnet for stevnske skoleklasser, der gruppevis fremstillede flere litografier.

Museets våbensamling er blevet nyopsat og dragtsamlingen ligeledes.

Af nyerhvervelser er der som sædvanlig kommet en del.

Der er blevet indlagt flere tyverialarmer i museet, og flere er planlagt.

Det lykkedes os at erhverve en kanon, som en rødvigfisker fik i nettet. Den vil efter konservering passe godt ind i vore maritime samlinger.

På Rytterskolens loft er der nu blevet lagt fast gulv, således at et magasin kan indrettes der.

Simon Nielsen forestod atter i år en vellykket museumsrejse til Rom.

Et stort og nyt initiativ for Stevns Museum var det, at vi fik stablet et stort arkæologisk udgravningsarbejde på benene. Alle vanskeligheder med fremskaffelse af arkæologer, planer, budgetter, tilskud, materiel, arbejdende personer, transportmuligheder og atter penge blev løst takket være enestående interesse og imødekommenhed fra amt, kommune, banker og en mængde private personer. Arkæologerne er meget tilfredse med resultaterne. Museet har fået en stor og længe ønsket middelalderarkæologisk samling. Udgravningen har givet os erfaring og åbnet perspektiver for nye spændende opgaver.

Grundtvigs mindestuer, Udby

Årsberetning 1979

Museet har været åbent i samme tidsrum og på samme tidspunkter som i foregående år. I besøgstallet er noteret en mindre stigning. Védrende de af turistbesøgene forårsagede gener for præstegårdens beboere er afholdt møde med repræsentanter for menighedsrådene. Nogen helt tilfredsstillende ordning er dog endnu ikke fundet.

Forårsaget af den hårde vinter skete en vandskade, som blev udbedret ved menighedsrådets foranstaltning. – Endvidere er foretaget diverse reparationer af møbler. – Der arbejdes videre med inventarfortegnelsen. Dette arbejde nærmer sig nu sin afslutning.

Forberedelserne af Grundtvig-jubilæet i 1983 er fortsat. På bestyrelsens initiativ er i april og oktober afholdt møder med en række andre interesserede institutioner, foreninger m.v. Et landsdækkende repræsentantskab har nedsat et arbejdsudvalg med henblik på at koordinere aktiviteterne. Mindestuernes bestyrelsesformand er formand for arbejdsudvalget.

Et nyt sæt vedtægter er under udarbejdelse med bistand fra Amtsmuseumsrådet.

Næstved By- og Egnshistoriske Arkiv

Årsberetning 1979

Indtil videre må året 1979 betegnes som det mest aktive i arkivets virketid. Ikke alene har de 12 medarbejdere holdt de sædvanlige registreringsaftener 2. og 4. tirsdag i hver måned, men kredsen af indsamlere derudover, både i byen og omegnen har været særdeles virksom. Desuden har befolkningen i langt højere grad selv henvendt sig til arkivet, enten for at indlevere ting til opbevaring eller for at benytte sig af arkivets samlinger. Dertil kommer, at det igangværende indsamlingsprojekt af kilder til foreningernes historie i Storstrøms amt har betydet meget for tilgangen af flere arkivsager. Da dette indsamlingsarbejde ledes fra vort arkiv, har det bidraget til yderligere at vække interesse og give viden om arkivets arbejde.

Fra mange steder i amtet har man søgt hjælp og bistand i arkivet, dels mundtligt og skriftligt, men også i form af forevisninger af arkivet, hvor vi har haft besøg af arkivfolk fra Nakskov, Rudbjerg, Ravnsborg, Højreby, Holeby, Maribo, Saksøbing, Nysted, Nørre Alslev, Sydfalster, Stubbekøbing, Langebæk og Møn kommuner. Endvidere besøg af Per Qvale, Bømlo, Norge for studium af arkivvirksomhed.

For vort eget område har arkivet haft søgning af 27 slægtshistorikere, 56 foreningsfolk, 70 lokalhistorikere, 48 historieforskere, 24 skoler. Hertil kommer yderligere en lang række skriftlige og telefoniske henvendelser.

Filmarbejdet er fortsat og manuskriptet til vort filmkatalog har været færdigt siden sommeren 1979. Endnu har Bibliotekscentralen ikke kunnet færdiggøre den landsomfattende »Lokalhistorisk Filmvejviser«, hvori vort katalog indgår med næsten 100 titler, dækkende årene 1914–1978. Såsnart vi som aftalt får overladt satsen fra Bibliotekscentralen trykker vi vort eget katalog. Filmudlånet, som kun omfatter kopier, har i 1979 været 32 film.

Vi er meget taknemmelige for bevillingen til anskaffelsen af den nye 16 mm filmfremviser, som allerede har gjort god gavn.

I løbet af 1979 har arkivet tildels huset 2 slægtsforskningskursus under min ledelse. Det første i årets første kvartal med 16 deltagere fra Fladså og især Præstø, det andet i årets sidste kvartal med 21 deltagere fra Næstved. De er gennemført i samarbejde med henholdsvis FOF og LOF.

Avisregistreringen er fortsat programmæssigt og befinder sig nu i august 1866 i »Næstved Avis«. Det går langsomt, men stabilt og detaljeret fremad, og der er stor efterspørgsel efter det indtil nu registrerede materiale.

Arkivet har i samarbejde med lokale kræfter i henholdsvis Fladså og Suså kommuner tilrettelagt en lokalhistorisk foredragsrække på 5 aftener hvert sted. Alle foredrag undtaget ét er forestået af arkivets medarbejdere, og aftenene har været besøgt af fra 35–135 deltagere.

Som nævnt har 1979 været det mest aktive år i arkivets levetid, og dette kommer klart til udtryk i antallet af indgåede arkivsager. Hver sag – stor eller lille – får sit eget journal-nummer, og det drejer sig for 1979 om ialt 391 numre, hvoraf mange omfatter et stort materiale i form af protokoller, billeder, korrespondance o.s.v.

Det er et meget alsidigt materiale. Lad mig nævne »Historiske sognekort«, stamtavler, lærlingekontrakter, scrapbøger, skillingsviser, skoleprotokoller, noder, skudsmålsbøger, dagbøger, samt folketings-, amtsråds- og kommunevalget 1973.

Talt sammen bliver det i løbet af 1979 ialt 247 protokoller, en del albums og derudover 715 billeder, 794 småtryk, 15 lejlighedssange, 233 tegninger og kort og 111 bind lokal- og personalhistorisk litteratur.

A. Strange Nielsen.

Faxe Herreds lokalhistoriske Arkiv

Årsberetning 1979

Året 1979 har på flere måder adskilt sig fra de tidligere år. Det har i høj grad været præget af udadvendt virksomhed, der indledtes i vinteren 1978–79 med forarbejderne til arkivets første bogudgivelse:

Lars Nielsen: Optegnelser om mig selv. En friskolelærers erindringer.

Bogen udkom i juni 1979 i et oplag på 300 ex., hvoraf i dag 225 er udleveret. Omtalen af bogen har været positiv, og arkivet har høstet værdifulde erfaringer ved dette forsøg.

I januar deltog 2 af arkivets medarbejdere i 2 møder arrangeret af Rønnede kommune for pensionister i Dalby og Kongsted sogne. Arkivaren holdt foredrag om arkivet og dets arbejde, og fru Jonna Betzer-Pedersen læste op.

Arkivet var arrangør af den årlige excursion sammen med Næstved-arkivet. Deltagerne besøgte Vemmetofte Kloster, hvor vi fik lejlighed til at se klosterkirken samt klostrets bibliotek og velordnede arkiv.

I forbindelse med amtsindsamlingen af foreningsarkivalier arrangeredes et kontakt-møde med egnens foreningsledelser i Karise den 27/11, hvor bl.a. indsamlingens konsulent Søren Ehlers berettede om indsamlingens formål.

– Også dette møde gav gode kontakter.

Alle disse arrangementer har været medvirkende til at registreringsarbejdet er blevet for sømt i 1979, men da de samtidig har sat arkivet i forbindelse med mange mennesker med indflydelse indenfor det lokale foreningsliv er resultatet blevet en forstærket tilgang af arkivalier til arkivet. Registreringsefterslæbet vil være indhentet i løbet af 1980.

Til de af amtssammenslutningen arrangerede registreringskursus for begyndere, afholdt i Vesterborg på Lolland, Vordingborg og Fakse har arkivaren medvirket som instruktør.

Flere foreninger har i årets løb henlagt et aftenmøde til arkivets lokaler, hvor de er blevet orienteret om arkivets arbejde, ligesom Rønnede kommunes kulturelle udvalg har haft lejlighed til at besøge arkivet.

Besøgstallet på læsesalen har i årets løb vist stigende tendens, hvilket skyldes de aktiviteter der fra arkivets side er udfoldet for at orientere om arkivets arbejde.

Formanden og arkivaren deltog i amtssammenslutningens årsmøde i januar i Nykøbing F.

På arkivets årsmøde den 20/5 nyvalgte prokurist Eggert Jørgensen, Fakse, som revisor. Alle øvrige valg var genvalg.

Af de i årets løb registrerede arkivalier bør følgende nævnes:

Tyendeprotokol for Kongsted s. 1906/23.

Vurderingsprotokol for Kongsted sogns Hestelivsforsikring. 1921–48.

Catalog til Vemmetofte Klosters Arkiv. 1867.
Arkivalier fra Logen »Håbets Stjerne«, Fakse.
Forhandlingsprotokol for Fællesorganisationen i Fakse. 1945-58.
Værløse Brugsforening. Regnskabsbøger 1925-38.
Faxe frivillige Brandkorps. Brandjournaler 1927/60.
Forsvarsbrødrene i Kongsted sogn. Forhandlingsprotokol 1911-45.
Husmandsbrandkassen. Vurderingsprotokol for Spjellerup sogn. 1909-48.
Roholte skole. Dagbog 1961-69.
Høst- og Folkefesten i Faxe. Regnskaber 1936-52.
Orup A/M. Kassebog 1921-47.
Bøgebæk A/M. Indvejningsbog 1911-14.
Faxe Trop. Forhandlingsprotokol 1929-65.
Kongsted Biblioteksforening. Forhandlingsprotokol. 1941-60.
Faxe-Roholte Idrætsforening. Forhandlingsprotokol 1887-1969.

Fra Sparekassen SDS's regionskontor har vi fået overladt et læseapparat for mikrofiches. For denne gave takker vi hjerteligt.

Vi takker ligeledes for al støtte fra Faxe kommune, fra Rønnede kommune og fra de lokale pengeinstitutter. Uden den hjælp, der ydes herfra ville arbejdet ikke kunne gennemføres.

Ejgil Betzer-Pedersen

Tage Worsaae in memoriam

26. marts 1980 omkom forhenværende dommer Tage Waarsaae ved en trafikulykke, godt 76 år gammel.

1953 blev Tage Worsaae dommer i Vordingborg, og allerede næste år kom han i bestyrelsen for Sydsjællands Museum, hvis formand han blev i 1955, og på denne post virkede han i flere år efter sin fratræden som dommer i 1973. Tage Worsaae har hovedæren for, at museet blev nyordnet og fik smukke og hensigtsmæssige lokaler.

Da lærer Hellum i 1961 ønskede at fratræde som medlem af styrelsen for Præstø Amts Historiske Samfund, var det naturligt, at man opfordrede Tage Worsaae til at afløse ham her, og dette hverv vatedtog han i 19 år, til sin død. Men i øvrigt havde han ønsket at fratræde ved det kommende valg til efteråret.

Ikke mindst i arbejdet med at redigere Historisk Samfunds årbog ydede Tage Worsaae en stor indsats. Det var således ham, der fremskaffede billedmateriale til artiklen om Iselingen i årbogen for 1969–70, og han beskrev Vordingborg-billederne i artiklen om fotograf J. F. Busch i jubilæumsårbogen 1961. Når det drejede sig om at vurdere et manuskript, forstod han at bedømme kvaliteten af det skrevne.

Samme sans for kvalitet viste sig også i Tage Worsaaes forhold til kunst og kunstindustri. Han var æstet og indrettede sit hjem meget smukt, først i Vordingborg og derefter på Jungshovedgård, hvor han boede efter 1973, åndsfrisk og aktiv til det sidste.

Æret være hans minde.

F.M.

Registre til årgangene 1975 – 1979/80

Årgang er angivet foran skråstreg, sidetal efter.

f = følgende side
ff = følgende sider
fff = hel artikel om emnet

* foran navnet betyder:

Forfatter angivet i oversigt over litteratur om Præstø amt.

Forfatter eller illustratør til årbøgernes artikler eller angivet i kildematerialet.

Personregister

- * Abildgaard, Jan 1977/64.
- * Adriansen, Inge 1979–80/7.
Agger, Poul 1977/70.
- Ahlmann – arkitekt 1979–80/64.
- * Aistrup, Mai-Stief 1976/32.
- * Albrechtsen, Esben – lektor 1976/68.
Alfelt, Vibeke – kunstmaler 1976/75.
- * Andersen, Einar – professor 1975/68.
– F. G. – løjtnant, Næstved 1977/74.
– H. C. 1978–79/29, 47, 1979–80/41.
– H. Helmuth 1976/32.
- * – Holger 1976/65.
- * – Jes Heine 1979–80/61.
– Johs. – postbud, Herlufmagle 1978–79/81.
– Karen Sophie – husmoder, Vestervang,
Kæderup 1975/58.
– Niels, gårdfæster, Dalmosegård, Sdr. Vestud
1976/35ff, 39.
- * – Ole – bankfunktionær, Næstved 1976/69.
– Peder – Toksværd 1979–80/41.
- * – Troels 1977/64.
– Vilh. – gårdejer, musiker, Tybjerglille 1976/77.
- * Aner, E. 1976/31, 1979–80/36.
- * Antoniewicz, Marianne 1976/70.
Apel, Hans Peter – væver, Køng 1976/73.
– Johann Peter – væver, Køng 1975/41.
- * Arbman, Holger 1976/32.
Argand, Ami – opfinder 1978–79/47.
- * Armfeld, W. – magister 1976/73f, 1978–79/78.
Arnoldi, Ib – tømrer, Fakse Ladeplads 1978–79/83.
- * Asmussen, O. 1979–80/58.
- * Atterman, Ingemar 1976/32.
Audinot, Nic. – operatekstforfatter 1978–79/26.
Avernak – skipper 1977/46.
Balle-Lars 1975/63f, 66, 1976/69.
- * Balslev Jørgensen, J. 1978–79/75.
Bang – bogtrykker, Næstved 1979–80/17.
Bang, de (Familien) Sparresholm 1979–80/60.
– Palle de – prokurist 1979–80/60.
– Oluf de – præsident for Hof- og Stadsretten
1979–80/60.
– Cathrine Amalie Henriette de 1979–80/60.
- * Bartholin, Thomas S. 1978–79/75.
Bech – byfoged, Vordingborg 1977/25ff, 32.
Bech, Joachim – Frøsløv 1976/32.
- * Becher, T. A. 1978–79/46.
Beck – oberst, artillerikorps 1977/45.
- * Becker, C. J. 1976/31.
- * Begtrup, Gr. – professor 1978–79/72.
- * Bekmose 1978–79/75.
Bendixen, Kirsten – museumsinspektør 1977/66.
- * Bentzen, Georg – sognepræst, Toksværd 1979–80/42f.
Bentzon, A. B. – oversætter 1978–79/26.
– Mylius, Peter – landsdommer 1976/69.
Berg, Christen 1979–80/11, 20.
Bering, Peter 1979–80/55.
Beringskiold, Ditlev de – kammerherre,
konferenceråd 1978–79/12.
– Magnus 1978–79/12.
– Maren Kirstine (f. v. Cappeln) – kammerherreinde
1978–79/12.

- Bertine 1979-80/15.
- * Betzer-Pedersen, Ejgil – underdirektør, Fakse Ladeplads 1975/71, 83, 1976/72, 80, 1977/66, 76, 1978-79/72, 83, 1979-80/72.
– Jonna 1979-80/72.
- Beval, Betty 1975/76.
- Biehl, Charlotte Dorothea – oversætter 1978-79/26.
- Bielke, Rudolf v. – Geheimeconferensråd, amtmand 1977/25f, 28,36, 1978-79/17, 22, 46, 1979-80/44.
- Biering-Sørensen, J. E. – seminarirektor, Vordingborg 1977/73.
- Bilde, Niels – Stege 1976/56.
- Billeschou-Hansen, P. – revisor 1975/78.
- Bindsbøll, G. – arkitekt 1976/74.
- Birk, Lars – indremissionær, Nordslesvig 1975/65.
- * Birk Hansen, Palle – museumsinspektør, Næstved 1978-79/77, 1979-80/64.
- Birkedal, Ingrid – Brødebæk 1976/79.
- Bissen, H. V. – billedhugger 1977/69.
- * Bjørst, Jens 1977/64.
- Blichfeldt – skovrider 1977/6.
- Bloch, H. – boghandler, Næstved 1976/69.
- * Blomqvist, Ragnar 1976/32.
- Bluhme, C. A. – etatsråd, byfoged, Næstved 1978-79/37.
- * Bochwald, Gunnar 1976/67.
- Boeberg – bådebygger, Fakse Ladeplads 1978-79/82.
- Bonde, Jonas (Joel Nielsen) – borgmester, Næstved 1978-79/9.
- Borch – præst 1979-80/66.
- * Borries, Phillip – sognepræst, Hammer 1975/40.
- Boyesen, Niels – postmester, tugthusskriver, Stege 1976/59.
- Boyhus, E. M. – museumsinspektør 1977/71.
- Brage, Ole – fuldmægtig 1977/76.
- Brahe, Axel – rigsråd 1978-79/9.
– Tyge – Thostrup 1976/70.
- * Brandes, Edv. 1978-79/29, 47.
- Bredahl, Chr. 1975/76.
- Bredsdorff, Morten – seminarirektor, Vordingborg 1977/73.
- * – P. 1976/33.
- Brems, Peder – skipper 1977/53.
- * Brinch-Petersen – arkæolog 1975/68.
- Brix – familien 1979-80/42f.
– Anne Marie 1979-80/40f, 43.
- * – Hans 1978-79/47.
– Harald – socialistfører 1979-80/43.
– Jacob 1979-80/40, 43.
– Mogens Kjeldgaard – skudehandler, skipper 1979-80/40.
– Mogens Steffensen – skudehandler, Blokhus 1979-80/40.
- Brochenhuus, Adam v. – stiftsamtmænd, Jungshoved 1977/8f, 24ff, 28.
- Brockdorff, Ulrica Eleonora – komtesse 1978-79/16.
- * Bro Jørgensen, J. O. – arkivar 1975/39, 1979/68.
- Brogaard G. 1979-80/64.
- * Broholm, H. C. 1979-80/31, 36.
- Brun, Fritz – amtmand, Lindersvold 1979-80/56f.
- * Bruun, C. F. – premierløjtnant 1978-79/12, 46.
– Johan Jacob 1978-79/11.
– N. T. – oversætter 1978-79/26.
– Rasmussen 1977/67.
- Brøndsted, J. 1976/30f.
- * Buch, Martin 1979-80/61.
- Budde, Leopold – forstander, Karise 1978-79/83.
- * Bugge, K. E. 1975/79, 1976/76, 1977/73.
- Byover, Niels – skibsbymester, København 1977/12f.
- Byrge, Inge 1977/71.
- * Bøgh, Charlotte 1977/62.
- Bønsdorff P. – gæstgiver, borgerrepræsentant, Præstø 1979-80/51.
- Børner – boghandler, Næstved 1976/78.
- Bøvning – malermester, Stege 1979-80/38.
- * Baad Jensen, Margit 1975/7.
- Caroc – oberst, 6. regiment 1979-80/20.
- Caroline Mathilde – dronning 1977/18.
- Carstensen, T. – guldsmed, borgerrepræsentant, Præstø 1979-80/51.
- Carøe, Ebba – konsulinde, Stege 1975/76.
- Castenskiöld, Christian – major 1978-79/23.
- Christensdatter, Ane Sophie – husmoder, Alsted 1975/52.
- Christensen – møllersvend, Næstved 1978-79/44.
- * – Benny – 1977/7, 34, 77, 1978-79/84, 1979-80/74.
– Georg – boghandler, Næstved 1976/69.
– Hans Peder – forpagter, Vestervangen, Kæderup 1975/57f.
– Hans Aage – forpagter, Vestervangen, Kæderup 1975/55ff.
– Harry – installatør 1977/76.
– Jens – parcellist, Skrosbjerg 1975/59.
– Laur. – parcellist, Kagstrup 1978-79/81.
– Per 1979-80/60.
– Sven – sognepræst, Udby 1977/73.
– Svend – læge, Vordingborg 1976/73.
- Christian IV – konge 1979-80/15.
- Christian V – konge 1976/34, 65.
- Christian VII – konge 1977/18.
- Christian VIII – konge 1979-80/52.
- Christiansen – læge 1975/81.
– Palle 1978-79/81.
- * – Tage 1977/64.
- * Christmas Møller, Ingeborg 1978-79/74.
- Christoffersen, H. C. – kunstmaler, Møn 1975/77, 1976/76.
- Clausen, Johan – købmand, Glumsø 1977/74.

- Claussen – gæstgiver, Vordingborg 1977/54.
 Clemensdatter, Margrethe – husmoder, Skrosbjerg
 1975/48f.
 Colmsek – kludehandler 1979–80/18.
 Cumann (slægten) 1976/78
 * Dahl, Svend 1979–80/43.
 Dajon, Nicolai – billedhugger 1978–79/18f.
 Dambæk, Søren – sagfører, Præstø 1978–79/54f.
 Damgaard, Ejler – købmand 1978–79/81.
 Danner – grevinde 1975/67.
 Danneskiold – greve 1978–79/40.
 Danneskiold-Samsøe – lensgreve 1978–79/42.
 – Chr. Conad Sophus – lensgreve, amtmand,
 Brattingsborg, Gisselsfeld 1979–80/45.
 – Henriette – lensgrevinde 1978–79/32f.
 Davidsen, Carl – Holløse 1978–79/81.
 * Davidsen, K. – museumsinspektør 1975/67,
 1979–80/35f.
 * Degen, Hans 1978–79/47.
 * Degerbøl, Magnus 1975/61.
 * Dehn-Nielsen, Henning 1977/64.
 Dems, Frantz – bager, Præstø 1979–80/46.
 Dideriksen, Christian – rokkedrejer, Køng 1975/31.
 – Eline Marie – husmoder, Dalmosegård,
 Sdr. Vestud 1976/40, 44.
 * – Helene 1976/50, 1979–80/38f.
 – Niels – snedker, Køng 1975/30f.
 Didriksen – gårdejer, Borre 1977/71.
 Dølner – pottemager, Præstø 1978–79/49.
 * Ebbesen, Klaus – arkæolog 1975/68, 1976/68.
 * Egardt, Brita 1975/61.
 Egede Glahn, Hans – stiftsprovst 1976/70.
 Egeschou, Søren – skipper 1977/21f.
 Egevang, Robert – museumsinspektør 1975/70.
 Ehlers, Søren – konsulent 1979–80/72.
 Eifrig – pottemager, Valby 1978–79/51.
 * Ellegaard, B. 1976/65.
 * Ellehøj, Jens Peter 1977/77, 1978–79/84,
 1979–80/74.
 Eller, Povl – dr. phil., museumsdirektør 1976/76.
 Elmenhoff, C. – dyrlæge, Hyllede 1977/76.
 Ely – premierløjtnant, Vordingborg 1977/44.
 Emborg, Tulle 1979–80/64.
 * Engelstoft, Povl 1979–80/43.
 Eskildsen – skibsbygmester 1977/17f, 20.
 * Faber, P. D. – præst, landøkonom, Stavreby.
 1977/77, 1978–79/18, 20f, 24f, 27ff, 46f, 72,
 84, 1979–80/74.
 Falkenberg, G. A. – oberst 1979–80/20.
 * Falk-Jensen, A. – cand. jur. 1976/59.
 Falsen, Enevold de – oversætter 1978–79/26f.
 * Feilberg, H. F. 1975/59ff.
 * Fischer, Anders – stud. mag. 1975/71, 73, 1977/62.
 Fischer-Rasmussen, Finn – civilingeniør, Rønnede
 1978–79/83.
 Fisker, F. C. – kaptajnløjtnant 1977/36ff.
 * – Fisker, Thora – tegner 1976/67.
 Foged Hansen, Chr. – gårdejer, Vestenbæk
 1979–80/65.
 Fogtman, Laurits 1978–79/48.
 Fontenay, R. A. de – løjtnant 1977/39f.
 Fraas, Christian – forvalter, løjtnant 1978–79/35.
 Franck, Görbing – teaterdirektør 1978–79/31.
 Frandsen – benmøllejer 1979–80/19.
 Fredelund – jomfru, danserinde 1978–79/29.
 Frederik – arveprins 1978–79/15.
 Frederik – kronprins 1977/40, 47.
 Frederik V – konge 1978–79/10ff, 14.
 Frederik VI – konge 1976/73, 1978–79/46.
 Frederik VII – konge 1975/67.
 Frederiksen, J. L. – præst, Stege 1975/76.
 – Richard – stud.mag. 1978–79/77.
 * Friis, Bendt – arkitekt 1979–80/62.
 Fugl Petersen, Bent – dyrlæge, Lov 1975/68, 1976/7.
 Funch Rasmussen, Bodil 1977/71.
 Faaborg, Th. Chr. – oberst, 4. brigade
 1979–80/11, 20.
 Galle, Johan Diderik 1975/72.
 Gamst – ritmester 1977/39.
 Gasman – godsejer, Fladsågård 1978–79/83.
 Geller, Uri – »trollmand« 1975/47.
 Gerner, Henrik – skibskonstruktør, Holmen
 1977/12, 14ff, 20, 34.
 Giellebøll, Jacob Elicius – sognepræst, Præstø
 1975/63, 65f.
 * Gomard, C. J. 1979–80/61.
 Gottschalk, Albert – kunstmaler 1977/64.
 * Grabb, J. P. 1976/32.
 Graff, A. – portrætmaler 1978–79/15.
 Gram, H. – oversætter 1978–79/26.
 * Graucob, Finn – direktør 1975/69.
 * Gravensen, Palle 1976/68.
 Grebart, Verner – vagtmester 1976/7f.
 * Grove, C. F. 1975/40.
 Grum – Herredsfoged 1976/59.
 Grumstrup – skovrider, Petersværft 1977/39.
 Grundtvig, Hans Jørgen – præst, Toksværd
 1979–80/42.
 – N. F. S. 1976/76, 1977/33, 1978–79/80,
 1979–80/69.
 Græbe, Henrik – museumsinspektør 1976/71.
 Grøn 1979–80/17.
 Grønbeck, Anna Jacobi – Stege 1976/54ff.
 – Birgitte – Stege 1976/52, 58.
 – Jochum Hansen – købmand 1976/51ff.
 * Grøntved, P. 1976/65.
 Grønvold, Hans Chr. – vicekonsul, Præstø
 1979–80/52.
 Graah, J. A. – amtmand 1979–80/51.
 Gustavsen, Jacob – væver, Køng 1975/19.
 Gyldenchrone – baron 1979–80/15.
 Gyldenstjerne, Sibylle, Skørtinge 1978–79/9.

- Gøye, Birgitte – Herlufsholm 1975/67, 1976/63f, 1978–79/9f, 14, 24, 45f.
 – Eskild – Skørtinge 1978–79/9.
 Hage, C. – købmand, Stege 1977/56.
 Hagerup – boghandler 1977/62.
 Hald, J. E. – købmand, borgerrepræsentant, Præstø 1979–80/51.
 Halkier – mester, Holmen 1977/40ff, 45, 49ff, 60.
 Hammer – toldkontrollør, Vordingborg 1977/30f.
 – Helene – skuespiller 1978–79/28.
 Hammerich, Anna Martha (f. Aagaard) Iselingen 1976/74.
 – Martin – godsejer, Iselingen, 1976/74, 1977/69, 1978–79/72.
 Hammershøi, Svend 1978–79/77.
 Hanckel, F. L. 1978–79/13.
 Hansdatter, Kirsten – husmoder, Dalmosegård, Sdr. Vestud 1976/35.
 Hansen – pottemager, Lillerød 1978–79/51.
 – Andreas – fotograf 1977/64.
 – Anna – Ebbelnæs 1975/76.
 – Anton – muremester, Køng 1975/30, 41.
 * – Bodil – stud. mag. 1977/65.
 – Christian – underofficer 1977/49.
 – Christian – væver, fabriksmester, Køng 1975/29.
 – Christoffer – væver, Køng 1975/18, 22, 24ff, 35f, 38, 40.
 * – Gregers 1976/51.
 – Cornelius – ingeniør 1979–80/64.
 * – Erik – stadsdyrlæge 1979–80/60.
 – Ernst – revisor 1975/71, 1978–79/76, 1979–80/63.
 – Gudmund – politimester, Næstved 1978–79/48.
 * – Günther 1978–79/47.
 * – H. P. 1975/61.
 * – H. P. – overlærer 1977/64.
 * – Hans-Ole 1979–80/61.
 * – Harry – overlærer 1979–80/59.
 – Hemming – væver, Køng 1975/33.
 – Jens – væver, Køng 1975/33.
 – Konstantin 1976/74.
 * – Lars 1976/66.
 – Lars – gårdmand, Tyvelse 1975/53.
 – Levin – forretningsfører, Næstved 1975/71, 1978–79/76, 1979–80/63.
 – M. K. – forstander, Toksværd 1978–79/81.
 – Peder – gårdejer, Kohavegård, Skrosbjerg 1975/45, 54, 60.
 – Peder – gårdfæster, Dalmosegård, Sdr. Vestud 1976/35.
 – Rasmus – Dalby-Thureby 1975/82.
 – Svend – borgmester, Næstved 1977/64, 1979–80/64.
 – Menstrup, Hans – gårdejer, folketingsmand 1978–79/81.
 – Reistrup, K. – arkitekt 1977/67, 74.
 Hans Post – Stege 1976/58.
 – Væver – Stege 1976/58.
 Harboe – frue, Næstved 1976/61f, 64.
 Hartmann, A. W. – købmand, borgerrepræsentant, Præstø 1979–80/51.
 – Lene 1979–80/7.
 * – Nils – lærer, Appenæs 1976/72, 1978–79/49, 84, 1979–80/63, 74.
 Hartz, F. A. – bankdirektør, Fakse 1978–79/83.
 Haslund-Christensen, Søren – oberstløjtnant, Næstved 1976/33.
 * Hatting, Tove 1978–79/75.
 Haven, Mogens v. 1976/72.
 * Haxthausen, Otto H. M. – baron, heraldiker, Snesere 1977/64, 1978–79/72.
 Hedager, Lotte – cand. mag. 1979–80/63.
 Hedegaard, Mette 1978–79/79.
 Heerup, Henry 1977/70.
 Hegermann-Lindencrone, Cai D. – general 1975/69.
 Heiberg, P. A. 1978–79/16, 18, 27.
 * Helweg, Ole – arkitekt 1977/65.
 Hemmingsen – møller, Næstved 1978–79/34.
 – Svend – skibstømmermand, Petersværft 1977/13.
 Henrik – prins 1979–80/64.
 * Henriksen, Anders – typograf 1979–80/59.
 * – Birgitte Bille – museumsinspektør, Vordingborg 1976/67, 1977/69, 1978–79/78, 1979–80/65.
 – Ebbe – skibstømmer 1978–79/82.
 – Hans – gårdfæster, Dalmosegård, Sdr. Vestud 1976/35.
 – Peter M. – portner 1975/81.
 Hensemann – præst, Bårse 1976/27.
 * Hentze, Arne – cand. mag. 1975/67.
 Hermansen – muremester, Næstved 1978–79/41.
 * – Victor 1978–79/46.
 * Hess, Carsten – museumsinspektør, Stege 1976/75f, 1977/71f, 1979–80/66f.
 Hetsch, Gustav Fred. – lærebogsforfatter 1975/36.
 Hilfling, Ludvig – krigsassessor, Trollesgave 1979–80/42.
 Hilker, G. 1976/74.
 * Hjorth-Nielsen, H. – cand.jur. 1976/59.
 Hofman, Hans de 1978–79/11.
 Holberg, Ludvig – skuespilforfatter 1978–79/26.
 Holcroft, T. – skuespilforfatter 1978–79/26.
 Holm, E. S. M. – birkedommer, Præstø 1978–79/74.
 – N. – skibsfører 1977/53f.
 Holmgård, J. 1978–79/8f.
 Holst – skuespiller 1978–79/29.
 * – Svend – direktør, Næstved 1979–80/60.
 Homann – sognepræst, Hammer 1978–79/72.
 * Hornemann, G. 1979–80/58.
 Hornshøj-Møller, Stig – mag.art. 1979–80/62.
 * Hostrup, J. Chr. 1979–80/37.
 Hosøe, Chr. N. – sølvmester 1977/69.
 Hørup, Viggo – venstrepolitiker 1979–80/20.

- Høst, Joh. Nic. 1978–79/47.
Høyer, Christian – skibsbygger, København 1977/15, 20f, 34f.
- * Ilse, Grethe – arkivar 1976/69.
- * Ingemann Pedersen, J. – fhv. amtskolekonsulent, Glumsø 1973/71, 1976/70ff, 1977/66, 1978–79/74, 1979–80/59, 61.
Ingstrup, Anne 1979–80/40.
– Anne Marie 1979–80/40.
– Else 1979–80/40.
– Jacob Thomsen – skudehandler, gæstgiver, Løkken 1979–80/40.
Iuel, Clara – kammerherreinde, Petersgård 1976/73f.
Iversen – redaktør 1978–79/26, 31, 48.
Jacobsen, Claus – de. 1978–79/9.
– Daniel – Næstved 1979–80/7.
– J. P. – arkitekt 1878–79/45.
- * – Lis 1976/32.
– Louise, f. Wulff – Næstved 1979–80/9, 11.
– Martine – Næstved 1979–80/9.
– P. M. – Ballerup 1979–80/20.
– Peter – handelsmand, Næstved 1979–80/7fff.
– Sigfred – Næstved 1979–80/14ff, 19.
Jacobus, Olaus 1978–79/9.
- * Jansson, S. B. F. 1976/32.
- Jensen, Adolf – smedemester, Valby 1975/69.
- * – Axel P. – fhv. skoleinspektør, Hårlev 1975/71, 1976/70.
– Bendt – sognefoged, Nørre Tvede 1979–80/41.
- * – Flemming 1979–80/59.
– Hans – arvefæster, Kohavegård, Skrosbjerg 1975/44, 51f, 54, 59.
– Harald – dyrlæge, Fakse 1975/82.
– Jens – muremester, Hammer 1976/78.
- * – J. 1978–79/36.
– Jens Henrik – parcellist Skrosbjerg 1975/59.
– Jens P. – snedker, Toksværd 1977/74.
– Johs. – gårdejer, Pebring 1978–79/83.
– Jørgen – museumsinspektør 1975/76.
– Lars – gårdfæster, Kohavegård, Skrosbjerg 1975/44, 50f, 60.
– Line – Delhovedgård, Roholte 1976/80.
– N. J. – gårdejer, Toksværd 1978–79/81.
- * – Niels 1979–80/61.
– Niels P. – gårdejer, Kongsted 1978–79/83.
– Peder – fæstebonde, Skrosbjerg 1975/48f.
– S. 1975/78.
- * – S. P. 1979–80/61.
– Svend – bestyrer, Hesselø 1976/32.
- * Jespersen, Kirsten – konservator 1976/32.
- * Jessen, Curt v. 1978–79/46f.
- * – Johs. C. 1977/77, 1978–79/84, 1979–80/74.
Joensen, Joen – sølvsmed, Næstved 1977/67.
Johansen, Alfred – gårdejer, Gødstrup 1977/74, 1978–79/81.
- J. M. – snedkermester, borgerrepræsentant, Præstø 1979–80/74.
– Marianne – cand.mag. 1979–80/64.
– Peter – godsejer, Petersgård 1977/7ff, 18ff, 29ff, 36ff.
- * Johansson, Axel – lærer, Lundby 1975/74, 1976/31, 67, 73f.
Juul – kaptajnløjtnant 1977/52.
– Nielsen, H. – landinspektør, Næstved 1975/71, 1978–79/76, 1979–80/63.
Jünger, J. F. – skuespilforfatter 1978–79/26.
Jæger – tolder, Vordingborg 1977/29f.
Jørgensen – Stege 1976/54.
- * – Bent 1978–79/74.
– Eggert – prokurist 1979–80/72.
– Harald – landsarkivar 1978–79/76.
– N. C. – tømrer, Brogade 1977/74.
- * Kamp, Jens 1975/62.
Kampp, Ejnar – gårdejer, Dalmosegård, Sdr. Vestud 1976/41, 46.
– Eline – husmoder, Dalmosegård, Sdr. Vestud 1976/44.
– Mads Peter Hansen – gårdejer, Dalmosegård, Sdr. Vestud 1976/40, 44, 50, 1979–80/37.
- * – Aage H. 1976/34, 50, 1979–80/37, 39.
Kampp-Hansen, Jens – musikdirektør, Skive 1979–80/37.
- * Kapel, Holger – billedhugger 1976/67.
- * Kappel, Hans 1979–80/61.
- * Kaufmann, D. 1979–80/36.
Keilow, Jacob Jonassen 1976/57, 60.
- * Kelstrup, Mogens 1977/64.
- * Kersten K. 1976/31, 1979–80/36.
- * Kierkegaard, Poul – Herlufsholm 1976/67.
Kirkeskov, A. – forlagsboghandler, Lyderslev 1975/69, 1978–79/73.
Kierulff – overekvipagemester 1977/39, 50f.
- * Kjær, H. 1976/31.
– R. – urmager 1977/69.
- * – Severin 1975/69.
Klingberg, Hans – rådmand 1978–79/10.
- * Klitgaard, C. 1979–80/43.
Knudsen, Dorthea f. Nielsen 1978–79/49, 54, 58.
– Hans Jørgen – pottemager, Rødeled 1978–79/56f, 63, 65, 67f, 70f.
– Hans Peter – pottemager, Rødeled 1978–79/49fff.
– Hedvig Jensine f. Pedersen – husmoder, Rødeled 1978–79/56.
– Julius – pottemager, Rødeled 1978–79/49, 54, 56ff, 61, 63, 65ff, 71.
– K. A. – forstander, Karise 1978–79/83.
– Knud – pottemagerlærling, Rødeled 1978–79/54.
Knuth, H. S. – kammerherre, greve, amtmand, Næstved 1979–80/48ff.

- Koch – skibsbygmester 1977/17f, 20.
 – Jørgen Hansen – etatsråd, bygningsinspektør 1978–79/38ff, 45.
- Kofod – bådebygger, Fakse Ladeplads 1978–79/82.
- Kolerus, Brigitte 1978–79/79.
- Kornerup, P. E. J. – kgl. bygningsinspektør 1979–80/53, 55, 67f.
- Kotzebue, Aug. v. – skuespilforfatter 1978–79/26, 28, 30.
- * Kousgaard Sørensen, John – professor, dr. phil. 1975/68, 1978–79/74.
- Krag, J. C. – murermester, Næstved 1978–79/33.
 – Niels – prokurator, Køge 1976/51, 53, 58, 60.
- Kragelund, Minna – mag. art. 1977/71.
- Kretz, Georg – arkitekt 1978–79/8, 10f, 14, 21, 24, 35ff, 42, 46.
- Krieger – overekvipagemester 1977/55f.
- Kristensen – fru, Stege 1975/76.
 – Poul – forlægger, Herning 1977/64.
 – Rudi – fru, Bogø 1975/76.
- Kristoffersen, Lars (brygger), Nyborre 1979–80/37.
- Krogh, Andreas – sognepræst, Måjbølle 1975/65.
- Kraa, Astrid 1978–79/79.
- * Kunwald, G. 1976/30ff.
- Kyhn, G. A. – reder 1977/23.
- Kähler, Hermann J. – keramikker 1975/76.
- Køie, Ebba – overlærer, Karrebæk 1975/71, 1976/72, 1979–80/37.
- Kaas, Christine – stiftsdame, Vallø 1978–79/24, 32f, 48.
- * la Cour, Vilh. 1976/30.
- Lage, Leif 1977/70.
- * Lahde, G. L. 1978–79/19.
- Langenhan – væver, Køng 1975/32ff.
- Larsdatter, Karen Sophie – Kohavegård, Skrosbjerg 1975/54.
- Larsen, Ellen – husmoder, Kohavegård, Skrosbjerg 1975/50ff, 54.
 – Frants – malermester 1976/78.
 – Hans – væver, Køng 1975/26, 40.
 – Henrik – parcellist, Skrosbjerg 1975/59.
 – Jens – parcellist, Skrosbjerg 1975/45, 59.
 – L. 1979–80/29f.
 – Niels – arvefæster, Kohavegård, Skrosbjerg 1975/44ff, 48ff, 52ff, 59.
 – Niels – gårdejer, Tystrup 1976/80.
 – Niels – parcellist, Skrosbjerg 1975/59.
 – Aage – gårdejer, Bårse 1977/69.
 – Stevns, Niels 1976/75, 1977/70, 1978–79/79.
- Lassen – orkesterdirigent 1978–79/25.
- Laurids Pottemager 1975/69.
- Lauritsen – teatermaler, skuespiller 1978–79/28.
- Lauritzen, Bernt – sølvsmed, Næstved 1977/67.
- Lawaetz, D. T. – etatsråd, byfoged, Næstved 1978–79/41ff.
- Lehmann – pottemager 1978–79/58.
- Lehrmann, Hans-Henrik 1979–80/59.
- Lessing, G. E. – skuespilforfatter, 1978–79/26.
- * Liebgott, Niels-Knud – museumsinspektør, Nationalmuseet 1976/73, 1977/64, 1978–79/72.
- * Liestøl, Aslak 1976/32.
- Little, Maren Trine, f. Apel, København 1976/73.
- Lomborg – magister 1975/76.
 * – E. 1979–80/34, 36.
- * Lorentzen, Vilh. 1978–79/8ff, 44ff.
- Louise – kronprinsesse 1976/70.
- Lund – Næstved 1978–79/45.
 – enkepastorinde, Nærumgård 1979–80/43.
 – Ernst – landsarkivar for Sjælland 1978–79/13.
 – Frederik Michael – sognepræst, Rubjerg og Mårup 1979–80/40ff.
- * – Hansen, Ulla – mag. art., København 1978–79/73, 75, 1979–80/59.
- Lundager Christensen – købmand 1975/81.
- Lundstein (familie) 1976/77.
- Lundqvist, Søren – arkitekt 1979–80/61.
- Lunge – jernstøbergeneration 1979–80/61.
 – Per – snedkersvend 1979–80/61.
- Lütken, O. D. – sognepræst, Mern 1975/12, 15, 18, 25, 27, 38, 40.
 – Per – glaskunstner 1979–80/60.
- Løvenørn – kommandør 1977/52.
- Madsen, Christen – gårdfæster, Dalmosegård, Sdr. Vestud 1976/35.
- * – H. J. 1976/32.
 – Hans – smed, Køng 1975/31.
 – Kristine – Hjulbjerggård 1975/76.
 – Mia – kustode 1979–80/64.
- Majvang, Arne – sognepræst, Dalby 1975/55, 82.
- Malling, Peter – proprietær, Stensbygård 1977/42.
- Manthey, L. G. – byfoged, Præstø 1979–80/56.
- Margrethe (I) – dronning 1979–80/62.
 – II – dronning 1979–80/64.
- * Markvårdsen, Helge – forstander, Stevns Ungdomsskole 1978–79/74.
- * – Inger – Stevns Ungdomsskole 1978–79/74.
- Martinsen, Ane Marie – husmoder, forpagter Vestervang, Kæderup 1975/56.
- * Mathiessen, C. C. – dyrlæge 1975/61.
- * – Hugo 1976/30.
- Meier – benmøllejer 1979–80/19.
 – skuespiller 1978–79/29.
- Meldahl – sognepræst, Kalvehave 1977/54, 57.
- Meyer, Christoffer – præst, Toksværd 1979–80/42.
- * Michelsen, F. – museumsinspektør, Næstved 1975/69, 71, 73, 1976/66, 69, 71ff, 1977/66, 68, 1978–79/73f, 76, 1979–80/63f.
- * – Hans – biblioteksstuderende 1976/66.
- * Mielche, Hakon 1979–80/61.
- * Miske, K. von 1979–80/36.

- Mogens – professor, flådens sagkyndige i byggesager 1977/40, 43.
- Moltke – greve, Bregentved 1978–79/82.
- Barbara – grevinde, Lystrup 1977/76.
- Bertha 1977/70.
- Ehrenreich, Christopher Ludvig – ammand 1979–80/45ff.
- Eric 1976/32.
- Joachim Godsche – greve 1975/48.
- Monsigny, P. A. – operakomponist 1978–79/26.
- Mortensen, Audun – forkarl, Dalmosegård, Sdr. Vestud 1976/41.
- * – Bjarne N. 1977/62.
- Søren – kvartermand, underofficer 1977/42, 47, 50.
- Munk, Holger – dr. phil. 1975/71.
- * Munthe Kaas, Hugo 1978–79/48.
- Müller – skovrider, Petersværft 1977/58.
- Henrik – skuespilentreprenør 1978–79/16f, 29, 46.
- * – Sophus 1976/30.
- Müller-Wille, M. 1976/32.
- Møller – bibliotekar, Ringsted 1977/66.
- Jacob Christopher – byfoged, Præstø 1979–80/45, 47ff, 52f.
- Leif – stud. mag. 1979–80/21.
- * Mårtensson, Anders W. 1976/32.
- Neiiendam, Robert 1978–79/7, 29, 45, 47.
- Nellemann, G. – museumsinspektør 1975/71.
- Nielsdatter, Anna – datter på Kohavegård, Skrosbjerg 1975/49f.
- Maren – datter på Kohavegård, Skrosbjerg 1975/49.
- Mette – datter på Kohavegård, Skrosbjerg 1975/49.
- Nielsen – garver 1979–80/17.
- madam 1979–80/16.
- Anders – fragtmand 1979–80/19.
- Ane Marie – Kohavegård, Skrosbjerg 1975/52.
- Asta 1978–79/78.
- * – August 1978–79/46.
- * – Axel 1975/39.
- * – Chr. J. – apoteker 1976/80.
- Diderik – gårdejer, Dalmosegård, Sdr. Vestud 1976/36, 40.
- Edvard – parcellist, Skrosbjerg 1975/43, 49.
- Ejler – pottemagerlærling, Rødeled 1978–79/54, 57.
- Ejnar 1978–79/58.
- Ester 1977/71, 1978–79/79.
- H. – malersvend, Præstø 1979–80/47, 55f.
- Hans – murersvend, Præstø 1978–79/50.
- Hans – skoleelev, Skrosbjerg 1975/43.
- Hans Christian 1978–79/58.
- * – Helge – museumsinspektør, Køge 1976/31f, 1978–79/73, 75, 1979–80/60.
- * – Henning P. – biblioteksstuderende 1976/66.
- Jens Ludvig – bøssefører 1979–80/59.
- Johs. – gårdejer, St. Spjellerup 1977/75.
- Karen Sophie – Kohavegård, Skrosbjerg 1975/52.
- Karl (Hjulmand) – Nyborre 1979–80/37.
- Kristian – landpost, Nyborre 1979–80/37.
- * – L. C. 1976/31.
- Lars (se Balle Lars) 1975/63f, 1976/69.
- Lars – friskolelærer 1979–80/60, 72.
- Lars – gårdejer, Kohavegård, Skrosbjerg 1975/60.
- Lars P. – gårdejer, Boserup 1977/74, 1978–79/81.
- Mads – husmand, Sdr. Vestud 1976/40.
- Marenstine 1979–80/37.
- * – N. P. – lokalhistoriker, Præstø 1979–80/44.
- * – N. V. 1979–80/58.
- Ole – bonde, lods, Petersværft 1977/39, 54.
- Ole – væver, Køng 1975/19.
- Poul, journalist 1979–80/60.
- * – Poul Otto 1976/68.
- * – Richard G. 1976/68, 1978–79/73.
- Simon 1977/70, 1979–80/68.
- Svend 1978–79/75.
- Runebo, L. 1979–80/23.
- Nygaard, Johanne – husmoder, Dalmosegård, Sdr. Vestud 1976/41.
- Nyholm, Tove – mag.art. 1979–80/64.
- * Nyord, Per – politiassistent, St. Heddinge 1976/70.
- * Nyrop-Christensen, H. 1978–79/7, 46f.
- * Nystrøm, Arne – arkitekt 1975/69.
- * – Eiler 1978–79/46.
- Nørlund, Poul 1976/31f.
- Olsen – bådebygger, Fakse Ladeplads 1978–79/82.
- skipper 1977/54.
- Bernhard 1979–80/60.
- Carl Christian – organist, Næstved 1875/81.
- * – Fr. 1976/59.
- Gert – rektor, Herlufsholm 1978–79/76.
- * – Hjalmar – lokalhistoriker 1978–79/73.
- Jens – museumstekniker 1976/73.
- * – Olaf 1979/32.
- Tage – gårdbestyrer, Flødemosegård 1979–80/21, 23, 32.
- Ostenfeldt, Chr. – malermester 1978–79/32.
- Oxe, Peder 1978–79/9.
- Oxenbøll – skovrider 1975/53.
- Pedersdatter, Karen – husmoder, Skrosbjerg 1975/46, 48, 50f.
- Pedersen – husmoder, Kohavegård, Skrosbjerg 1975/45.
- Christen – forpagter, Vestervang, Kæderup 1975/58.
- Elly, Bakkebølle 1977/69.
- * – Else Marie 1976/66.
- * – Henrik 1976/65.
- Henrik – gårdejer, Dalmosegård, Sdr. Vestud 1976/35.
- Inge Lise – lektor 1977/66.
- Jørgen – gårdmand 1979–80/60.

- Jørgen Vilhelm – gårdejer, Kohavegård, Skrosbjerg 1975/54.
- Kirstine – Nørreby 1979–80/37.
- Knud – væver, Køng 1975/19. 22, 35.
- Kristen – Kirkebjerg, Pedersborg 1979–80/37.
- Niels – parcelist, Skrosbjerg 1975/59.
- Poul – pottemagerlærling, Rødeled 1978–79/56.
- Rasmus – kromand, Køng 1975/18.
- Valdemar – fotograf, Vordingborg 1979–80/64.
- Viggo – gårdejer, Kohavegård, Skrosbjerg 1975/44, 54, 59.
- Viggo – parcelist, Skrosbjerg 1975/46.
- Petersen – kludehandler 1979–80/14, 18.
- murermester, entreprenør 1978–79/44.
- præst, Næstved 1978–79/44.
- skibskaptajn 1977/18.
- Arnold – parcelist, Bårse Nakke 1976/7, 31f.
- C. F. – tømmermand, Asiatic Kompagni 1977/16, 18, 20.
- * - Egon H. 1975/78.
- Hans – gårdejer, Fakse Ladeplads 1878–79/82f.
- Hans Peter – væver, fabriksmester, Køng 1975/29.
- * - Harald 1975/42, 59.
- Henrich – degn, Toksværd 1975/69.
- J. – snedkermester, Køge 1979–80/19.
- Johannes – fhv. sognerådsformand, Råby 1979–80/21, 36.
- Kirstine S. – Vester Egede 1976/80.
- Niels – malermester, musiker, Tystrup 1975/82.
- Ove, 1979–80/59.
- Peter Chr. – tømmermester, Endegårde 1978–79/51, 54, 71.
- Picard, Louis B. – skuespilforfatter 1978–79/26.
- Piil, Niels – Stege 1976/53, 59.
- Pio, Anne Marie, f. Brix 1979–80/40.
- Jean Frederik Guillaume – skoleleder, Borgerdydskolen 1979–80/41.
- Jeanette – jomfru, København 1979–80/41.
- Louis – socialistleder 1979–80/43.
- Palle – tegner 1977/64.
- Theodor – løjtnant 1979–80/41ff.
- Vilhel Emil Laurent – løjtnant, Ålborg 1979–80/41, 43.
- Vilhelm Jean – assessor, København 1979–80/42.
- Piø, Iørn – mag.art. 1976/71, 1977/72.
- Plesner, Arent H. – proprietær, Langelund, Brovst 1979–80/41.
- Poder, Aage – postmester 1979–80/59.
- Ponich, Peder 1976/51f.
- * Pontoppidan, Axel 1977/60.
- * - Eric – topograf 1978–79/11, 14, 46, 76.
- Porsbo, Else 1975/71, 1976/72, 1978–79/76.
- Erik – sognepræst, Borre 1975/71, 1977/71.
- Porth, Peder Nicolai – kammerråd 1977/13.
- Posselt, H. A. – regimentskirurg, Næstved 1979–80/46.
- * Poulsen, Bjørn 1976/66, 1979–80/61.
- * - Borgen – bankfunktionær, Næstved 1976/69.
- * - Henning – dyrlæge, Store Heddinge 1976/72, 1978–79/76, 79.
- Jørgen 1976/76.
- * - Niels Jørgen – Nationalmuseet 1976/75, 1977/62.
- Olle – gårdfæster, Olstrup, Karise 1978–79/82.
- Povlsen, Svend (Gøngeh.) 1975/69, 1977/77.
- Preisler, Jan – kunstpædagog 1979–80/64.
- Joachim Daniel – skuespiller 1978–79/18, 29f, 47.
- Marie Cathrine f. Devegger – skuespiller 1978–79/18f, 28.
- Preuss – skolelærer, Toksværd 1979–80/41.
- Pries, Otto Herman – tømmermester, Præstø 1979–80/57.
- * Pødenphant, W. J. – skuespiller 1978–79/35, 48.
- Paasche – byskriver, not. pub., Stege 1976/51.
- Qvale, Per 1979–80/70.
- Rafn, Carl Christian – oldforsker 1975/61, 63.
- * - Erik 1976/64.
- * - Dagmar 1976/61.
- * Rakkbek, K. L. 1978–79/19.
- * Rasmussen, Th. 1976/27.
- * Rasch, Knud – redaktør 1976/68f, 1977/64f.
- * - Aage 1975/38, 40, 1977/35.
- Rasmussen, Else Margrethe – husmoder, Dalmosegård, Sdr. Vestud 1976/36.
- Rasmussen, Anders – gårdejer, Eskildstrup 1977/76.
- Christen 1978–79/12.
- Gunnar – gårdejer, Faurby 1977/75.
- Hans – Dysted 1979–80/41.
- * - Holger – museumsinspektør 1975/67, 1978–79/46, 1979–80/60.
- Kristian – postbud, Nyborre 1979–80/37.
- Lars – urmager, musiker 1976/80.
- Lykke – stud.mag. 1977/66.
- Ole – kobbersmedmester, Næstved 1977/67.
- Ole – væver, Køng 1975/33f.
- Rawert, O. J. 1975/36, 38f, 41.
- Recke – løjtnant 1977/47.
- Regenberg, Birthe – kunstpædagog 1979–80/64.
- J. P. – keramikker 1977/67, 1979–80/64.
- Reimer, Frederikke – husmoder, Stege 1976/59.
- Reizenstein, Johan 1978–79/29.
- Resen, Peder Hansen – topograf 1978–79/9, 11, 76.
- Rey Henningsen, Marisa 1979–80/66.
- Reynolds, F. – skuespiller, forfatter 1978–79/27.
- Richardt, F. 1979–80/46, 52.
- Riewerts, Kettel – skipper 1977/22.
- Ring, Ghita – kunstmaler 1976/72.
- L. A. – kunstmaler 1978–79/77.
- * Roesdahl, Harald 1977/63.
- * Rose, Eiler – boghandler, Frederikssund 1977/63.
- Rosendahl, C. C. – tømmermand 1977/47ff.
- Rosenkrantz, Niels – baron, Liselund 1979–80/66.
- Sophie 1978–79/9

- Rosing, Michael – skuespiller 1978–79/29.
 Rumbrecht – jomfru, skuespiller 1978–79/29.
 Rung, Grete – stud.mag. 1976/76.
 Ryberg, Niels – godsejer, Øbjerggård
 1975/7, 15, 17, 21, 34, 38.
 Røed, Peder – Stege 1976/53, 59.
 *Rørbye, Birgitte – museumsinspektør 1976/66, 69,
 1978–79/74.
 Saietz, Gunnar 1977/70.
 Samsøe, C. J. – skuespiller 1978–79/26ff.
 Sand, Oluf – Bårse Nakke 1976/32.
 Sandberg, Chr. – fabrikant 1976/65.
 * – P. F. – apoteker, Haslev 1976/65.
 – Peter Ferdinand – væver, fabriksmester,
 Køng 1975/29.
 Sandholt – secondløjtnant 1977/44.
 *Sandklef, Albert 1975/61.
 Sauer, E. A. – musiker, Næstved 1977/74.
 Saurbrey (slægt) 1976/78.
 Scavenius, C. C. – godsejer, Klintholm 1975/71.
 *Schietzel, Kurt 1976/32.
 Schifter – skibskaptajn 1977/16, 18, 20.
 *Schlüter, Mogens – direktør 1975/76, 1976/67,
 1979–80/64.
 *Schmidt, John 1976/32.
 * – Karl 1978–79/46.
 Schorler, Henrich Wilcken – Næstvedmester
 1976/72.
 *Schou, Niels – amtscentralleder, Næstved
 1978–79/74.
 * – Jørgensen, Mogens – arkæolog 1976/7, 31, 66, 69,
 1977/62, 1978–79/75.
 Schröder – lærer, Køng 1975/36.
 – Abel (den yngre) 1976/72, 1979–80/59.
 * – Michael 1978–79/46.
 * – Urban 1975/63.
 *Schuldt, Ewald 1976/31.
 Schulin, S. L. – kammerherre, greve, amtmand,
 Næstved 1979–80/46ff.
 Schwartz, Fr. – teaterdirektør 1978–79/28, 31.
 Schweim – skovrider 1977/39, 41ff, 45ff,
 51ff, 55, 59.
 – Marie 1977/58.
 *Schyberg, Frederik 1978–79/47.
 *Schück, Adolf 1977/32.
 Schülein, Merete – stud.ark. 1979–80/68.
 Schønheyder, M. S. – etatsråd, byfoged, Næstved
 1978–79/32f.
 Secher, C. E. 1979–80/46.
 Seidel, Wilhelm – kunstmaler 1977/69.
 *Serning Inga 1976/32.
 *Simon, K. 1979–80/31, 33, 36.
 Skeel – prokurator, Odense 1978–79/32.
 Skou – skotøjsfabrikant, København 1979–80/37.
 *Skovgaard, Harald 1976/70.
 Skovgaard, P. C. – kunstmaler 1977/69,
 1979–80/50.
 *Skovgaard-Petersen, Vagn – dr.pæd.
 1978–79/72f.
 Skovmand, Roar – professor 1978–79/72.
 *Skaarup, J. 1976/31f.
 Smidt, Carsten – overlæge, dr.med., Næstved
 1978–79/76, 1979–80/61, 63.
 – Claus M. – kunsthistoriker 1979–80/44, 58, 62f.
 Smith – overkrigskommissær 1977/47, 51ff, 55, 59.
 * – Otto 1978/179/45f, 1979–80/58.
 Spang Olsen, Ib 1977/70.
 Spreckelsen, Otto v. 1978–79/45.
 Spur, Gerda – Middelfart 1976/76.
 Stampe (familien) Nysø 1979–80/50.
 *Steenberg, Jan 1978–79/46.
 *Steensberg, Axel – professor 1975/55, 58f, 61,
 1978–79/73.
 Steffens, H. P. – købmand 1977/26.
 Steffensen, H. C. – købmand, Vordingborg
 1978–79/26.
 *Stiesdal, Hans – museumsinspektør 1975/61,
 1977/71.
 Stilling, Herman 1977/70.
 Stochholm – pottemager, Ringe 1978–79/56.
 Stockhausen – Næstvedmester 1878–79/77.
 Storchs enke – Næstved 1978–79/34.
 *Strange Nielsen A. – skoleinspektør, Toksværd
 1975/67, 81, 1976/67f, 70, 1977/66, 74,
 1978–79/74, 81, 1979–80/40, 71.
 Stribolt – madam 1979–80/19.
 Strodl – pottemager, Skotterup 1978–79/49.
 Struensee 1975/69.
 Stæhr, Morten – Farø 1976/76.
 – Rasmus – Farø 1976/76.
 Staal, D. F. – oversætter 1978–79/26.
 – P. – købmand, Stubbekøbing 1977/26, 52.
 Suhr, Ida – godsejer, Petersgård 1976/73.
 Suldrup, Peder – Borre 1979–80/37.
 – Sofie – Borre 1979–80/37.
 Sveistrup, H. G. – skuespilforfatter 1978–79/26.
 * – P. P. 1977/35.
 Svend Baadsmand 1978–79/12.
 – Gønge 1976/70.
 Svendsen, Peder – væver, Køng 1975/19.
 – Peter – forpagter, Jomfuens Egede 1978–79/32.
 – Rasmus 1976/70, 1979–80/61.
 Søbye, Marianne 1979–80/66.
 Sødning, Malthé – væver, Sallerup 1975/19f.
 Søegård, Elisabeth, f. Kähler 1978–79/67.
 Sønnichsen, S. – oversætter 1978–79/26.
 Saabye, Peter – skuespiller 1978–79/29.
 *Tang Kristensen, Ewald 1975/61f.
 Tauber – civilingeniør 1976/30.
 *Thiele, J. M. 1978–79/73.
 Thirslund, Jens 1975/72, 1978–79/77.

- *Thomassen, P. – jernbanehistoriker 1977/65.
Thomsen, Birger – cand.mag. 1977/44, 46, 57, 60.
– Peter Andreas – sognepræst, Næstved
1978–79/37f, 40, 42ff.
– Sys – keramikker, Møn 1977/71.
- *Thorlacius-Ussing, V. 1978–79/46.
Thorsen, Sven – tegner 1979–80/21.
- *Thorvildsen, K. 1976/31.
- *Thrane, H. 1976/31, 1979–80/21, 34, 36.
– K. – overlæge, Svendborg 1876/80.
- *Thuessøn, Mogens 1979–80/64.
Thurah – kaptajnløjtnant 1977/52.
Thørche, P. C. – sognepræst, Toksværd 1979–80/43.
Tidemand-Dal – arkitekt, Næstved 1976/79.
Tillisch, H. W. – godsejer, Øbjerggård 1975/40.
Tinsbo, Anders 1978–79/39.
Tols – skibskaptajn 1977/16, 18, 20.
- *Topsø-Jensen, L. – arkitekt 1979–80/62.
* – T. 1976/31.
Torsløw – skibskaptajn 1977/17, 19.
- *Trampe, Poul-Henrik 1976/66.
Trap, J. P. – topograf 1978–79/76.
Trolle, Herluf – Herlufsholm 1975/67, 1976/63f,
1978–79/9, 46.
Tronier – skovfoged 1977/58.
Tuessøn, Mogens 1973/67.
Tving, R. 1977/35.
- *Tylecote, R. F. 1979–80/34, 36.
*Tønnesen, Allan 1979–80/61.
*Uhrskov, Anders 1975/62.
Uldall, Kai C. 1978–79/10.
Ulrich – forstinspektør 1977/47, 57, 60.
Unsgaard – landinspektør 1975/48.
Ursin, Georg Frederik – lærebogsforfatter 1975/36.
Urth, Karen – stud.mag. 1979–80/68.
- *Wad, G. L. 1978–79/46.
Wagtmann v. – kaptajn 1977/45-
- *Vakkala, Reio 1978–79/71.
Valdemar Atterdag – konge 1977/64.
– d. Store – konge 1975/67.
Vedel – baron, Næstved 1979–80/15.
– sognepræst, Everdrup 1978–79/72.
Wedel Jarlsberg, F. C. – baron, Ravnstrup
1978–79/7f, 15ff, 20ff, 24ff, 45, 47f.
Wedelsparre – kaptajn, Næstved 1979–80/46.
– Ditlev 1978–79/12.
– Thomas 1978–79/12.
Wehmeyer, P. – afdelingsleder, Kalvehave 1977/69.
*Weilbach 1979–80/58.
- Weisse, Lis 1976/66.
Vellejus, Hans Henrik – snedker, Køng 1975/30.
- *Werlauf, E. C. 1978–79/47.
*Wessén, E. 1976/32.
West – muremester, København 1977/41, 43.
*Vestergaard, F. – fhv. skoleinspektør, Vordingborg
1976/67, 71, 1977/34, 62, 77, 1978–79/84
1979–80/74.
– Jensen, J. – arkitekt 1975/69.
- *Wiberg, Morten 1975/60.
* – S. V. 1979–80/43.
Wiedenwelt, Johannes – billedhugger 1978–79/18.
Wiell, Stine – stud.mag. 1979–80/21.
Wilki, Tove – Vester Egede 1976/79.
Villadsen, Ole H. 1979–80/60.
Wilsbech, F. – arkitekt, Næstved 1979–80/57.
Vilslev Pedersen, B. – sognepræst, Udby 1977/73.
- *Wimmer, Ludvig 1876/32.
Winther, Chr. 1977/65.
Witte, Hans Henrik – købmand, Næstved
1978–79/81.
– Henriette Cathrine 1979–80/48.
– Iver Nicolai – postmester, Næstved
1979–80/16, 45, 47, 58.
- *Wittendorf, Alex 1975/67, 1976/31f.
Volander – skomager, Næstved 1979–80/18.
- *Worsaae, Tage – museumsinspektør, Vordingborg
1975/71, 75, 1976/72, 74, 1977/66,
1979–80/65.
- *Voss, Knud 1978–79/48, 1979–80/58.
Wulf – byfoged, Næstved 1978–79/16f.
Wulff – kaptajnløjtnant, ridder, godsejer,
Petersgård 1977/55f, 58.
Våse, Ludvig – snedker, Køng 1975/30.
»Væverens Anna« – Borre 1979–80/39.
- *Waaben, Ebbe – arkivar, Rigsarkivet 1978–79/73.
Yde Andersen – museumsinspektør 1975/76.
Zahle, Karen – arkitekt 1977/67, 1979–80/64.
Zimmermann – Næstved 1979–80/17.
Ørby, Jørn – tobakshandler, Præstø 1976/72,
1979–80/63.
- *Ørtne, H. 1979–80/31ff.
Aabye, Carl – skuespilentreprenør 1978–79/16f, 46.
Aagaard, Holger – godsejer, Iselingen 1977/69.
Aarslev Jensen Aa. – kobbersmedemester,
Næstved 1977/67.
Aasbjerg, Alice – overlærer 1978–79/83.
Aastrup – skipper 1977/23.

Stedregister

- Als 1979–80/8f, 11f.
Alslev 1978–79/73, 83.
Alssund 1979–80/10, 20.
Alsted 1975/52, 60.
Amerika 1977/23.
Antvorskov 1975/67, 1977/7.
Appenæs 1976/65, 71f, 1977/77, 1978–79/81, 84, 1979–80/74.
Arenstadt 1975/13.
Arnkil 1979–80/20.
Arnkilsøre 1979–80/20.
Askov Mølle 1979–80/60.
Assens 1979–80/18.
Asserbo 1979–80/63.
Atterup 1977/63.
Aversie 1976/77, 1979/59.
Augustenborg Fjord 1979–80/10f.
Axeltorvet, Næstved 1977/64.
Bakkebølle 1976/67, 1977/62, 69, 1978–79/72.
Bakkehuset 1978–79/19.
Ballerup 1979–80/20.
Beldringe 1975/68, 1976/32.
Berlin 1979–80/36.
Birka 1976/23, 32.
Bjæverskov 1975/25.
Bjæverskov Herred 1975/59f, 1979–80/44.
Blangslev 1976/77.
Blokhus 1979–80/40.
Bogense 1979–80/17.
Bogø 1975/76, 1976/53, 58, 1979–80/44, 66.
Bondebakkerne 1976/7.
Borre 1975/69, 1976/34fff, 50, 73, 1977/65, 71, 1979–80/37f.
Borremose 1976/31.
Borup 1978–79/81f.
Borupgård 1976/65.
Boserup 1976/67, 1977/74, 1978–79/81.
Brandelev 1976/79.
Brattingsborg 1979–80/45.
Brede 1976/32.
Bredeshave 1979–80/60.
Bregentved 1975/48ff, 51, 55, 59ff, 1978–79/52, 82.
Broballe 1979–80/14.
Brobygård 1975/35.
Broe 1979–80/17f.
Bromme Boplads 1976/73.
Broskov 1976/16, 29, 31.
Brovst 1979–80/41.
Brødebæk 1976/79, 1978–79/74.
Brøderup 1976/79, 1979–80/60.
Bækkeskov 1978–79/72.
Bøgebjerg 1978–79/78.
Bøgebæk 1979–80/73.
Bøgestrømmen 1977/64.
Bømlo 1979–80/70.
Bårse 1976/27f, 69.
Bårse Herred 1975/25, 69, 1976/30, 1977/65, 1979–80/44.
Bårse Nakke 1976/7, 32.
Bårse Runddel 1978–79/57.
Christiansborg 1978–79/24, 48.
Conradsborg Birk 1976/59.
Dalarne 1976/23, 32.
Dalby 1975/67, 82, 1979–80/72.
Dalmosegård 1976/34fff.
Damsholte 1976/76.
Danehofslottet 1978–79/76.
Danmark 1975/39, 51, 59, 61, 1976/32, 34, 50, 1977/11, 24, 36f, 55, 64f, 1978–79/7, 17, 46, 48, 1979–80/33, 36, 58.
Delhovedgård 1976/80.
Dragør 1976/71.
Dresden 1978–79/29.
Duelund 1975/67.
Dybbøl 1979–80/8ff.
Dybsø Fjord 1979–80/65.
Dysted 1978–79/81, 1979–80/41f.
Ebberup 1979–80/18.
Egen 1979–80/20.
Eggeslevmagle 1976/32.
Elmue 1975/82, 1977/76.
Elstrup 1979–80/12, 14.
Elverhøj 1976/31.
Endegårde 1978–79/53.
Enderslev 1975/48, 51, 60f.
Engelholm 1976/16, 1977/69, 1979–80/60.
Eskildstrup 1975/59f, 1977/76.
Europa 1977/23, 1979–80/34.
Even Bro 1975/68.
Everdrup 1976/79, 1977/74, 1978–79/72, 81.
Fakse 1975/25, 67ff, 82f, 1976/70f, 80, 1977/52, 63, 66, 74, 76, 1978–79/51, 68, 73, 81ff, 1979–80/61.
Fakse Herred 1975/61, 82f, 1976/79, 1977/75, 1978–79/5, 82, 1979–80/44, 60, 72f.
Fakse Ladeplads 1975/69, 71, 82, 1976/72, 1978–79/82f.
Faksinge 1976/7, 29f, 1978–79/57.
Faksinge Overdrev 1978–79/51, 54, 71.
Faksinge Skov 1978–79/51, 57, 59.
Falster 1977/46f, 1979–80/53, 66.
Falsterbo 1976/71.
Fanefjord 1975/67, 1977/63.
Farum 1977/72.
Farø 1976/76, 1977/17.
Favrby 1977/75.
Feddet 1977/63.

Fensmark 1975/67f, 81, 1976/65, 67, 78,
 1978-79/81, 1979-80/61.
 Fjenneslev 1976/26, 32.
 Fladså 1976/78, 1977/64, 72, 1978-79/81,
 1979-80/70.
 Fladsågård 1978-79/83.
 Flensborg 1977/60.
 Flødemose 1979-80/21fff.
 Fodby 1975/81, 1976/78.
 Frankrig 1978-79/29, 47.
 Fredensborg 1978-79/19, 46.
 Fredericia 1979-80/43.
 Frederiksborg Amt 1975/60, 1979-80/51.
 Frederiksdal 1979-80/48.
 Frederiks Hospital 1975/33.
 Frederiksminde 1979-80/63.
 Frederikssund 1978-79/63, 65.
 Frederiksværk 1978-79/26f, 1979-80/63.
 Frenderup 1979-80/37.
 Frøslev 1975/68, 1976/32.
 Fuglebækshøj 1976/68.
 Fuglsang 1977/68, 1979-80/51.
 Furesøen 1979-80/48.
 Furreby 1979-80/40.
 Fyn 1975/13, 34, 1978-79/31, 56, 76,
 1979-80/8, 15, 17, 20, 40.
 Fyns Stift 1978-79/20.
 Fyrendal 1975/25.
 Fyrkat 1976/19, 32.
 Fåby 1979-80/61.
 Fåborg 1979-80/18.
 Den gamle By i Århus 1978-79/25, 27.
 Gammeljord 1976/37, 41.
 Gammel Øbjerggård 1975/8f.
 Gavnø 1975/72, 81, 1976/79, 1977/63,
 1979-80/51, 60.
 Gerdrup 1976/65.
 Gisselfeld 1975/36, 50, 59ff, 1978-/79/33,
 1979-80/42, 45.
 Glumsø 1975/71, 86, 1976/72, 1977/65, 74.
 Gottorp 1976/32.
 Grenå 1976/51.
 Grevensvænge 1978-79/32f, 48.
 Grimstrup 1976/65, 77.
 Græsbjerg 1979-80/65.
 Grønland 1975/61, 1977/22.
 Grønsund 1977/44, 52, 1978-79/72.
 Guderup 1976/65.
 Gudme 1979-80/40.
 Guinea 1977/34.
 Gummersmark 1976/66.
 Gødstrup 1975/81, 1977/74, 1978-79/81.
 Haderslev 1975/65, 1979-80/40.
 Haithabu 1976/32.
 Halleby Å 1976/31.
 Hammer 1975/68, 1976/70, 78, 1978-79/72.
 Hammer Herred 1975/15, 25, 39f, 69, 1979-80/44.
 Haslev 1976/65, 1979-80/61.
 Havnelev 1975/67.
 Hedeby 1976/19, 24, 32.
 Hellested 1975/45, 1976/66.
 Helsingør 1975/70, 1977/76, 1978-79/17, 19, 21,
 25, 27f, 31, 46f.
 Herfølge 1975/68.
 Herlufmagle 1975/73, 81, 1976/78, 1977/66,
 1978-79/81.
 Herlufsholm 1976/62, 65, 67f, 78, 1977/65, 74,
 1978-79/9, 11, 45, 73, 76.
 Herning 1977/64.
 Hesselø 1976/32.
 Hillerød 1977/65.
 Himlingøje 1975/67, 1978-79/73ff,
 1979-80/59, 62.
 Hjalet 1977/62.
 Hjelmølille 1979-80/60.
 Hjulbjerggård 1975/76.
 Holbæk 1975/73, 1976/66, 1977/68,
 1978-79/17, 73, 77.
 Holbæk Amt 1975/13, 67, 1976/31.
 Holeby 1979-80/70.
 Holløse 1976/65, 1978-79/81.
 Holmegård 1975/69, 1976/67, 70, 78f.
 1977/67, 1978-79/9, 77, 81, 1979-80/59, 64.
 Holmegårds Glasværk 1976/67, 77, 1977/63,
 1979-80/42, 60.
 Holmegårds Mose 1975/73, 1977/62.
 Holmen 1977/13, 40ff, 46f, 53f, 59f.
 Holme-Olstrup 1975/68, 71, 1976/77.
 Holstebro 1979-80/20.
 Holsted 1976/65.
 Holsteinborg 1975/25.
 Hotherskolen 1975/42.
 Hovgårdsberg 1976/32.
 Huusby 1979-80/15.
 Hvidovre 1979-80/60.
 Hyllede 1977/76.
 Hylleholt 1975/69, 1976/80, 1978-79/72f, 83.
 Hyllinge 1976/77f, 1977/74.
 Hærvejen 1976/10, 30.
 Høje Møn 1975/77.
 Højeruplund 1976/71.
 Højreby 1979-80/70.
 Højslev 1978-79/59.
 Høng 1979-80/60.
 Høruphav 1979-80/20.
 Hårlev 1975/59, 68, 71.
 Indien 1977/35.
 Ingstrup 1979-80/40.
 Isefjorden 1977/27.
 Iselingen 1976/74, 1977/69, 1978-79/72.
 Island 1977/22, 1979-80/45, 58.
 Jarlabankesbro 1976/25f.

Japan 1977/71.
 Jomfruens Egede 1978–79/32.
 Jungshoved 1975/71, 1976/29, 68, 72, 1977/63,
 1978–79/18, 68, 72.
 Jyderup Skov 1979–80/36.
 Jylland 1975/13, 34, 56, 1976/10, 51f,
 1979–80/14.
 Kagstrup 1978–79/81.
 Kalby 1976/65.
 Kalundborg 1975/54, 1976/71, 1977/68, 47.
 Kalvehave 1977/7, 9, 13, 45, 47, 54, 69,
 1978–79/51, 68, 1979–80/46f, 59.
 Karise 1976/80, 1977/76, 1978–79/73f, 82f,
 1979–80/72.
 Karrebæk 1976/72, 77f, 1977/74.
 Karrebæksminde 1976/73, 1977/65f, 81.
 Karrebæks Torp 1976/78.
 Kastrop 1976/67, 78, 1977/53.
 Kegnæs 1979–80/10f.
 Keldby 1977/66.
 Kina 1977/35.
 Kirkebjerg 1979–80/37.
 Klintholm 1975/71.
 Klippinge 1975/68.
 Klosterbakken 1979–80/50, 53, 56f.
 Knudshoved 1975/68, 1976/73f, 1977/63,
 1978–79/78, 1979–80/65.
 Kohavegård 1975/44fff.
 Kohaven 1975/49.
 Kolby Kås 1976/71.
 Kongsted 1975/82, 1976/74f, 1977/75f,
 1978–79/73, 83, 1979–80/72f.
 Korsør 1978–79/16, 74, 76, 1979–80/16.
 Kostræde 1975/9, 19, 34.
 Kranemosen 1976/45.
 Krebskroen 1975/53.
 Krogsbølle 1976/31.
 Kronborg 1977/26.
 Krumbækken 1976/44.
 Kværrede 1975/54.
 Kæderup 1976/42fff.
 Kählermuseet 1979–80/63.
 Kærving 1979–80/20.
 København 1975/7f, 13, 16, 28ff, 33, 35, 39, 54, 59,
 65, 67, 72, 74, 1976/52, 58, 70, 73, 1977/11,
 13f, 17ff, 24f, 28f, 31, 34f, 38, 41, 43, 47f, 51ff,
 59, 68, 72, 74, 1978–79/16ff, 28f, 31, 38f, 46f,
 49, 68, 73f, 1979–80/7, 19, 36f, 41ff.
 Københavns Amt 1975/61.
 Køge 1975/54, 59, 67, 1976/51f, 1977/51f, 63,
 1978–79/16, 73, 1979–80/18f.
 Køng 1975/7fff, 1976/65f, 73, 1978–79/72, 78,
 1979–80/66.
 Køng Hospital 1975/9, 11, 33f, 40, 1978–79/74.
 Køng Kro 1975/18.
 Køng Mose 1975/30.
 Ladby 1976/65, 77f.
 Langebæk 1975/74, 1977/47, 1979–80/70.
 Langeland 1978–79/57, 76, 1979–80/40.
 Langeslund 1979–80/41.
 Ledøje 1976/78.
 Lellinge 1976/68, 1977/64.
 Lille Elmue 1975/69.
 Lille Gammelfjord 1976/40f.
 Lille Heddinge 1976/71, 75, 1977/62, 70, 79.
 Lille Næstved 1979/65.
 Lillerød 1978–79/51, 53.
 Lille Torøje 1975/82.
 Limhamn 1976/71.
 Lindelse 1978–79/57.
 Lindersvold 1975/69, 1979–80/51ff, 56f.
 Liselund 1979–80/66.
 Lohals 1978–79/76.
 Lolland 1975/13, 34f, 1977/47, 1978–79/56,
 1979–80/53, 66, 72.
 London 1975/76, 1979–80/36.
 Lov 1976/7.
 Lund 1976/23.
 Lundby 1976/67, 1978–79/68, 72.
 Lundbygård 1975/68, 1976/7.
 Lunds Stift 1975/68.
 Lübeck 1977/66, 1978–79/79.
 Lyderslev 1978–79/73.
 Lysholm 1979–80/13, 20.
 Lystager 1975/67.
 Lystrup 1975/68.
 Løgismose 1978–79/9.
 Løkken 1979–80/40, 43.
 Magleby (Møn) 1975/71, 1978–79/72.
 Måjbølle 1975/65.
 Mandemærke 1978–79/73.
 Mannerup 1978–79/49.
 Maribo 1977/71, 1979–80/70.
 Maribo Amt 1977/63.
 Marmorkirken 1977/63.
 Marvede 1976/27.
 Masnedø 1977/52.
 Mechlenburg 1975/31, 1976/16, 31.
 Mellemtykland 1979–80/33.
 Mern 1977/64, 1978–79/72.
 Middelfart 1976/76, 1977/60, 1979–80/15, 18.
 Midtals 1979–80/20.
 Midtjylland 1979–80/31.
 Midtsjælland 1975/59, 1976/29.
 Mogenstrup 1976/32, 64, 78, 1977/64,
 1978–79/81, 83.
 Mühlenberg 1975/13.
 Møn 1975/13, 34, 76, 1976/44, 51, 59, 65ff, 72,
 75, 1977/62, 64ff, 71f, 1978–79/46, 72ff, 78,
 1979–80/37, 39, 44, 59, 64, 66, 70.
 Møns Amt 1978–79/72, 1979–80/44.
 Mønsbroen 1977/72.

Møns Herred 1976/40.
 Møns Klint 1977/63, 72, 1979–80/66.
 Møns Museum 1979–80/66.
 Mårup 1979–80/40.
 Nakskov 1978–79/74, 1979–80/70.
 Nationalmuseet 1979–80/21.
 Neder Vindinge 1979–80/65.
 Neumünster 1979–80/36.
 Niedersachsen 1979–80/13, 36.
 Nordborg 1979–80/10, 13, 15.
 Nordeuropa 1979–80/33.
 Nordfelt 1976/36.
 Nordsjælland 1975/60, 1979–80/63.
 Nordtyskland 1976/16, 1979–80/33.
 Nordvestsjælland 1976/66.
 Noret 1979–80/37.
 Norge 1976/26, 1977/35, 1978–79/46, 48,
 1979–80/70.
 Nyborg 1978–79/76, 1979–80/18.
 Ny Borre 1976/37, 1978–79/74, 1979–80/37.
 Nygård 1978–79/51, 54, 71.
 Nyhavn 1977/51.
 Nykøbing F. 1977/47, 50, 76, 1978–79/56,
 1979–80/72.
 Nymølle 1978–79/57.
 Nyord 1978–79/74.
 Nyråd 1975/29.
 Nysted 1979–80/59, 70.
 Nysø 1975/74, 1979–80/50f.
 Nærumgård 1979–80/43.
 Nærøsten 1979–80/34.
 Næsby 1875/81, 1976/77, 1978–79/81,
 1979–80/61.
 Næsbyholm 1977/63, 1978–79/73, 1979–80/61.
 Næsby Jernstøberi 1979–80/61.
 Næstelsø 1975/30, 1976/78f, 81.
 Næstved 1975/16, 29, 32, 35, 39, 67ff, 71ff, 80f,
 1976/26, 32f, 61fff, 68f, 71ff, 77ff, 1977/9, 61ff,
 74, 76f, 1978–79/5, 7ff, 16ff, 20, 22, 24ff, 28,
 31ff, 35f, 38, 41f, 45ff, 51, 59, 72ff, 76f, 81, 83f,
 1979–80/7fff, 44ff, 48, 57ff, 63f, 66, 68, 70, 72.
 Næstved by- og egnshistoriske Arkiv 1979–80/70.
 Næstved Museum 1979–80/8, 64.
 Nørreby 1979–80/37.
 Nørrejylland 1976/68.
 Nørre Tvede 1979–80/41f.
 Nørre Vestud 1976/36.
 Nåby 1976/65.
 Odense 1978–79/7f, 18f, 26ff, 46ff.
 Officershuset 1977/40, 42f, 56ff.
 Olstrup 1976/77, 1978–79/82.
 Oremandsgård 1979–80/66.
 Oringe 1977/65.
 Orup 1976/78, 1979–80/73.
 Ostindien 1977/18, 21.
 Ostthüringen 1979–80/36.
 Pebringe 1978–79/74, 83.
 Pebringegården 1978–79/74.
 Pedersborg 1979–80/37.
 Petersgård 1976/73f, 1977/7, 34, 38ff, 43, 55, 58,
 60f, 1979–80/46ff.
 Petersværft 1977/7fff, 77, 1978–79/84,
 1979–80/74.
 Porsemosen 1975/74.
 Preussen 1979–80/9.
 Præstekilde 1977/66.
 Præstø 1975/63, 68, 74, 1976/7, 12, 32, 68, 71f,
 1977/9, 25, 28, 63f, 66, 69, 1978–79/49, 51, 55,
 57, 59, 68, 70, 83f, 1979–80/44fff, 59ff, 66, 70.
 Præstø Amt 1975/12, 38ff, 48, 60, 67f, 70f, 81,
 1976/30ff, 63f, 66ff, 71f, 74, 78f, 1977/34, 60,
 62ff, 74f, 77, 1978–79/5, 22, 45f, 72ff, 76, 81,
 84, 1979–80/44fff, 59f, 63, 74
 Præstø Kloster 1979–80/58.
 Præstø Landsogn 1978–79/51, 54, 71.
 Randers 1977/23.
 Randers Amt 1977/31
 Ravnholm 1978–79/57.
 Ravning Enge 1976/27.
 Ravensborg 1979–80/70.
 Ravnstrup 1978–79/16, 72, 81.
 Rejnstrup 1976/65.
 Rendebækken 1978–79/12.
 Renge 1978–79/74.
 Resen 1975/13.
 Ribe 1978–79/74.
 Ribe Amt 1976/31.
 Riga 1977/28.
 Ring 1975/7.
 Ringe 1978–79/56.
 Ringsted 1975/67, 1976/61, 1977/65f,
 1978–79/49.
 Risby 1975/68, 1976/7fff, 69, 1977/62,
 1978–79/72, 1979–80/61f.
 Rislev 1976/65, 1977/65, 1978–79/32.
 Roesløv 1979–80/17.
 Roholte 1975/68f, 82, 1976/80, 1978–79/73,
 1979–80/73.
 Rom 1976/75, 1977/70, 1979–80/68.
 Rosendal 1975/69.
 Roskilde 1975/54, 61, 73, 1977/68, 1978–79/16,
 73, 1979–80/43.
 Roskilde Amt 1976/69.
 Roskilde Stift 1975/68.
 Rubjerg 1979–80/40.
 Rudbjerg 1979–80/70.
 Rudkøbing 1978–79/76.
 Rugårds Birk 1976/51.
 Rügen Klint 1977/71.
 Rødeled 1978–79/49fff, 84, 1979–80/74.
 Det røde Pakhus 1977/66.
 Rødvig 1979–80/68.

Rønne 1976/78, 1978–79/24.
 Rønnebæk 1975/30, 1976/78, 1979–80/60.
 Rønnebæksholm 1978–79/12.
 Rønnede 1976/7, 79f, 1977/76, 1978–79/68, 83,
 1979–80/72 f.
 Røstofte 1978–79/78.
 Råbylille 1977/72.
 Råsløv 1979–80/16.
 Sageby 1978–79/72.
 Sallerup 1975/9, 14, 19.
 Sallinge 1979–80/18.
 Samsø 1976/71.
 Sandbanken 1976/44.
 Sandby 1975/81, 1976/26, 32.
 Sandvig 1978–79/74.
 Sct. Antonii Kloster 1975/68.
 Sct. Bendts Kirke 1977/66.
 Sct. Mortens Kirke, Næstved 1976/66f.
 Sct. Pedersborg 1977/28.
 Sct. Peders Kirke, Næstved 1975/68f, 1976/66,
 1977/64, 1979–80/64.
 Sibberup 1976/77.
 Sigersted 1978–79/49.
 Siljansjön 1976/23.
 Siø 1978–79/76.
 Sjellebro 1976/26, 31.
 Sjælland 1975/83, 1976/30, 60, 68f, 76, 1977/34,
 37, 60, 77, 1978–79/13, 17, 31, 34, 36ff, 40, 51,
 72, 84, 1979–80/8, 12, 20, 34, 44, 74.
 Skallerup 1976/12, 31.
 Skals Å 1976/31.
 Skamlebæk 1979–80/36.
 Skanør 1976/71.
 Skelby 1976/77, 1977/62, 74.
 Skibinge 1975/68.
 Skive 1978–79/59, 1979–80/37.
 Skotterup 1978–79/49.
 Skovbæk 1975/69.
 Skovkloster 1975/68, 1978–79/45.
 Skrosbjerg 1965/42fff.
 Skrydstrup 1979–80/40f.
 Skælskør 1975/67.
 Skørring 1975/13, 1978–79/9.
 Skåne 1976/71.
 Slagelse 1975/53, 67, 1978–79/18.
 Slagers Kilde 1978–79/12.
 Slesvig-Holsten 1979–80/36.
 Smerup 1975/82.
 Smørum 1976/78.
 Snesere 1976/77, 79, 1977/64, 1978–79/81.
 Sortebrøddregård 1976/62, 1978–79/7fff.
 Sorø 1975/60f, 67, 1977/68, 1979–80/37, 61.
 Sorø Amt 1975/36, 61, 67, 1976/31, 74, 1977/77,
 1978–79/84, 1979–80/74.
 Sparresholm 1975/69, 1979–80/60.
 Spjellerup 1975/82, 1976/77, 80, 1977/75,
 1979–80/73.
 Stavreby 1978–79/72.
 Steenskovnen 1976/61.
 Stege 1975/67, 75, 78, 1976/51ff, 60, 66, 75,
 1977/9, 44, 56, 60, 64, 68, 1978–79/72f, 75,
 1979–80/11, 60, 66.
 Stegeborg 1976/76, 1977/71, 1978–79/75.
 Stegehus 1976/68.
 Stensby 1976/29.
 Stevns 1976/30f, 71, 75, 1977/64f, 70,
 1978–79/74, 79, 1979–80/21fff, 44, 60, 63.
 Stevns Herred 1976/66, 80.
 Stevns Klint 1977/70f, 1978–79/73, 1979–80/61,
 68.
 Stevns lokalhistoriske Arkiv 1979–80/63.
 Stevns Museum 1976/66, 1979–80/61, 68.
 Stockholm 1975/74.
 Stoksbjerg 1975/74, 1976/73f.
 Store Bælt 1977/36, 1978–79/74.
 Store Heddinge 1975/67f, 71, 1976/70ff, 1977/66,
 1978–79/73, 79, 1979–80/21, 36, 63.
 Store Torøje 1975/82.
 Store Valby 1975/61.
 Storstrøms Amt 1975/79, 1976/66, 69, 76, 79,
 1977/63, 68f, 71, 73, 76, 1978–79/70, 72,
 1979–80/64, 70.
 Strøby 1975/67f.
 Strøby Egede 1975/68.
 Stubbekøbing 1977/12, 52, 1979–80/66, 70.
 Sundet 1979–80/10.
 Sundeved 1979–80/20.
 Suså 1975/73, 1976/26, 32, 65, 78f, 1978–79/72f,
 81, 1979–80/70.
 Svansbjerg 1975/54.
 Svendborg 1976/80.
 Sverige 1976/26, 32, 1977/36, 65.
 Svinø 1975/9.
 Sværdborg 1976/67.
 Sydfalster 1979–80/70.
 Sydsjælland 1975/7, 14, 27, 35, 41, 46, 68, 74,
 1976/12, 30f, 67f, 70, 74, 1977/66, 69,
 1978–79/12, 74, 78, 81, 1979–80/8, 59ff, 64,
 66.
 Sydsjællands Museum 1979–80/65.
 Sydslesvig 1975/68.
 Søgård 1977/65, 1978–79/32.
 Sønderborg 1979–80/12, 20.
 Sønderborg Slot 1979–80/20.
 Sønderby 1976/50.
 Sønder Dalby 1978–79/73.
 Søndergård 1979–80/40.
 Sønderjylland 1979–80/20.
 Sdr. Vestud 1976/34fff, 50.
 Søstrup Slot 1977/76.
 Terslev 1975/51.

Teterow 1976/16.
 Thostrup 1976/70.
 Thule 1976/32.
 Tibirke 1976/31, 1979–80/63.
 Tjørnehoved 1976/69.
 Tjørnehoved (Kalvehave) 1977/40, 55f.
 Tobøl 1976/31.
 Toksværd 1975/69, 1976/67, 78ff, 1977/63, 74,
 1978–79/81, 1979–80/40fff.
 Tommestrup 1979–80/35.
 Torup 1976/7, 70.
 Tranekær 1978–79/76.
 Trankebar 1977/18.
 Trekroner 1977/52.
 Trelleborg 1976/19, 23, 32.
 Troense 1978–79/76.
 Trollesgave 1979–80/42.
 Trollesgavebopladsen 1977/62.
 Trondheim 1977/23.
 Trudshøj 1976/12.
 Trundholm 1976/12, 31.
 Tryggevælde 1975/67, 1976/30f, 68, 1978–79/73.
 Tryggevælde Amt 1977/34, 1978–79/72,
 1979–80/44.
 Tryggevælde Å 1979–80/60.
 Tureby 1975/61, 82, 1977/63, 1978–79/73.
 Turebyholm 1975/55, 60.
 Tybjerg 1976/78, 1979–80/59.
 Tybjerg Herred 1978–79/47f, 1979–80/44.
 Tybjerglille 1976/77.
 Tyregod 1979–80/31.
 Tyskland 1975/13, 1978–79/29, 47.
 Tystrup 1975/82, 1976/80.
 Tyvelse 1975/53, 60, 81, 1976/65, 77f, 1977/65,
 1978–79/74, 81.
 Tågerup 1975/82.
 Tårnborg 1976/32.
 Tåsinge 1978–79/76.
 Udby (Sj.) 1975/68, 79, 1976/12, 76, 1977/73,
 1978–79/80, 1979–80/69.
 Ugledige 1975/63.
 Ulse 1978–79/74, 1979–80/60.
 Ulstrup 1977/62.
 Ulvshale 1976/66, 1977/44f, 54, 63.
 Ulvsund 1976/29.
 Uppland 1976/25, 32.
 Uppsala 1976/32.
 Valby 1975/69, 1978–79/51.
 Valdemarslottet 1978–79/76.
 Vallensved 1975/81, 1978–79/74.
 Vallø 1975/60f, 68, 1976/68, 70, 1978–79/32.
 Vallø Birk 1975/59.
 Valløby 1976/66.
 Vanløse 1977/68.
 Varnæs 1975/63.
 Vartov 1976/76, 1978–79/80.
 Vedelsborg 1979–80/15.
 Veggervlev Mose 1976/31.
 Vejle 1976/27.
 Vejlø 1976/78, 1977/74, 1978–79/81.
 Vemmetofte 1977/64, 1978–79/72, 82,
 1979–80/72f.
 Vendsyssel 1979–80/40.
 Vestenbæk 1978–79/78.
 Vesterborg 1979–80/72.
 Vester Egede 1976/79f, 1978–79/83.
 Vester Egesborg 1975/67, 1976/67f, 1978–79/81.
 Vester Sottrup 1979–80/20.
 Vestervangen 1975/46fff.
 Vestindien 1977/34.
 Vestsjælland 1978–79/72.
 Vestsjællands Amt 1979–80/64.
 Vibede 1978–79/82.
 Viborg 1978–79/7, 45, 1979–80/36.
 Viborg Amt 1975/13.
 Viby (J.) 1976/66.
 Viemose 1977/62.
 Wien 1979–80/8, 36.
 Vindbyholt 1975/67.
 Vindebjerg 1978–79/78.
 Vinderød Kirke 1979–80/63.
 Vintersbølle 1975/7, 28f, 39, 1976/65f, 73,
 1978–79/78.
 Visby 1977/64.
 Vollerslev 1975/68.
 Vollerslev Mølle 1975/68.
 Vordingborg 1975/29f, 39ff, 67ff, 74, 1976/66f, 71,
 73f, 1977/7, 9, 24ff, 28f, 31f, 34, 37f, 43f, 50,
 52f, 54, 64ff, 68f, 73, 77, 1978–79/12, 68, 72f,
 76, 78, 84, 1979–80/44, 53, 55, 59f, 62, 65, 72,
 74.
 Vordingborg Amt 1977/34, 1978–79/10, 47, 72,
 1979–80/44.
 Vrangstrup 1977/65.
 Vridsløse 1976/65.
 Vråby 1975/51, 59ff.
 Værløse 1979–80/73.
 Ydernæs 1978–79/9.
 Yorkshire 1975/69.
 Ystad 1976/71.
 Æbelnæs 1975/76, 1978–79/72.
 Øbjerggård 1975/7ff, 12, 16, 21, 29f, 35, 37, 39ff,
 1978–79/74.
 Øresund 1977/36, 1978–79/25.
 Ørslev 1976/76.
 Østdanmark 1976/26.
 Øster Egede 1977/63, 73.
 Østersøen 1976/30, 71.
 Østmøn 1979–80/61.
 Østring 1978–79/29.
 Østsjælland 1975/59, 69, 1976/79, 1978–79/73,
 1979–80/34.

Østsjællandsbanen 1979–80/61.
 Øverup 1976/65.
 Åderup 1978–79/77.
 Ålborg 1978–79/74, 1979–80/41, 42.
 Ålborg Stift 1979–80/47.
 Ålebæk 1976/32, 1978–79/78.

Årby 1975/13.
 Århus 1978–79/25, 46.
 Århus Amt 1975/13.
 Århus Søndervold 1976/23, 32.
 Åshøje 1978–79/74.

Indholdsfortegnelse

til

årgangene 1975, 1976, 1977, 1978–79 og 1979–80

Køng Fabrik	
Af Margit Baad Jensen	1975/7
Hestekranier mod trolde i Skrosbjerg og Kæderup	
Af Harald Petersen	1975/42
En lille Notits i en gammel Bog	
Af pastor Urban Schrøder, Varnæs	1975/63
Oldtidsvejen ved Risby	
Af Mogens Schou Jørgensen	1976/7
En mønsk udflyttergård	
Af Aage H. Kampp	1976/34
En hævet forlovelse i 1750'erne	
Af Gregers Hansen	1976/51
Et besøg i Næstved 1846	
Af Dagmar Rafn	1976/61
Skibsværft og flådebase	
Af Benny Christensen	1977/7
Sortebrødregård	
Af Henrik Nyrop-Christensen	1978–79/7
Pottemageriet på Rødeled	
Af Nils Hartmann	1978–79/49
En patriot og forretningsmand i krig	
Af Inge Adriansen	1979–80/7
En boplad fra bronzealderens slutning fra Flædemose på Stevns	
Af Henrik Thrane	1979–80/21
Eventyr på Fodrejsen. Et Hundredårsminde	
Af Aage H. Kampp	1979–80/37
Omkring et billede af Toksværd præstegård	
Af A. Strange Nielsen	1979–80/40
Litteratur om Præstø Amt	
Ved A. Strange Nielsen	1975/67 1976/68 1977/62 1978–79/72 1979–80/59
Historisk Samfund f. Præstø Amt	1975/70 1976/71 1977/66 1978–79/76 1979–80/63
Næstved Museum	1975/72 1976/72 1977/67 1978–79/77 1979–80/64
Sydsjællands Museum	1975/74 1976/73 1977/69 1978–79/78 1979–80/65
Stevns Museum	1976/75 1977/70 1978–79/79 1979–80/68
Møns Museum	1975/76 1976/75 1977/71 1979–80/66
Grundtvigs Mindestuer, Udby	1975/79 1976/76 1977/73 1978–79/80 1979–80/69
Næstved by- og egnshistoriske Arkiv	1975/80 1976/77 1977/74 1978–79/81 1979–80/70
Fakse Herreds loalhistoriske Arkiv	1975/82 1976/79 1977/75 1978–79/82 1979–80/72
Salg af tidligere publikationer	1977/76 1978–79/84 1979–80/93

Salg af tidligere publikationer

Følgende årbøger m. v. kan købes ved henvendelse til *Nils Hartmann, Appenæs gl. skole, 4700 Næstved. Tlf. (03) 80 00 60*:

1914	1928	1934	1949	1958	1965	
1916	1929	1935	1951	1959	1966	
1919	1930	1936	1952	1961*		Pris pr. bd. 20,00 kr.
1925	1931	1942	1954	1962		(medlemmer pr. bd. 15,00 kr.)
1926	1932	1945	1956	1963		
1927	1933	1946	1957	1964		

1967	1969–70	1973–74				Pris pr. bd. 24,00 kr.
1968	1971–72					(medlemmer pr. bd. 18,00 kr.)

1975	1976	1977	1978–79			Pris pr. bd. 40,00 kr.
						(medlemmer pr. bd. 30,00 kr.)

1979–80*						Pris pr. bd. 50,00 kr.

Jobs. C. Jessen: Præstø Amts Skolehistorie indtil 1930: 20,00 kr. (15,00 kr.).

F. Vestergaard: Salget af Vordingborg Rytterdistrikt: 38,50 kr. (29,00 kr.).

Peder Ditlev Faber: Svend Poulsen. Bonde i Sjælland: 10,00 kr. (7,50 kr.).

Jens Peter Ellehøj: Marierosen og andre digte: 10,00 kr. (7,50 kr.).

Amtsudgaven af Danmarks Riges Breve. Præstø-Sorø amter. 2. del. Hæfte 1 (1250–1265). Hæfte 2 (1266–1290). Begge hæfter: 10,00 kr. (7,50 kr.).

Benny Christensen: Skibsværft og flådebase. Træk af Petersværfts tidlige historie: 40,00 kr. (30,00 kr.).

Nils Hartmann: Pottemageriet på Rødeled: 20,00 kr. (15,00 kr.).

Alle priser er ekskl. forsendelsesomkostninger.

* Heri register.

VEDTÆGTER

for Historisk Samfund for Præstø Amt

§ 1. Samfundets navn er »Historisk Samfund for Præstø Amt«, og dets formål er at vække og nære den historiske interesse i amtet og fremme studiet af dets historie.

- a) ved udgivelse af en årbog og eventuelt andre skrifter med emne fra amtets historie,
- b) ved afholdelse af møder med foredrag, fortrinsvis om lokalhistoriske emner, og af udflugter til historisk interessante steder, såvel inden for amtet som i andre dele af landet,
- c) ved afholdelse af studiekredse, aftenhøjskole, hjemstavnsaftener o.l. med emne fra amtets historie,
- d) ved indsamling af historiske oplysninger om steder og personer i amtet.

§ 2. Indmeldelse i Samfundet foregår ved skriftlig eller mundtlig henvendelse til et medlem af styrelsen eller en sognerepræsentant. Medlemskontingentet fastsættes af generalforsamlingen. Udmeldelse sker ved henvendelse til kassereren inden 1. januar.

§ 3. Samfundets styrelse består af 9 medlemmer, som almindeligvis skal bo i amtet. De vælges på generalforsamlingen ved simpelt stemmeflertal for 3 år ad gangen, idet der afgår 3 hvert år. Genvalg kan finde sted. Hvis et af styrelsens medlemmer afgår ved døden, flytter bort eller efter eget ønske udtræder inden valgperiodens udløb, vælges et nyt medlem på den førstkommende generalforsamling for den resterende del af valgperioden.

Styrelsen vælger sin formand, vedtager forretningsgangen og fordeler arbejdet blandt sine medlemmer, hvoraf en skal fungere som kasserer.

På generalforsamlingen vælges hvert år to revisorer samt en suppleant for disse. Genvalg kan finde sted. Revisorerne gennemgår regnskabet og giver det påtegning. Regnskabsåret går fra 1. april til 31. marts. (Fra 1977 går regnskabsåret fra 1/1–31/12).

§ 4. Ordinær generalforsamling afholdes hvert år inden 1. oktober, om muligt i forbindelse med et foredragsmøde eller en udflugt. Indkaldelsen sker med 8 dages varsel ved direkte meddelelse til medlemmerne.

Generalforsamlingen har følgende dagsorden:

- 1) Formanden aflægger beretning.
- 2) Kassereren fremlægger årsregnskabet.
- 3) Valg af medlemmer til styrelsen samt valg af revisorer og suppleant for disse.
- 4) Drøftelse af Samfundets forhold, herunder fastsættelse af kontingent.
- 5) Behandling af indkomne forslag.
- 6) Eventuelt.

Forslag fra medlemmernes side, der ønskes behandlet på den ordinære generalforsamling, indsendes til formanden senest 1. august.

§ 5. Ændringer i vedtægterne får kun gyldighed, når $\frac{3}{4}$ af de på generalforsamlingen fremmødte medlemmer stemmer derfor.

§ 6. Ekstraordinær generalforsamling kan indkaldes af styrelsen eller efter skriftlig begæring af mindst 25 medlemmer. Den indkaldes med 8 dages varsel ved direkte meddelelse til medlemmerne.

§ 7. Styrelsen kan udpege sognerepræsentanter, der skal virke for Samfundets vækst og fungere som bindeled mellem styrelsen og medlemmerne.

Der kan, hvis det ønskes, oprettes fraktioner eller afdelinger under samfundet.

§ 8. Til beslutning om Samfundets ophør kræves vedtagelse af to generalforsamlinger, indkaldt alene med dette formål og afholdt med mindst 14 dages mellemrum. Beslutningen har kun gyldighed, hvis $\frac{3}{4}$ af de fremmødte medlemmer stemmer for Samfundets ophør. Derefter afgøres med almindelig stemmeflerhed, hvad der skal ske med Samfundets ejendele.

Nærværende vedtægter afløser vedtægterne af september 1912.

Således vedtaget på generalforsamlingen 22. marts 1972.

